

Ministarstvo ekologije,
održivog razvoja
i razvoja sjevera

**Izveštaj o sprovođenju
NACIONALNE STRATEGIJE
U OBLASTI KLIMATSKIH PROMJENA
DO 2030. GODINE**

Izveštajni period
septembar 2021. - septembar 2024. godine

Podgorica, decembar 2025. godine

Izrada izveštaja podržana je kroz projekat Jačanje crnogorskog Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC) i akcija adaptacije u okviru transparentnosti kroz inicijativu za izgradnju kapaciteta za transparentnost - CBIT

Sadržaj:

Rezime	5
I Uvod.....	6
1.1. Sumarni pregled aktivnosti na realizaciji, uključujući ukupan stepen realizacije obaveza Nacionalne Strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine sa Akcionim planom	6
1.2. Pregled nerealizovanih mjera sa obrazloženjem.....	13
1.3. Informacija o napretku u dostizanju ciljeva	14
1.4. Izazovi u dostizanju postavljenih ciljeva i realizaciji planiranih aktivnosti	28
1.5. Finansiranje sprovođenja strategije.....	29
II Informacija o institucionalnim aranžmanima, pravnom okruženju, klimatskoj politici i klimatskim aktivnostima, uključujući kratak pregled politike i ciljeva EU	32
2.1 Institucionalni okvir	32
2.2. Zakonodavni okvir	36
2.3. NDC i strateški okvir zaštite klime u Crnoj Gori	38
2.4. Aktuelni projekti.....	39
2.5. Sporazum o formiranju Energetske zajednice.....	43
2.6. EU strateški okvir.....	44
III Pregled realizacije obaveza po podoblastima za period 2021. –2024. godine	48
3.1. Pregled mjera mitigacije	48
3.2. Prilagođavanje klimatskim promjenama	121
3.3. Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena	121
IV Preporuke za naredni period sprovođenja i unapređenje implementacije NSKP	165
4.1. Mjere mitigacije: Plan prioriternih mjera za postizanje pune implementacije Strategije	165
4.2. Prilagođavanje klimatskim promjenama: Izrada i sprovođenje NAP-a kao prioritarna mjera	166
4.3. Usklađenost sa propisima EU: Preporuke u skladu sa Akcionim planom za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 - životna sredina i klimatske promjene.....	167

Spisak skraćenica:

1. AZŽS - Agencija za zaštitu životne sredine
2. BTR - Dvogodišnji izvještaj o transparentnosti (Biennial Transparency Report)
3. CBAM - Mehanizam za ugljeničku korekciju na granici
4. CBIT - Inicijativa za jačanje kapaciteta za transparentnost (Capacity-Building Initiative for Transparency)
5. CTR - Tabele za izvještavanje prema Okvirnoj konvenciji UN o klimatskim promjenama
6. EED - Revidirana Direktiva o energetskej efikasnosti (Energy Efficiency Directive)
7. ESR - Uredba o raspodjeli napora (Effort Sharing Regulation)
8. EU - Evropska unija
9. EU ETS - Sistem trgovine emisijama Evropske unije (EU Emissions Trading System)
10. EU MMR - Mehanizam za praćenje i izvještavanje Evropske unije (EU Monitoring Mechanism Regulation)
11. FNC - Četvrta nacionalna komunikacija
12. GCF - Zeleni klimatski fond (Green Climate Fund)
13. IJZ - Institut za javno zdravlje
14. IPCC - Međuvladin panel o klimatskim promjenama (Intergovernmental Panel on Climate Change)
15. LULUCF - Korišćenje zemljišta, promjena namjene zemljišta i šumarstvo (Land Use, Land Use Change and Forestry)
16. MER - Ministarstvo ekonomskog razvoja
17. MEIR - Ministarstvo energetike i rudarstva
18. MERS - Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
19. MPŠV - Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
20. MUP - Ministarstvo unutrašnjih poslova
21. MMR - Mehanizam praćenja i izvještavanja (Monitoring Mechanism Regulation / Mehanizam za monitoring)
22. MONSTAT - Uprava za statistiku Crne Gore
23. MS – Ministarstvo saobraćaja
24. MRV - Nacionalni sistem za praćenje, izvještavanje i verifikaciju (Monitoring, Reporting and Verification)
25. NDC - Nacionalno utvrđeni doprinos (Nationally Determined Contribution)
26. NEKP - Nacionalni energetskej i klimatskej plan (National Energy and Climate Plan)
27. NSKP - Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine

- 28. NSOR - Nacionalni savjet za održivi razvoj
- 29. RED III - Direktiva o obnovljivim izvorima energije (Renewable Energy Directive III)
- 30. UNDP - Program Ujedinjenih nacija za razvoj (United Nations Development Programme)
- 31. ZHMS - Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju

Rezime

U izvještajnom periodu septembar 2021 - septembar 2024. godine nastavljeno je sprovođenje Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine (NSKP), sa ukupno 69 aktivnosti koje su bile predmet praćenja kroz Akcioni plan (Tabela 2 u dokumentu). Od tog broja, 14,5% aktivnosti je realizovano, 60, 9% je u toku, 10,1% nije realizovano, dok 14,5% aktivnosti nije dospjelo za realizaciju u ovom periodu. Time je **ukupno 75,4% svih aktivnosti Strategije realizovano ili se realizuje, što ukazuje na stabilan, iako neujednačen napredak po pojedinim oblastima i sektorima.**

U drugoj tabeli (Tabela 3 u dokumentu), koja obuhvata realizaciju operativnog cilja „**Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena**“, praćeno je sedam oblasti pravne tekovine EU: mehanizam monitoringa, sistem trgovine emisijama, podjela napora, ozonski omotač i F-gasovi, kvalitet goriva, emisije iz vozila i kaptaža i skladištenje CO₂. Većina aktivnosti iz ovih oblasti je u toku, pri čemu pojedine oblasti bilježe i veoma visok procenat realizacije. Ovaj segment Strategije **generalno se sprovodi u skladu sa rokovima transpozicije i dinamikom procesa pristupanja EU.**

Kada je riječ o strateškom cilju smanjenja emisija GHG, prema nacionalnom inventaru emisija iz 2022. godine ostvareno je smanjenje od 27,6% u odnosu na 1990. godinu, što predstavlja napredak ka NDC cilju od 35% do 2030. godine, ali ukazuje na potrebu **daljeg intenziviranja niskokarbonskih politika, posebno u energetici i transportu.**

Najvažniji izazovi identifikovani tokom sprovođenja NSKP odnose se na:

- zavisnost realizacije pojedinih mjera od donošenja novih strateških i planskih dokumenata,
- nepostojanje institucionalnih i finansijskih preduslova u pojedinim sektorima,
- ograničen obim fiskalnih i tržišnih instrumenata za podsticanje smanjenja emisija,
- zahtjevnost procesa usklađivanja sa EU propisima i pripreme dugoročnih mehanizama planiranja.

Finansiranje sprovođenja mjera obezbijeđeno je kombinacijom budžetskih sredstava, međunarodnih izvora i ulaganja sektorskih institucija.

Sveukupno, izvještaj ukazuje da se NSKP sprovodi u kontinuitetu, uz diferenciran napredak po oblastima i jasne izazove koji će morati biti sistemski adresirani u narednom strateškom okviru.

I Uvod

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 17. septembra 2015. godine usvojila Nacionalnu strategiju u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine (u daljem tekstu: NSKP). Ovim dokumentom definisani su ključni pravci djelovanja u cilju smanjenja i daljeg ograničavanja emisija gasova sa efektom staklene bašte, utvrđen okvir za prilagođavanje na klimatske promjene i sprovedena procjena troškova i socio-ekonomskih implikacija predviđenih mjera. NSKP, zajedno sa pratećim akcionim planom, predstavlja osnovni instrument javnih politika putem kojeg se usmjerava odgovor države na izazove klimatskih promjena, u skladu sa međunarodnim obavezama koje Crna Gora ima prema UNFCCC.

NSKP projektuje viziju razvoja do 2030. godine, nastojeći da omogući djelotvorno prilagođavanje negativnim uticajima klimatskih promjena i promoviše niskokarbonski, održivi ekonomski rast. Poseban akcenat dat je usklađivanju sa relevantnim propisima Evropske unije u oblasti klimatskih promjena, čime se doprinosi ispunjavanju obaveza iz procesa pristupanja.

Dokument pruža smjernice za sprovođenje mjera mitigacije i adaptacije, a ostvarenje ciljeva Strategije podržano je kroz više mehanizama – jačanje institucionalnih kapaciteta i upravljanja, unapređenje obrazovanja i obuka, razvoj naučnih istraživanja i tehnologija, kao i obezbjeđivanje adekvatnih finansijskih resursa. Kao prvi strateški dokument posvećen klimatskim promjenama u Crnoj Gori, NSKP je postavljena sveobuhvatno, sa jasno definisanim prioritetima:

- utvrđen je okvir niskokarbonskog razvoja i smanjenja emisija GHG u periodu kada se na globalnom nivou očekivalo zaključenje novih međunarodnih sporazuma,
- u dokument je integrisan namjeravani nacionalno utvrđeni doprinos (INDC) Crne Gore globalnom smanjenju emisija,
- definisane su smjernice za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja, u skladu sa Kankunskim okvirom za adaptaciju,
- razrađene su aktivnosti usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa propisima EU u ovoj oblasti.

U skladu sa Zakonom o životnoj sredini ("Sl. list CG", br. 52/16), izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine priprema se u trogodišnjim intervalima, a izrađuje ga Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera te dostavlja Vladi na usvajanje. Ovaj, drugi izvještaj o sprovođenju Strategije obuhvata period od septembra 2021. do septembra 2024. godine i daje pregled napretka u realizaciji aktivnosti predviđenih Akcionim planom 2022-2024. Tokom navedenog izvještajnog perioda usvojen je Izvještaj o nacionalnom inventaru (NIR), u septembru 2023. godine.

Važna napomena je da ova Strategija prestaje da važi sa donošenjem, odnosno usvajanjem Strategije niskokarbonskog razvoja Crne Gore.

1.1. Sumarni pregled aktivnosti na realizaciji, uključujući ukupan stepen realizacije obaveza Nacionalne Strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine sa Akcionim planom

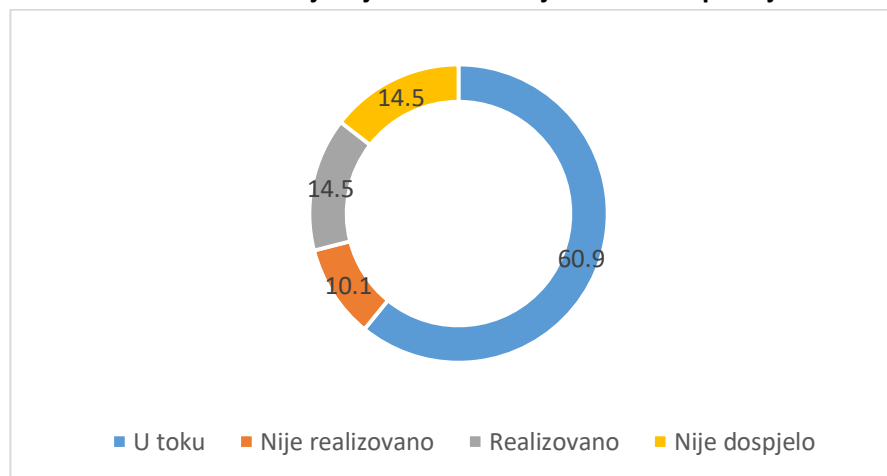
Nacionalnom strategijom u oblasti klimatskih promjena je do 2030. godine predviđena realizacija 70 aktivnosti ublažavanja klimatskih promjena, zatim 10 potreba za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama i usklađivanje propisa domaćeg zakonodavstva sa EU propisima iz oblasti klimatskih promjena.

Od ukupnog broja aktivnosti (69) u periodu od septembra 2021- do septembra 2024:

- realizovano je 14,5%, odnosno 10 aktivnosti,
- u toku je realizacija 60,9%, odnosno ukupno 42 aktivnost
- 10,1% aktivnosti, tj. 7 nije realizovano. I od tog broja, od dvije aktivnosti se odustalo.
- 14,5% nije dospjelo na realizaciju (10 aktivnosti).

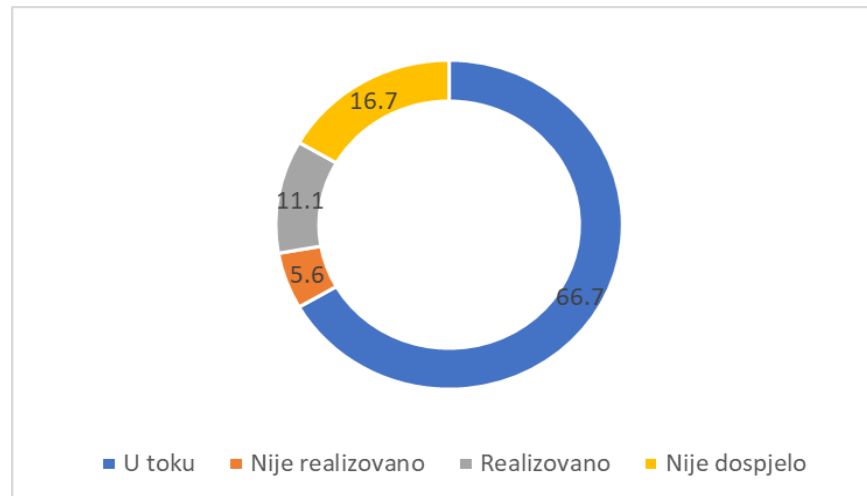
Stepen realizacije se može sagledati i na način da je **od ukupnog broja mjera 75,4% mjera realizovano ili su u toku realizacije.**

Grafik 1: Realizacija mjera ublažavanja klimatskih promjena

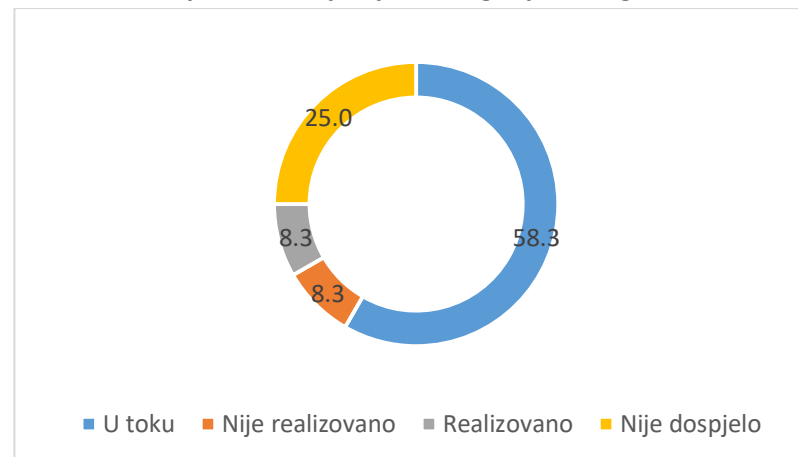

U nastavku su dati i grafici o stepenima/procentima realizacije po operativnim ciljevima:

Grafik 2: Operativni cilj: Mjere mitigacije Energetika/WEM

Grafik 3: Operativni cilj: Mjere mitigacije, Energetika/WAM

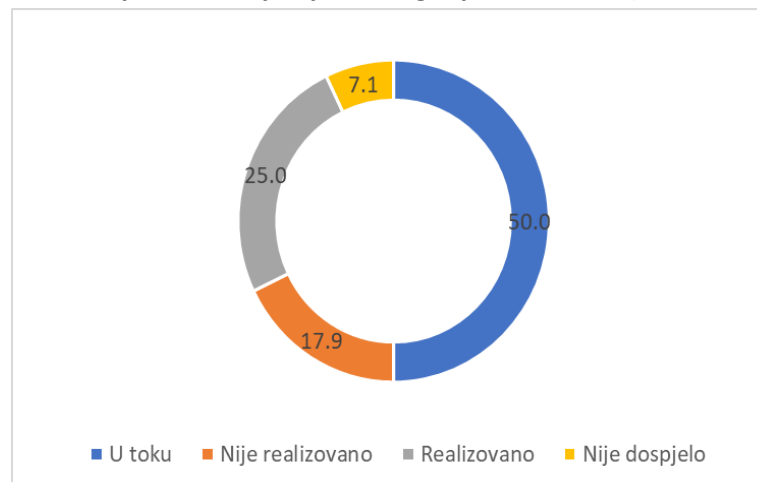

Kod operativnog cilja: Mjere mitigacije Industrijski procesi/WEM, definisane su dvije aktivnosti od čega je jedna u toku, a jedna nije dospjela. Ista situacija je i kod operativnog cilja: Mjere mitigacije Industrijski procesi/WAM.

U okviru operativnog cila: Mjere mitigacije Poljoprivreda (WEM/WAM) sve četiri definisane aktivnosti su u toku procesa realizacije.

Grafikom u nastavku prikazan je stepen realizacije u okviru operativnog cilja: Mjere mitigacije Šumarstvo (WEM/WAM) – 50% aktivnosti je u toku realizacije, dok je realizovano 25%, a 7,1% još nije dospjelo na realizaciju.

Grafik 5: Operativni cilj: Mjere mitigacije Šumarstvo (WEM/WAM)

U okviru operativnog cilja: Mjere mitigacije Otpad (WEM/WAM) definisane su ukupno 3 aktivnosti i sve tri aktivnosti su u toku.

Od ukupnog broja potreba i preduslova (10) za izradu Nacionalnog Plana prilagođavanja klimatskim promjenama, u toku je realizacija svih aktivnosti **što čini 100% aktivnosti, čija je realizacija u toku.**

NSKP predviđa usklađivanje sa pravnom tekovinom EU u sljedećih 7 oblasti:

- 1) Mehanizam monitoringa (Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena; Indikator učinka: Transponovana i implementirana Uredba o praćenju emisija GHG)
- 2) Šema trgovine emisijama GHG (Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena; Indikator učinka: Transponovano i implementirano zakonodavstvo EU o sistemu trgovine emisijama GHG)

- 3) Podjela napora (za smanjenje emisija GHG)(Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena; Indikator učinka: Transponovano i implementirano zakonodavstvo EU o sistemu podjele napora)
- 4) Supstance koje oštećuju ozonski omotač i fluorisani gasovi (Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena; Indikator učinka: Transponovana i implementirana Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i F-gasovima)
- 5) Kvalitet goriva (Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena; Indikator učinka: Transponovana i implementirana Direktiva o kvalitetu goriva)
- 6) Emisije CO₂ iz vozila (Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena; Indikator učinka: Transponovane i implementirane Direktiva o označavanju vozila u pogledu emisija CO₂ i Uredba o emisijama CO₂ iz vozila)
- 7) Skladištenje i kaptaža CO₂ (Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena; Indikator učinka: Transponovani i implementirani propisi o kaptaži i skladištenju CO₂)

Koraci za transpoziciju, odnosno implementaciju propisa iz ovih oblasti predstavljeni su vrlo detaljno imajući u vidu dugoročnost strategije, tako da u svakoj od ovih oblasti postoji dio realizovanih i nerealizovanih aktivnosti, kao i onih koje su u toku. Sve je detaljno predstavljeno kroz poglavlje 3.3.

U okviru oblasti koja se odnosi na mehanizam monitoring, 58,3% aktivnosti je „u toku realizacije“, dok 25,0% još uvijek nije dospjela na realizaciju. Svega jedna aktivnost nije realizovana, a ista je planirana za naredni period. U pitanju je Strategija niskokarbonskog razvoja.

Kada je u pitanju oblast šema trgovine emisijama GHG, kao i oblast podjele napora (za smanjenje emisija GHG) sve aktivnosti su u toku.

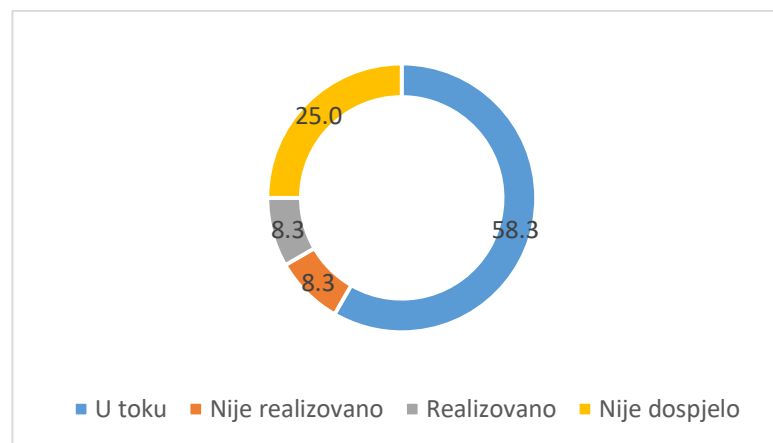
Za oblast 4) definisana je jedna aktivnost i ona je realizovana.

Kvalitet goriva kao peta oblast obuhvata 17 aktivnosti i više od polovine je realizovano (52,9%) (vidjeti grafik u nastavku), dok je 23,5% u toku procesa realizacije.

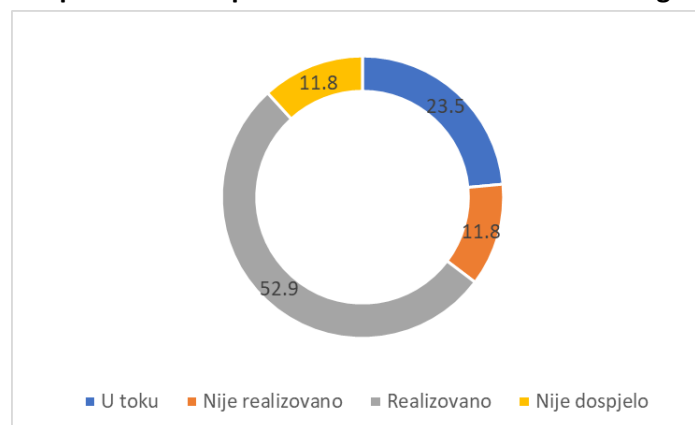
Veoma visok stepen realizacije prisutan je kod oblasti Emisije CO₂ iz vozila, gdje je 83,3% aktivnosti realizovano. Takođe, u okviru oblasti skladištenje i kaptaža CO₂ - 92,3% aktivnosti je realizovano, dok je ostatak u procesu realizacije.

U nastavku su grafički prikazani stepeni realizacije po pojedinim oblastima.

Grafik 6: Mehanizam monitoringa
Transponovana i implementirana Uredba o praćenju emisija GHG

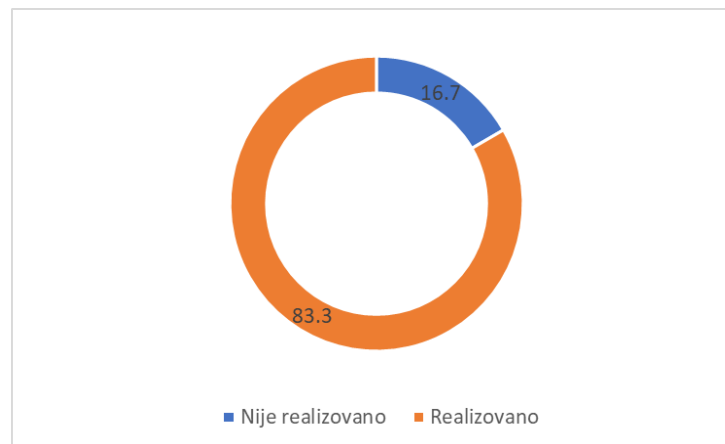

Grafik 7: Kvalitet goriva
Transponovana i implementirana Direktiva o kvalitetu goriva

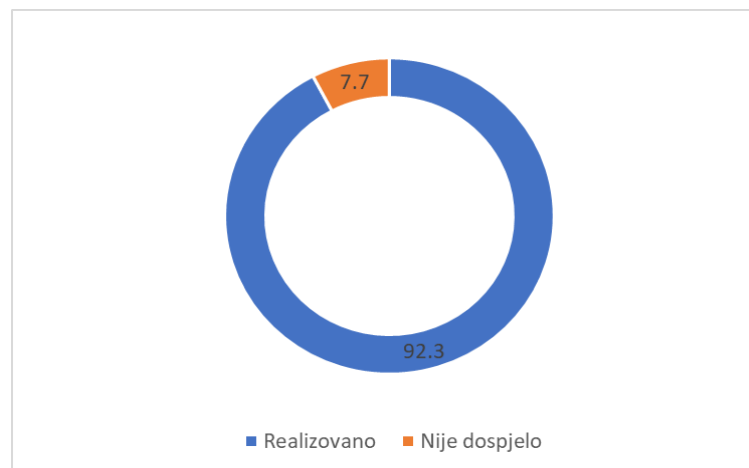
Grafik 8: Emisije CO₂ iz vozila

Transponovane i implementirane Direktiva o označavanju vozila u pogledu emisija CO₂ i Uredba o emisijama CO₂ iz vozila

Grafik 9: Skladištenje i kaptaža CO₂

Transponovani i implementirani propisi o kaptaži i skladištenju CO₂

Sveukupno posmatrano, sprovođenje mjera u okviru NSKP ukazuje na stabilan napredak u procesu usklađivanja sa pravnom tekovinom EU u oblasti klimatskih promjena. Iako pojedine aktivnosti ostaju u toku ili nijesu dospjele za realizaciju, većina oblasti bilježi visok stepen izvršenja, što potvrđuju i prikazani procenti realizacije. Ovakva dinamika ukazuje na održiv i kontinuiran proces implementacije, uz očekivano dalje unapređenje u narednim fazama realizacije strategije.

1.2. Pregled nerealizovanih mjera sa obrazloženjem

U izvještajnom periodu 2021–2024. godine, u okviru Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena, praćeno je ukupno 70 aktivnosti mitigacije. Na osnovu konsolidovanih i ažuriranih podataka iz izvještajnih obrazaca, ukupno osam aktivnosti je evidentirano kao nerealizovano u posmatranom periodu. Razlozi za njihovu nerealizaciju razlikuju se u zavisnosti od sektora i prirode konkretnih obaveza, pri čemu se posebno izdvajaju aktivnosti u oblasti šumarstva, koje dijele zajedničke institucionalne i finansijske izazove i mogu se sagledati objedinjeno.

U nastavku je dat detaljan pregled nerealizovanih aktivnosti, sa odgovarajućim obrazloženjima iz akcionog plana i sektora nadležnih za njihovo sprovođenje.

- Aktivnost 1.2 - TE Pljevlja II - puštanje u rad 2020. godine - Realizacija mjere je obustavljena jer se odustalo od izgradnje drugog bloka termoelektrane. Iako je 2016. godine potpisan međunarodni ugovor o izgradnji bloka II TEP, isti je raskinut već 2017. godine, čime je mjera trajno napuštena.
- Aktivnost 2.1 - Gašenje TE Pljevlja do kraja 2023. godine takođe nije realizovana, budući da se u međuvremenu odustalo od gašenja postojećeg bloka i opredijelilo za pristup ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja. Umjesto prestanka rada postrojenja do kraja 2023. godine, nadležne institucije su započele sprovođenje mjere sveobuhvatne ekološke rekonstrukcije, sa ciljem usklađivanja rada Termoelektrane sa relevantnim standardima zaštite životne sredine. Shodno tome, realizacija mjere 2.1 je obustavljena i označena kao nerealizovana, jer se od nje formalno odustalo.
- U oblasti poljoprivrede i šumarstva ukupno je pet aktivnosti (6.7, 6.9, 6.10, 6.12 i 6.15) evidentirano kao nerealizovano u izvještajnom periodu. Zajednički razlog za kašnjenja odnosi se na to što u posmatranom periodu nije osnovano Privredno društvo, u državnom vlasništvu, za gazdovanje šumama „CG šume“, niti su usvojeni ključni sektorski dokumenti - prije svega Program srednjoročnog razvoja šumske industrije i Strategija razvoja šumarstva. Kako ove aktivnosti predstavljaju zakonski i institucionalni osnov za sprovođenje mjera iz Akcionog plana, realizacija zavisnih aktivnosti nije mogla da započne. Aktivnosti 6.10 (Razvoj fleksibilnijeg sistema prodaje drveta) i 6.12 (Ulaganja u drvnu industriju) oslanjaju se na spomenuti Program, koji tokom izvještajnog perioda nije bio usvojen. Ovaj program definiše osnovne mjere zaštite, korišćenja i nadzora nad šumskim resursima, te u njegovom odsustvu nijesu postojali pravni i planski preduslovi za sprovođenje povezanih aktivnosti iz Akcionog plana.
- Osim toga, za nerealizaciju aktivnosti 6.12 navodi se da je u prethodnom periodu okvir za sprovođenje ove mjere bio definisan kroz projekat „Unaprjeđenje drvoprerađivačke industrije“, kojim su bili predviđeni obim ulaganja, izvori finansiranja i mehanizmi za modernizaciju tehnologije, razvoj kadrova i unapređenje konkurentnosti u sektoru. Međutim, Program je ugašen 2021. godine, čime je onemogućeno sprovođenje planiranih aktivnosti u 2021-2024. godini. Prema planiranim projekcijama, očekuje se da buduće aktivnosti u ovoj oblasti budu povezane sa grant šemom Svjetske banke, u okviru srednjoročnog programa razvoja šumske industrije, čiji je početak predviđen za 2027. godinu.
- Aktivnost 6.15 - Raznovrsnost ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima kroz promociju uloge šuma i šumarstva, nije realizovana u izvještajnom periodu, budući da je njena implementacija vremenski usklađena sa sprovođenjem IPARD III Programa 2021–2027. Prema planu sprovođenja mjere, tek u drugoj polovini

2026. godine predviđeno je otpočinjanje aktivnosti vezanih za akreditaciju Mjere 11 - „Zasnivanje i zaštita šuma“, koja treba da bude finansirana iz Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD III. S obzirom na to da akreditacioni proces nije mogao biti pokrenut prije navedenog perioda, realizacija mjere 6.15 u 2021–2024. godini nije bila moguća.

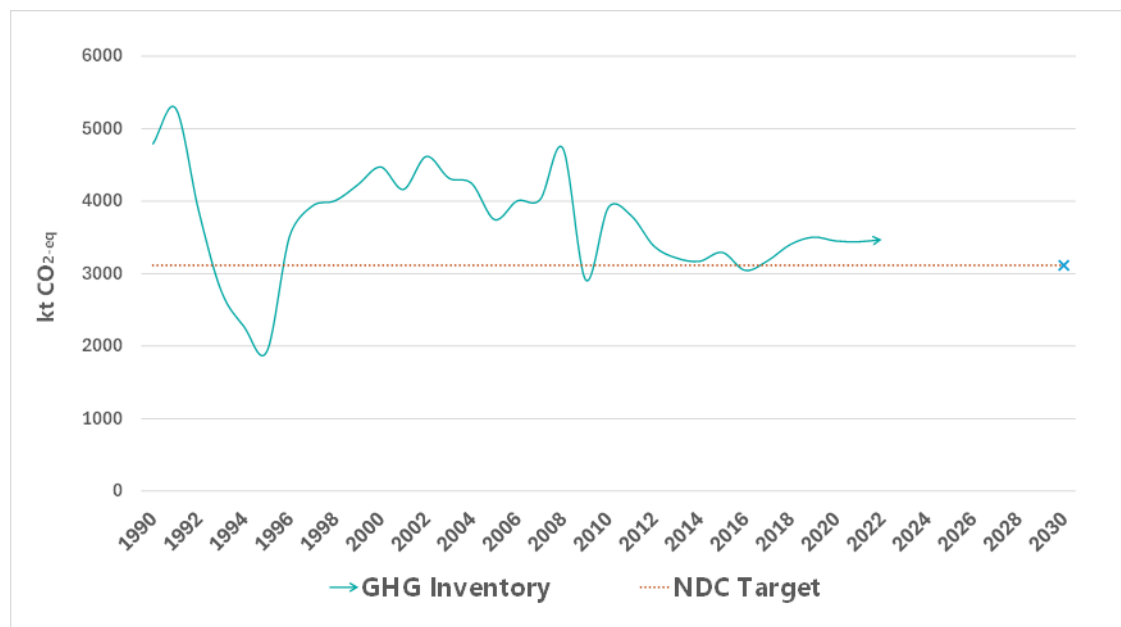
Imajući u vidu navedene razloge nerealizacije, može se zaključiti da je najveći broj kašnjenja posljedica sistemskih i planskih preduslova koji još nijesu ispunjeni, a ne nedostatka spremnosti ili angažmana nadležnih institucija. Nerealizovane aktivnosti, kako u sektoru energetike, tako i u oblasti šumarstva i ruralnog razvoja, pretežno su vezane za procese koji su već u toku - poput pripreme novih strateških dokumenata, uspostavljanja novih institucionalnih mehanizama, sprovođenja grant šema međunarodnih partnera ili usklađivanja sa dinamikom programa kao što su IPARD III i projekti Svjetske banke. Očekuje se da će se stvaranjem ovih preduslova, te nastavkom rada na jačanju institucionalnih kapaciteta i boljom koordinacijom između resora, omogućiti nesmetana realizacija preostalih mjera. Time će biti obezbijeđen stabilan napredak u sprovođenju Akcionog plana i dalji doprinos ostvarenju ciljeva Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine.

1.3. Informacija o napretku u dostizanju ciljeva

Kao ključni indikator učinka kada su u pitanju mjere mitigacije mora se uzeti utvrđeni cilj smanjenja emisija GHG do 2030. godine, **(smanjenje emisija GHG za 35% do 2030. godine u odnosu na baznu 1990. godinu)** odnosno, postignuto smanjenje u određenom vremenskom periodu. Prema nacionalnom inventaru GHG nivou emisija iznosi 3 470 kt CO₂-eq za 2022. godinu (bez LULUCF-a), **što predstavlja smanjenje od 27,60% u odnosu na nivo iz 1990. godine kada su emisije bile 4793.16 kt CO₂-eq¹**. Iako to odražava značajno smanjenje emisija, neophodna su dalja smanjenja kako bi se ispunio cilj NDC-a od 35% smanjenja do 2030. godine. Grafikon u nastavku ilustruje zbirni trend emisije gasova sa efektom staklene bašte iz nacionalnog inventara u poređenju sa ciljem NDC-a.

¹ Razlika u vrijednostima ukupnih emisija GHG u odnosu na prethodni izvještaj je posljedica ažuriranja inventara GHG emisija i rekalkulacije vremenske serije, uključujući 1990. godinu kao baznu.

Grafik 10: Ostvareni napredak – emisije gasova sa efektom staklene bašte u odnosu na cilj (Izvor: 4 NK)

- Aktivnost 1.3 Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih elektrana na obnovljive izvore energije (voda, sunce, vjetar, biomasa)

U nastavku je prikazan detaljan pregled projekata, kao i stepen realizacije u izvještajnom periodu

Naziv projekta	Informacije o realizaciji mjera definisanih u NSKP za period septembar 2021 - decembar 2024	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Novi rok za realizaciju/Obrazloženje
Rekonstrukcija i modernizacija HE Perućica - Faza II	Faza II projekta rekonstrukcije i modernizacije HE Perućica saglasno definisanom obimu i prioritetima realizacije obuhvata rekonstrukciju i modernizaciju hidromašinske i elektro opreme agregata A5, A6 i A7, hidromehaničke opreme zatvaračnica, opreme za hidrološko-hidraulička mjerenja, ugradnju integralnog informacionog sistema na nivou elektrane, rekonstrukciju i modernizaciju građevinskih objekata sistema - sanaciju i nadvišenje kanala Opačica na protok 81,75 m³/s, rekonstrukciju kanala Moštanica i izgradnju mjernog profila na rijeci Zeti. Ciljevi i očekivani efekti koji će se postići realizacijom projekta su: • Produženje radnog vijeka elektrane. • Obezbeđenje visoke pogonske spremnosti elektrane. • Automatizacija upravljanja agregatima, postrojenjima i elektranom u cjelini. • Osposobljavanje elektrane za daljinsko vođenje iz nadređenog centra upravljanja. • Optimizacija proizvodnje i korišćenja vodnog potencijala rijeke Zete i akumulacija Krupac i Slano. • Osposobljavanje elektrane za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga za EES Crne Gore (sekundarna regulacija, tercijarna regulacija, black start,...). • Smanjenje eksploatacionih troškova i troškova održavanja. • Podizanje nivoa bezbjednosti pogona i osoblja elektrane. EPCG je sa Voith Hydro potpisala Ugovor za rekonstrukciju elektromašinske opreme i postrojenja dana 12. decembra 2022.godine. Ugovorna cijena je 29,5 mil. €. Realizacija ugovornih aktivnosti teče planiranom dinamikom. U 2024. godini na projektu rekonstrukcije elektromašinske opreme i postrojenja su realizovane sve planirane ispod navedene aktivnosti: • Građevinski radovi na zatvaračnici Slano • Odobrenje glavnog projekta za rekonstrukciju agregata A1, A2 i A6 • Odobrenje glavnog projekta za rekonstrukciju zatvaračnice Slano	7,776,936.90 €	6,027,971.71 €	KfW banka	Aktivnosti planirane u 2024. godini su realizovane, dok će su se plaćanja za iste izvršila u prvom kvartalu 2025. godine

	• Odobrenje glavnog projekta za rekonstrukciju zatvaračnice Povija – C1 i C3 • Fabrikacija opreme i fabrička primopredajna ispitivanja • Početak radova na Rekonstrukciji zatvaračnice Povija, cjevovodi C1 i C3 • Početak radova na rekonstrukciji zatvaračnice Slano • Početak radova na rekonstrukciji agregata A6 • Početak radova na rekonstrukciji agregata A1				
--	---	--	--	--	--

Ugradnja agregata A8	Dovodni sistem elektrane, mašinska hala i razvodno postrojenja 110KV su izgrađeni za krajnju fazu izgradnje HE Perućica kojom je predviđena ugradnja dodatnog osmog agregata, pored postojećih sedam agregata. Osmi agregat bi imao nominalnu snagu od 58,5 MW, čime bi se uvećala nominalna snaga elektrane sa 307 MW na 365,5 MW a protok elektrane sa 68 m3/s na 80,75 m3/s. Budući agregat A8 bi bio priključen zajedno sa postojeća dva agregata A6 i A7 na treći cjevovod pod pritiskom, koji je projektovan za propuštanje cijelog protoka od 3 x 12,75 m3/s, iz agregata A6 i A7 plus iz planiranog agregata A8 (svaki po 12,75 m3/s). Obim Projekta ugradnje osmog agregata u HE Perućica obuhvata projektovanje, nabavku i ugradnju elektromašinske opreme (turbina, generator, blok transformator, pobuda, zaštite, VN oprema i sl) i izvođenje građevinskih radova na dovodnom i odvodnom sistemu elektrane. Predstavnici Elektroprivrede (EPCG) i Njemačke razvojne banke (KfW) potpisali su 06.09.2024. Ugovor o kreditu vrijedan 40 miliona EUR za ugradnju agregata A8 u okviru Projekta rekonstrukcije i dogradnje HE Perućica sa ugradnjom agregata A8 – Faza III (Perućica Phase 3 - Rehabilitation and Unit 8 Extension). Kredit je obezbijeđen novim instrumentom koji je rezultat saradnje Evropske komisije i KfW-a, EFSD + garancijom (European Fund for Sustainable Development Plus). Elektroprivreda Crne Gore je 30.12.2024. godine raspisala Tenderski postupak za izbor Izvođača za Ugradnju agregata A8 na HE Perućica.				
-----------------------------	--	--	--	--	--

Rekonstrukcija i modernizacija HE Piva - Faza II	Faza II rekonstrukcije i modernizacije HE Piva obuhvata rekonstrukciju hidromašinske i elektro opreme agregata A1, A2 i A3 i sopstvene potrošnje elektrane i rekonstrukciju građevinskih objekata - sistem monitoringa brane i sanacija injekcionih zavjesa brane. Ciljevi i očekivani efekti realizacije projekta su: • Produženje radnog vijeka elektrane. • Obezbjedenje visoke pogonske spremnosti i bezbjednosti rada elektrane. • Automatizacija upravljanja agregatima, postrojenjima i elektranom u cjelini. • Osposobljavanje elektrane za moguće daljinsko vođenje iz nadređenog centra upravljanja. • Osposobljavanje elektrane za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga za EES Crne Gore (sekundarna regulacija, tercijarna regulacija, black start...). • Visoka pouzdanost napajanja sopstvene potrošnje elektrane. • Smanjenje eksploatacionih troškova i troškova održavanja. • Podizanje nivoa bezbjednosti pogona i osoblja elektrane. Aktivnosti realizacije rekonstrukcije i modernizacije hidromašinske i elektro opreme je realizovana u potpunosti.	1,350,000.00 €	648,334.72 €	KfW banka i Sopstvena sredstva	Aktivnosti realizacije rekonstrukcije i modernizacije hidromašinske i elektro opreme je krajem 2024. godine realizovana u potpunosti.
--	---	----------------	--------------	--------------------------------	---

VE Gvozd	Uzimajući u obzir činjenicu da je izgradnjom VE Krnovo iskorišćen samo dio vjetropotencijala Krnovske visoravni u cilju definisanja uslova za usaglašeno korišćenje raspoloživih prirodnih resursa, u funkciji valorizacije energije vjetra, poljoprivrednog i šumskog zemljišta izrađena je i usvojena, u julu 2018. godine, Lokalna studija lokacije koja predviđa izgradnju VE Gvozd. Projektne aktivnosti na izgradnji VE Gvozd ukupne instalisane snage 54,6 MW i očekivane godišnje proizvodnje od oko 150 GWh obuhvataju faznu izgradnju i puštanje u rad sledećih komponenti: 1. Ukupno 13 vjetroatregata uz izgradnju tipskih platoa za montažu vjetroatregata i temelja na koje će se postaviti stubovi vjetroatregata. 2. Transformatorska stanica 110/33 kV Gvozd na projektnoj lokaciji. 3. Rekonstrukcija transformatorske stanice 110/33 kV Krnovo. 4. Izgradnja jednostrukog dalekovoda 110 kV TS Gvozd - TS Krnovo, dužine 3.125 m. 5. Izgradnja jednostrukog dalekovoda 110 kV TS Gvozd - TS Nikšić, dužine 14.730 m. 6. Rekonstrukcija transformatorske stanice 110/35 kV Nikšić. Aktivnosti realizovane u 2024. godini: U skladu sa odobrenim ažuriranim Planom nabavki (50427-Gvozd WF Procurement Plan) od 28.06.2023. godine i po instrukcijama dobijenim od strane EBRD, u prethodnom periodu su sprovedeni tenderski postupci po važećim pravilima i smjernicama Evropske banke za obnovu i razvoj. Takođe, u prethodnom periodu, 05.12.2023., potpisan je ugovor o nabavci transformatora 33/110kV, 80MVA. Planirane aktivnosti na realizaciji projekta VE Gvozd su realizovane. Nakon sprovedenih tenderskih postupaka potpisani su Ugovori za nabavku Vjetrogeneratora– Nordex Njemačka, dana 20.11.2024., za Graševinski dio– C-BoP -Bemax d.o.o.Podgorica, dana 8.11.2024., Elektro dio Balance of Plant –E-BoP- Konzorcijum Ramel d.o.o., Nikšić i Energotehnika Južna Bačka d.o.o. Novi Sad, 07.11.2024., Priključenje na prenosnu mrežu – GCW - Konzorcijum Novi Volvox i Elnos Srbija, 20.11.2024. godine.	90,604.76 €	90,604.76 €	EBRD banka	
----------	--	-------------	-------------	------------	--

HE Kruševo - Izrada investiciono tehničke dokumenta cije	Izgradnja HE Kruševo razmatrana je tokom sedamdesetih godina prošlog vijeka kada je Elektroprojekt iz Ljubljane uradio nekoliko projektnih rješenja vezanih za moguću izgradnju hidroelektrana HE Kruševo donje i HE Kruševo gornje. Izgradnja HE Kruševo je planirana na profilu Kruševo u blizini istoimenog sela na oko 1.6 km uzvodno od sastavaka Pive i Tare i na oko 12 km nizvodno od HE Piva. Aktivnosti realizovane u 2024. godini: U novembru 2024. godine završen je program hidrometrijskih mjerenja na HS Šćepan polje uz korelaciju sa proticajima na HE Piva. Dana 02.12.2024 godine nakon realizovanog tendera potpisan je Ugovor između EPCG i konzorcijuma na čelu sa Institutom Jaroslav Černi-Beograd o Izradi projekta detaljnih geoloških istraživanja, izvođenje geoloških istražnih radova i izrada sinteznog elaborata za potrebe izrade Idejnog projekta HE Kruševo.	782,800.00 €	275,645.00 €	EPCG	HE Kruševo, rok realizacije aktivnosti na nivou izrade investiciono tehničke dokumentacije, izvođenje geoloških istražnih radova i izrade sinteznog elaborata za potrebe izrade Idejnog projekta HE Kruševo je 2027. godina.
---	--	--------------	--------------	------	--

MHE Otilovići	Za vrijeme gradnje TE „Pljevlja“, za potrebe snabdijevanja njenog tehnološkog procesa vodom, na rijeci Čehotini, 7 km jugoistočno od Pljevalja, izgrađena je lučno-betonska brana sa pratećim objektima. Na akumulaciji Otilovići planirana je gradnja male hidroelektrane na postojećoj lučko-betonskoj brani Otilovići instalisane snage 2,96MW i planirane godišnje proizvodnje od 11 GWh. Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 17.11.2021. usvojila Koncesioni akt za davanje koncesije za korišćenje vode iz akumulacije Otilovići za izgradnju male hidroelektrane. Koncesionim aktom je predviđena direktna dodjela koncesije Elektroprivredi Crne Gore. Ministarstvo kapitalnih investicija i Elektroprivreda Crne Gore su potpisali Ugovor o koncesiji za korišćenje akumulacije Otilovići radi izgradnje male hidroelektrane u cilju proizvodnje električne energije br. 10-00-07/11 dana 26.08.2022. godine. U Podgorici je 23.11.2023.g., između Vlade Crne Gore i EPCG, zaključen Aneks Broj 1 Ugovora o koncesiji za korišćenje akumulacije Otilovići radi izgradnje MHE u cilju proizvodnje električne energije. Nakon prikupljenih pozitivnih mišljenja Vlada Crne Gore je 27.07.2023. godine donijela Zaključak kojim se izdaju Urbanističko-Tehnički uslovi za izgradnju male hidroelektrane Otilovići. EPCG je dana 30.04.2024. godine na Sajtu javnih nabavki Crne Gore objavila Tendersku dokumentaciju za otvoreni postupak javne nabavke radova za Projekat izgradnje MHE Otilovići – Izrada glavnog projekta, izgradnja građevinskih objekata, isporuka i montaža elektro-mašinske opreme, ispitivanje i puštanje u rad. Ponuđač Konzorcijum: „Permonite/Banstroj“ je 23.09.2024. uložio Žalbu na Odluku o izboru najpovoljnije ponude. Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je Rješenjem od 24.12.2024. god. poništila postupak javne nabavke. EPCG je dana 30.12.2024. god. na Sajtu javnih nabavki Crne Gore ponovo objavila Tendersku dokumentaciju za izbor najpovoljnijeg ponuđača za realizaciju ovog projekta, koja obuhvata izradu Glavnog projekta, izradu Elaborata o uticaju na životnu sredinu, vađenje Građevinske dozvole, izvođenje radova, ispitivanje i puštanje u rad.	2,070,000.00 €	21,155.00 €	EPCG	PCG je dana 30.04.2024. godine na Sajtu javnih nabavki Crne Gore objavila Tendersku dokumentaciju za otvoreni postupak javne nabavke radova za Projekat izgradnje MHE Otilovići – Izrada glavnog projekta, izgradnja građevinskih objekata, isporuka i montaža elektro-mašinske opreme, ispitivanje i puštanje u rad. Ponuđač Konzorcijum: „Permonite/Banstroj“ je 23.09.2024. uložio Žalbu na Odluku o izboru najpovoljnije ponude. Komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je Rješenjem od 24.12.2024. god. poništila postupak javne nabavke. Rok
------------------	--	-------------------	-------------	------	--

					za realizaciju mHE Otilovici je 2027. godina.
--	--	--	--	--	---

Solari 3000+ i 500+	Elektroprivreda Crne Gore je 2022. godine otpočela realizaciju projekta Solari 3000+ i 500+, koji je namijen domaćinstvima i pravnim licima, sa idejom „proizvodi tamo gdje trošiš“. Ovim projektom, planirana je ugradnja fotonaponskih sistema ukupne snage 30MW, a vrijednost istog je 33 miliona eura. Korisnici projekta postaju tzv. kupci–proizvođači, koji potrebe za električnom energijom podmiruju iz sopstvenih izvora, a eventualno ostvareni viškovi ili manjkovi električne energije u određenom momentu, predaju ili preuzimaju kroz distributivnu mrežu, što se finansijski saldira na nivou godine. Korisnicima je omogućeno da kroz jednake mjesečne rate, koje su u visini njihovog prosječnog mjesečnog računa za utrošenu električnu energiju, otplaćuju instalisane sisteme u periodu do 10 godina. Shodno Sporazumu između EPCG i Eko-Fonda o implementaciji projekta Solari 3000+ i 500+, EPCG je nosilac projektnih aktivnosti, a Eko-fond finansijski partner, koji obezbjeđuje subvenciju korisniku u iznosu od 20 % vrednosti investicije. Ukupno je instalisano 3.376 elektrana, ukupne snage 29,8 MW.	33,000,000.00 €	33,000,000.00 €	IRF, EPCG	Realizovano
Solari 5000+	Kao nastavak prethodnog projekta, tokom 2024. godine EPCG je započela realizaciju projekta Solari 5000+, koji obuhvata domaćinstva, pravna lica i vlasnike manjih stambenih zgrada do 4 sprata. Planirana ukupna instalisana snaga iznosi 70 MW, a vrijednost projekta je 56 miliona eura. Korisnicima se obezbjeđuje subvencija u iznosu od 20% iznosa fakture, koju zajednički finansiraju EPCG i Eko-fonda. Pored navedenih aktivnosti, EPCG je dodatno proširila obuhvat projekta, pa će se paneli ugrađivati i na balkonima. Tokom 2024. godine, ukupno je pušteno u rad 2.180 elektrana, ukupne snage 14,9 MW. Tokom 2025. i 2026. godine planirana je konačna realizacija ovog projekta, kojim će biti ugrađeno planiranih 70 MW elektrana.	56,000,000.00 €	12,320,000.00 €	EPCG, krediti komercijalnih banaka	31.12.2026.

SE Krupac	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađen Elaborat tehničko-tehnoloških karakteristika SE sa rezultatima mjerenja sunčevog zračenja. Odobreni UTU od MPPUD, podnešen zahtjev za priključenje. Završena je Izrada Geodetskog elaborata (između ostalog, na bazi snimanja savremenom LiDAR tehnologijom) za potrebe realizacije projekta SE Krupac. Završena je izrada konceptualne studije konsultantske kuće "Dornier Group" za potrebe realizacije projekta SE Krupac. Urađena Analiza mogućnosti priključenja SE na PS, u toku je priprema Ugovora o izgradnji infrastrukture za priključenje SE na PS i Ugovora sa RUP-om oko pripremnih radova, uređenje terena na lokaciji na kojoj je planirana izgradnja SE. Dostavljen AZŽS zahtjev za odlučivanje o potrebi izrade EE, donešeno Rješenje da je potrebna izrada EE od strane AZŽS, u toku je izrada EE od strane firme EKOCENTR. Dostavljen MPPUD zahtjev za mišljenje u vezi radnji na snimanju terena i označavanje pozicija za postavljanje potkonstrukcija za FN module i MPPUD dostavio odgovor na isti.	28,649,075.00 €	19,100.00 €	EPCG	2027
SE Kapino polje L1	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađeno IR, donešena Odluka o lokaciji sa UTU od Predsjednika Opštine Nikšić, urađena Analiza mogućnosti priključenja SE na DS, odobreni uslovi od CEDIS-a, podnešen zahtjev Sekretarijatu za uređenje prostora i zaštitu životne sredine-Opština Nikšić za obilježavanje mjesta za potkonstrukciju za FN module i dobili odobrenje za navedene radnje. Donešena Odluka od strane DOIE za radnje iz odobrenja. Dostavljena dokumentacija EKOCENTRU radi pripreme zahtjeva za odlučivanje o potrebi izrade elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu. Urađena Studija izvodljivosti.	3,371,268.00 €	2,250.00 €	EPCG	2026
SE Kapino polje L2	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađeno IR, donešena Odluka o lokaciji sa UTU od Predsjednika Opštine Nikšić, urađena Analiza mogućnosti priključenja SE na DS, odobreni uslovi od CEDIS-a, podnešen zahtjev Sekretarijatu za uređenje prostora i zaštitu životne sredine-Opština Nikšić za obilježavanje mjesta za potkonstrukciju za FN module i dobili odobrenje za navedene radnje. Donešena Odluka od strane DOIE za radnje iz odobrenja. Dostavljena dokumentacija EKOCENTRU radi pripreme zahtjeva za odlučivanje o potrebi	3,371,268.00 €	2,250.00 €	EPCG	2026

	izrade elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu. Urađena Studija izvodljivosti.				
SE Ozrinići - Pac Polje	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Dostavljen zahtjev za izdavanje UTU SE OZINIĆI-PAC-POLJE 36 MW Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine i zahtjev UZN za promjenu kulture zemljišta. Dostavljena Ponuda za fizičko hemijsku analizu zemljišta radi promjene kulture zemljišta.	25,200,000.00 €	- €	EPCG	2030
SE Kapino polje B1	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađen Elaborat tehničko-tehnoloških karakteristika SE, dostavljen zahtjev za UTU MPPUD , još se čekaju mišljenja na Nacrt UTU od nadležnih institucija. Dostavljena Ponuda za izradu Elaborata tehničko-tehnoloških karakteristika i kreiran ZN.	6,766,631.00 €	- €	EPCG	2026
SE Kapino polje B2	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađen Elaborat tehničko-tehnoloških karakteristika SE, dostavljen zahtjev za UTU MPPUD- Zahtjev je u obradi.	21,073,961.00 €	- €	EPCG	2027
SE Vrtac 100kW	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Postavljena je konstrukcija i montirani fotonaponski moduli. U toku je pribavljanje obostrano potpisanih ugovora za projektovanje, revizije i nadzor.	100,000.00 €	100,000.00 €	EPCG	2025
SE Vrtac 1,8MW	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađeno idejno rješenje, donešena Odluka o lokaciji sa UTU, odobreni uslovi od CEDIS-a. Urađen glavni projekat. Rješavanje imovinsko pravnih odnosa oko izmještanja stubnog mjesta. Urađen Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu. U toku je izrada i postavljanje konstrukcija.	1,491,384.49 €	1,125,878.00 €	EPCG	2026
EPCG - Željezara Nikšić 20MW	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađen Elaborat tehničko-tehnoloških karakteristika. Dostavljeni UTU. Dostavljen zahtjev za priključenje SE na PS-CGES-u.	13,800,000.00 €	3,000,000.00 €	EPCG	2026

	Postavljanje konstrukcija i blokova na zemljanim površinama. Urađena Studija izvodljivosti.				
SE Štedim	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Završena je izrada Elaborata tehničko-tehnoloških karakteristika SE Štedim. Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine je upućen Zahtjev za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova za izradu tehničke dokumentacije za građenje novog objekta - SE Štedim.	82,389,301.00 €	- €	EPCG	2028
SE Slano	Aktivnosti realizovane u 2024. godini: Urađena Studija izvodljivosti.	1,530,000.00 €	- €	EPCG	2028

NSKP ne obuhvata mjere adaptacije na klimatske promjene, već samo preporuke za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja.

1.4. Izazovi u dostizanju postavljenih ciljeva i realizaciji planiranih aktivnosti

U dostizanju strateških ciljeva ublažavanja klimatskih promjena i realizacije planiranih mjera identificirano je više strukturnih i operativnih izazova koji su uticali na dinamiku i obim sprovođenja aktivnosti. Najznačajniji izazovi odnose se na sektor energetike, prije svega na položaj Termoelektrane Pljevlja kao dominantnog izvora emisija GHG u Crnoj Gori. Odustajanje od izgradnje drugog bloka termoelektrane, koje je prvobitno bilo planirano kao mjera mitigacije, predstavljalo je suštinsku promjenu u planiranom razvoju energetskeg sistema, uz kasnije odlučivanje o rekonstrukciji postojećeg postrojenja umjesto njegovog gašenja. Ovo je imalo direktan uticaj na strukturu projekcija smanjenja emisija i implementaciju niza komplementarnih mjera. Dodatne teškoće evidentirane su u vezi sa procesima modernizacije industrijskih postrojenja koja, iako više ne koriste fosilna tečna goriva u obimu kao ranije, nijesu pristupila planiranim investicionim zahvatima za unapređenje tehnoloških procesa, među kojima su kogeneracija i smanjenje procesnih emisija. Neizvjestan rad ključnih industrijskih kapaciteta - prije svega u KAP-u i Željezari, kao i smanjena ekonomska aktivnost, doveli su do toga da planirane tehničke i tehnološke mjere nijesu realizovane, niti se očekuje njihova skoro realizacija. Ovi izazovi ukazuju na to da je uspješnost realizacije mjera u velikoj mjeri uslovljena dugoročnom energetskeg politikom, investicionom sigurnošću i finansijskom stabilnošću industrije. Drugi segment nerealizovanih mjera odnosi se na oblast saobraćaja, tačnije na politike promocije biogoriva i uspostavljanja sistema povlastica za njihovu upotrebu. Mjera planiranja sistema povlastica za korisnike biogoriva nije realizovana, jer aktuelni regulatorni okvir ne predviđa finansijske stimuluse, infrastrukturne olakšice niti fiskalne instrumente kojima bi se podstakla primjena biogoriva u drumskom saobraćaju. Ovaj nalaz ukazuje da je postizanje ciljeva u sektoru transporta, kao jednom od najvećih pojedinačnih izvora emisija, i dalje ograničeno odsustvom ciljanih podsticaja i instrumenta politike. Takođe, odgađanja su zabilježena i kod mjera koje su zavisile od procesa pristupanja EU i transponovanja regulative, posebno onih koje se odnose na tržišne instrumente, strateško planiranje niskokarbonskog razvoja i uspostavljanje trajnih mehanizama za koordinaciju adaptacije. Istovremeno, može se zaključiti da su preostale mjere koje su dospjele za realizaciju sprovedene u različitim obimima, dok nedospjele aktivnosti ostaju povezane sa širim političkim, regulatornim i finansijskim ciklusima koji nadilaze okvir jednog izvještajnog perioda. Dio mjera nije realizovan jer je uslovljen statusom pregovora o pristupanju i mehanizmima koji postaju obavezujući tek nakon članstva u Evropskoj uniji. Učešće Crne Gore u EU sistemu trgovine emisijama (EU ETS) nije realizovano, budući da je primjena ovog mehanizma moguća tek nakon pristupanja EU ili uspostavljanja paralelnog sistema kompatibilnog sa regulativom Unije.

Posmatrano ukupno, može se zaključiti da nerealizovane mjere ne ukazuju primarno na kašnjenja u operativnoj implementaciji, već reflektuju strukturalne izazove u tri ključne oblasti: ekonomske i investicione neizvjesnosti u industrijskom sektoru; nedovoljan razvoj tržišnih i fiskalnih instrumenata koji stimulišu dekarbonizaciju, posebno u saobraćaju; kao i sekvencijalnu prirodu obaveza koje nastupaju tek u fazi pristupanja Evropskoj uniji. Ove okolnosti ukazuju da će za uspješnu realizaciju preostalih mjera biti nužno uspostaviti finansijske instrumente za modernizaciju industrije, planirati pravovremenu transpoziciju i primjenu EU propisa koji se aktiviraju u trenutku članstva i razviti regulative koje omogućavaju podsticanje novih energenata i tehnologija u sektoru transporta.

1.5. Finansiranje sprovođenja strategije

NSKP ne sadrži procjenu troškova za realizaciju predloženih mjera, već samo preporuke za finansiranje Akcionog plana. **Ovaj izvještaj navodi samo one preporuke koje su i dalje relevantne sa aspekta realizacije ciljeva NSKP:**

- Preporučuje se poboljšanje kapaciteta apsorpcije javnog sektora Crne Gore da bi se omogućilo što efikasnije i efektivnije korišćenje domaćih i međunarodnih finansijskih resursa.
- Preporučuje se analiza poboljšanja investicione klime za investicije u ovoj oblasti kako bi se povećali tokovi kapitala privatnog sektora, odnosno povećale investicije u oblasti smanjenja emisija GHG investitora iz Crne Gore i inostranstva.
- Preporučuje se uspostavljanje finansijskih mehanizama kojima bi se upravljalo na državnom nivou (npr. kreditne linije i subvencije koje za cilj imaju mjere kao što su obnavljanje javnog prevoza, kupovinu električnih ili hibridnih vozila, kupovinu sistema za solarnu energiju, prelazak na sistem daljinskog grijanja ili grijanja na biomasu i sl.)

Od navedenih preporuka u velikoj mjeri je realizovana posljednja, a tiče se finansijskih mehanizama kojima bi se upravljalo na državnom nivou, odnosno programa, koji se finansiraju iz Eko-Fonda.

Crna Gora aktivno radi na poboljšanju svojih kapaciteta za uspostavljanje sveobuhvatnog sistema za monitoring i procjenu uticaja finansiranja aktivnosti u oblasti klimatskih promjena. Paralelno sa time, u toku su napori da se ojača procjena finansijskih sredstava potrebnih za efikasnu klimatsku akciju. Trenutno se ove procjene, dosta često, sprovode na specifičnoj ili sektorskoj osnovi, obično tokom implementacije projektnih aktivnosti ili razvoja strateških dokumenata. Kao rezultat toga, prikupljene informacije variraju po strukturi, sadržaju i kvalitetu, što može ograničiti njihovu širu primjenu i korist. U posljednje vrijeme uočen je napredak u ovoj oblasti, prvenstveno u normativnom uređenju kroz integraciju obaveze izvještavanja o finansiranju aktivnosti u oblasti klimatskih promjena u okviru Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena.

Tabela 1: Pregled dobijene podrške u oblasti klimatskih promjena

(Izvor: 4 Nacionalna komunikacija/Prvi dvogodišnji izvještaj o transparentnosti)

Podrška u pripremi projekata za sektor životne sredine i klimatske akcije	Podrška u skladu sa pravnom tekovinom EU i sprovođenje propisa	EU IPA	3.234.000,00	2021-2024
Tehnička podrška za jačanje kapaciteta	Podrška izradi tehničke dokumentacije i jačanju kapaciteta	EU IPA	2.024.999,00	2024-2027
Podrška izradi ažuriranog Nacionalnog klimatskog obećanja 2 (NDC)	Podrška ažuriranju Nacionalno utvrđenog doprinosa smanjenju emisija GHG	UNDP	257.874,38	2023-2024
Unapređenje kapaciteta Nacionalne kontakt tačke za saradnju sa GCF i jačanje nacionalnih aktivnosti za implementaciju ažuriranog nacionalno utvrđenog doprinosa smanjenju emisija GHG u skladu sa Pariskim sporazumom (NDC)	Projekat će se fokusirati na ostvarivanje sljedećih ciljeva: • unapređenje kapaciteta nacionalne kontakt osobe za saradnju sa Privrednom komorom. • unapređenje kapaciteta Eko fonda za planiranje i pristupanje finansijskim sredstvima u oblasti klimatskih promjena i podrška sprovođenju Nacionalno utvrđenog doprinosa smanjenju emisija GHG (NDC). • ažuriranje Nacionalnog programa prioriternih aktivnosti u oblasti ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene u okviru saradnje Crne Gore sa GCF i njegovo usklađivanje sa NDC. • podrška sprovođenju NDC kroz izradu	GCF (ZKF)	276.293,98	2023-2024

	investicionog plana za finansiranje prioritetnih aktivnosti			
Prilagođavanje na klimatske promjene i poboljšanje otpornosti u planinskom regionu Crne Gore – GORA	Poboljšanje otpornosti planinskog regiona Crne Gore na negativne uticaje klimatskih promjena	Fond za prilagođavanje (AF)	9.209.799,23	2023-2029
Jačanje crnogorskog nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC) i akcija prilagođavanja transparentnosti kroz Inicijativu za izgradnju kapaciteta transparentnosti (CBIT)	Jačanje kapaciteta nacionalnih institucija u oblasti klimatskih promjena, uključujući sinergijsko djelovanje u smislu transparentnosti, kao i usvajanje ili poboljšanje metodologija (priručnika) i poboljšanje podataka za povećanje transparentnosti, u cilju postizanja niskougljeničnog razvoja.	Globalni fond za životnu sredinu - GEF	950.422,00	2022-2026
Izrada Četvrte nacionalne komunikacije i prvog dvogodišnjeg izvještaja o transparentnosti Crne Gore ka Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o promjeni klime – FNC/BTR	Podrška u pripremi Četvrtog izvještaja o klimatskim promjenama i Prvog izvještaja o transparentnosti UNFCCC-u	Globalni fond za životnu sredinu - GEF	446.698,00	2022-2024
Podrška u cilju postizanja spremnosti za određivanje cijena ugljenika	Sveobuhvatan proces modernizacije svog sistema upravljanja emisijama i pripreme za uvođenje savremenih instrumenata određivanja cijene ugljenika.	Svjetska banka	1.717.560,00	2023-2025

II Informacija o institucionalnim aranžmanima, pravnom okruženju, klimatskoj politici i klimatskim aktivnostima, uključujući kratak pregled politike i ciljeva EU

2.1 Institucionalni okvir

Glavni nacionalni subjekt nadležan za nacionalnu politiku zaštite životne sredine i klimatskih promjena je **Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera (MERS)**, koje je ujedno i nacionalna kontakt institucija za UNFCCC. Do juna 2024. godine nadležnosti za klimatske politike obavljalo je tadašnje Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, a reorganizacijom iz jula 2024. godine te nadležnosti su prenijete na novoformirani MERS.

U okviru ministarstva ključnu ulogu ima Direktor za klimatske promjene i održivi razvoj, odgovoran za:

- usvajanje, sprovođenje i praćenje klimatskih politika;
- koordinaciju izrade NDC-a, NEKP-a i drugih strateških dokumenata;
- upravljanje međunarodnim obavezama prema UNFCCC-u;
- funkciju kontakt-tačke za UNFCCC, GEF, Adaptacioni fond i GCF;
- multisektorsku koordinaciju u oblasti klimatskih promjena.

Crna Gora je ostvarila značajan napredak u jačanju institucionalnog okvira uspostavljanjem **Nacionalnog savjeta za održivi razvoj (NSOR)**, kojim predsjedava predsjednik Vlade. NSOR predstavlja najviše međuresorsko tijelo za koordinaciju politika održivog razvoja, koje ujedinjuje predstavnike ključnih ministarstava, lokalnih samouprava, akademske zajednice, civilnog društva i stručnjaka.

Osnovan 2022. godine u novom formatu, NSOR ima mandate koji obuhvataju:

- kreiranje, nadzor i evaluaciju politika klimatskih promjena;
- integrisanje klimatskih i razvojnih politika;
- nadzor sprovođenja obaveza Crne Gore u okviru EU Zelenog dogovora i održivog razvoja;
- razmatranje strateških dokumenata iz oblasti klimatske politike;
- obezbjeđivanje političke podrške sprovođenju MRV sistema.

NSOR je ključni mehanizam za povezivanje sektorskih politika i obezbjeđivanje koordinacije na najvišem nivou državne uprave.

Za potrebe podrške sprovođenju klimatskih politika i održivog razvoja, NSOR funkcioniše kroz više stručnih radnih grupa. Njihov rad obuhvata:

- praćenje sprovođenja politika održivog razvoja;
- ublažavanje klimatskih promjena i adaptaciju;

- koordinaciju pravedne tranzicije;
- integralno upravljanje obalnim područjem;
- održivi razvoj na lokalnom i nacionalnom nivou;
- finansiranje i investicije u održivi razvoj.

Ove radne grupe omogućavaju Savjetu da uz stručno utemeljenje usmjerava reformske procese u oblasti klimatskih promjena i održivog razvoja.

Agencija za zaštitu životne sredine (AZŽS) ima ključnu tehničku ulogu u sprovođenju klimatske politike, posebno u uspostavljanju i održavanju nacionalnog inventara gasova sa efektom staklene bašte (GHG). AZŽS je odgovorna za:

- prikupljanje i obradu podataka za GHG inventar;
- primjenu IPCC metodologija;
- izradu projekcija emisija;
- podršku sektorskim institucijama u izvještavanju.

AZŽS je centralna tehnička institucija MRV sistema.

Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju upravlja nacionalnim meteorološkim i hidrološkim sistemima i ima ključnu ulogu u:

- prikupljanju i analizi klimatskih podataka;
- izradi klimatskih projekcija;
- razvoju adaptacionih mjera;
- izvještavanju prema međunarodnim obavezama.

Pored toga, ZHMS je kontakt institucija za IPCC.

Eko-fond, osnovan 2020. godine, služi kao nacionalni finansijski mehanizam za podršku:

- projektima energetske efikasnosti;
- korišćenju obnovljivih izvora energije;
- očuvanju životne sredine;
- sprovođenju klimatskih politika.

Eko-fond je ključni instrument za mobilisanje nacionalnih i međunarodnih sredstava za klimatske projekte.

Ministarstvo energetike i rudarstva

Naziv u periodu 2022–2024:

- *Ministarstvo kapitalnih investicija* (do reorganizacije Vlade 2023).
- Nadležnosti su kasnije podijeljene na Ministarstvo energetike i rudarstva i Ministarstvo saobraćaja i pomorstva

Ministarstvo energetike i rudarstva ima ključnu ulogu u energetskej politici što ga direktno čini odgovornim za mjere ublažavanja emisija u sektorima energetike i transporta. Ministarstvo je odgovorno za:

- sprovođenje politika u okviru Odluke o podjeli napora (Effort Sharing Regulation),
- kreiranje propisa za vozila i transport,
- vođenje projekcija energetskog bilansa relevantnog za izračunavanje GHG emisija,
- razvoj NEKP-a.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV)

MPŠV je zaduženo za sektorske poljoprivredne politike koje se direktno odnose na klimatske promjene i podliježu regulativi EU o LULUCF-u i Odluci o podjeli napora. Njegovi direktorati imaju jasno definisane obaveze:

- Direktorat za poljoprivredu - kreiranje poljoprivredne politike i odgovora sektora na emisije GHG i adaptaciju; dostavljanje podataka za emisije iz poljoprivrede; analize trendova i projekcija;
- Direktorat za šumarstvo - odgovornost za nacionalnu politiku šumarstva i doprinos ublažavanju emisija kroz upravljanje šumama, pošumljavanje, upravljanje degradiranim zemljištem i adaptacione mjere;
- Direkcije za vode i vodoprivredu - podrška upravljanju vodnim resursima i mjerama adaptacije.

Ministarstvo ekonomskog razvoja (MER)

- *Ministarstvo ekonomskog razvoja*
- *Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma* (MERT) - 2023 reorganizacija.

MER nadzire industrijske politike i ima važnu ulogu u dekarbonizaciji industrijskog sektora, uključujući:

- kreiranje politika u industriji i zelenoj ekonomiji,
- procjenu efekata EU regulative o industrijskim emisijama,
- doprinos inventaru emisija iz industrijskih procesa (IPPU),

- integrisanje klimatskih ciljeva u ekonomske i razvojne planove države.

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP)

- relevantne jedinice: Direktorat za zaštitu i spašavanje, Direkcija za vanredne situacije.

Ministarstvo unutrašnjih poslova ima ključnu ulogu u kreiranju politike smanjenja rizika od katastrofa i odgovoru na različite hazarde izazvane klimatskim promjenama, poput poplava, požara, ekstremnih vremenskih i klimatskih događaja itd. Ovo Ministarstvo procjenjuje rizike povezane sa klimatskim promjenama i koordinira sa drugim institucijama kako bi analiziralo podatke i unaprijedilo mjere prilagođavanja. Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa nadležnim institucijama izrađuje Procjenu rizika od katastrofa Crne Gore i Procjenu sposobnosti upravljanja rizicima od katastrofa Crne Gore, te izrađuje i predlaže Vladi na usvajanje strateški dokument u oblasti smanjenja rizika od katastrofa tj. Strategiju za smanjenje rizika od katastrofa za period 2025–2030 sa Akcionim planom za 2025–2026, i ima važnu ulogu u kreiranju politike u oblasti klimatskih promjena.

Ministarstvo finansija

Nazivi u periodu 2022–2024:

- *Ministarstvo finansija,*
- do 2022. dio nadležnosti bio je u *Ministarstvu finansija i socijalnog staranja.*

Ministarstvo finansija je odgovorno za:

- klimatsko budžetiranje i praćenje rashoda za klimatske ciljeve,
- finansiranje klimatskih projekata,
- praćenje finansijskih obaveza prema međunarodnim fondovima,
- uloge u rodno odgovornom budžetiranju koje je povezano sa klimatskim politikama.

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva

Uloga u klimatskim politikama:

- kreiranje politika u sektoru saobraćaja koje neposredno utiču na emisije GHG,
- regulisanje tržišta motornih vozila,
- bitan doprinos podacima za inventar i projekcije emisija iz transporta.

Institut za javno zdravlje

Uloga u klimatskim politikama:

- procjena uticaja klimatskih promjena na zdravlje,
- rad na adaptaciji u oblasti javnog zdravlja,
- saradnja sa ZHMS-om u sistemima ranog upozoravanja,
- monitoring klimatski osjetljivih bolesti i događaja.

Na institucionalnom nivou, **Ministarstvo obrazovanja, nauke i inovacija** je nadležno za davanje podsticaja, u saradnji sa drugim institucijama, za podršku istraživanju i inovacijama, uključujući tehnologije u oblasti klimatskih promjena. Pored toga, novoosnovani **Fond za inovacije** ima ključnu ulogu u promovisanju i podršci inovativnim tehnologijama i istraživanju, posebno onih usmjerenih na ublažavanje i prilagođavanje na klimatske promjene.

2.2. Zakonodavni okvir

Zakonodavni okvir za klimatske promjene u Crnoj Gori u periodu 2022–2024. obilježila je postepena harmonizacija sa evropskim pravnim tekovinama u oblasti energetike, klimatske politike, transparentnosti i izvještavanja. Razvoj regulative bio je snažno usmjeren procesom pristupanja EU, obavezama prema Energetskoj zajednici, Sofijskoj deklaraciji, kao i potrebom uspostavljanja MRV-e sistema u skladu sa zahtjevima UNFCCC i Pariskog sporazuma.

Temelj zakonodavnog okvira predstavlja Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena (2019), koji uređuje:

- upravljanje emisijama i apsorpcijama GHG,
- obaveze prikupljanja podataka i izvještavanja,
- funkcionisanje MRV sistema,
- institucionalne nadležnosti,
- nacionalne i sektorske mjere mitigacije i adaptacije.

U periodu 2022–2024 MERS je koordinirao reviziju zakona u cilju:

- usklađivanja sa EU ETS i EU MMR uredbama,
- proširivanja obaveza za prikupljanje podataka,
- uvođenja obaveza za sektor privatnog biznisa,
- omogućavanja razvoja nacionalnog portala za transparentnost (MRV-E).

Najznačajniji zakon usvojen u posmatranom izvještajnom periodu je Zakon o korišćenju energije iz obnovljivih izvora (2024), koji uvodi:

- nove šeme podsticaja zasnovane na tržištu,

- ubrzane procedure za razvoj OIE projekata,
- obavezu identifikovanja „go-to zona“ za energiju iz sunca i vjetra,
- evropski certifikacioni sistem garancija porijekla,
- uvođenje modernog pravnog okvira u skladu sa EU RED III.

Ovaj zakon je ključni element usklađivanja energetske i klimatske zakonodavstva sa EU.

U periodu 2022–2024. realizovana je i harmonizacija zakonodavstva sa paketom „Čista energija za sve Evropljane“ i dijelovima paketa Fit for 55. Revidirani su:

- Zakon o energetici (izmjene i dopune 2022–2023) - Ovim zakonom Crna Gora ispunjava svoju obavezu prema Energetskoj zajednici da transponuje i implementira Direktivu (EU) 2018/2001 o promovisanju upotrebe energije iz obnovljivih izvora.
- Zakon o efikasnom korišćenju energije (izmjene)
- Zakon o upravljanju otpadom (izmjene 2022–2024)
- Sektorski pravilnici za LULUCF i poljoprivredu
- Pravilnici o GHG inventaru i QA/QC procedurama 2023
- Odluka o alokaciji sredstava prikupljenih aukcijom emisijih kredita za 2022. godinu Sl. CG 56/2023 (26. 05. 2023)
- Pravilnik o sadržaju plana praćenja emisija GHG iz postrojenja Sl. CG 10/2022 (27. 01. 2022).

U skladu sa međunarodnim obavezama, u periodu 2022-2024 Crna Gora je u oblasti adaptacije:

- usvojila pravila za procjenu klimatskih rizika i ranjivosti,
- pripremila nacrt pravnog okvira za implementaciju Nacionalnog plana prilagođavanja (NAP),
- dopunila propise o vodama, šumama i upravljanju prostorom s ciljem uključivanja adaptacionih mjera.

S obzirom da je sektor otpada relevantan za emisije metana (CH₄), u periodu 2022–2024. unaprijeđeni su:

- Zakon o upravljanju otpadom,
- pravilnici o upravljanju otpadnim tokovima,
- mjere praćenja deponijskih emisija.

Ove mjere su u skladu sa obavezama sektora otpada prema GHG inventaru i doprinosu mitigaciji.

Zakonodavni okvir je tokom 2022-2024. bio snažno usmjeren pripremom Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NEKP). NEKP zahtijeva pravnu osnovu za:

- klimatske ciljeve do 2030,
- sektor energetike i obnovljivih izvora,
- smanjenje emisija u sektorima izvan ETS-a,
- definisanje politika i mjera,
- monitoring i izvještavanje.

Energetska zajednica je u više navrata preporučila dalje usklađivanje domaće regulative sa EU uredbama o MMR-u, ETS-u i RED III.

2.3. NDC i strateški okvir zaštite klime u Crnoj Gori

Osnovni strateški dokument za klimatsku politiku u Crnoj Gori je Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine (NSKP), usvojena 2015. godine. Ona predstavlja horizontalni okvir za upravljanje klimatskim promjenama i usko je povezana sa brojnim sektorskim strategijama i drugim dokumentima iz oblasti energetike, transporta, poljoprivrede, šumarstva, otpada i održivog razvoja. Strategija definiše viziju do 2030. godine, sa ciljem omogućavanja prilagođavanja na negativne efekte klimatskih promjena i promovisanja niskokarbonskog održivog razvoja, uz snažan fokus na usklađivanje sa zakonodavnim okvirom EU o klimatskim promjenama. NSKP predviđa smanjenje emisija GHG za 40-44% do 2030. u odnosu na 1990. godinu, uz cilj od 79-82% do 2050. godine, uz dvije grupe scenarija - sa postojećim (WEM) i dodatnim mjerama (WAM). Ova strategija je i dalje ključni referentni dokument u periodu 2021-2024, ali je u praksi dopunjena novim ciljem iz revidovanog NDC-a i novim strateškim procesima. Paralelno sa NSKP, važnu ulogu ima i Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (NSSD), kao krovni razvojni dokument koji integriše klimatsku dimenziju kroz ciljeve energetske efikasnosti, povećanja udjela obnovljivih izvora energije, smanjenja emisija u energetici, industriji, poljoprivredi, šumarstvu i upravljanju otpadom. Ključni dokument koji određuje ambiciju klimatske politike je Revidirani NDC (2021-2030), kojim je Crna Gora preuzela obavezu smanjenja emisija GHG za najmanje 35% do 2030. godine u odnosu na 1990. (bez LULUCF sektora). Ovaj cilj je u skladu sa vizijom niskokarbonskog razvoja i neophodan je korak ka dugoročnoj klimatskoj neutralnosti. Uprkos tome što su ukupne emisije u 2022. godini bile 27,6% niže u odnosu na 1990, projekcije pokazuju da je potrebno dodatno ubrzanje sektorskih mjera da bi se ostvarilo ciljano smanjenje do 2030. godine. Energetika, transport, industrija i poljoprivreda ostaju ključni sektori koji određuju napredak ka NDC cilju.

Period 2021–2024. obilježen je i radom na nekoliko ključnih strateških dokumenata koji zajedno čine moderni integrisani okvir klimatsko-energetskog planiranja:

- **Nacionalni energetska i klimatski plan (NEKP)** - u završnoj fazi 2024; predstavlja centralni instrument za sprovođenje NDC ciljeva, energetska tranziciju i usklađivanje sa EU Uredbom o upravljanju energetskom unijom.²
- **Strategija niskokarbonskog razvoja do 2050 (LCDS)** - u pripremi; definisaće dugoročnu putanju dekarbonizacije, scenarije i ciljeve klimatske neutralnosti.
- **Nacionalni plan prilagođavanja (NAP)** - u izradi; postavlja okvire za upravljanje klimatskim rizicima, uključujući vodne resurse, šumarstvo, poljoprivredu, zdravlje i upravljanje katastrofama.³
- **Strategija za smanjenje rizika od katastrofa** za period 2025–2030 sa Akcionim planom za 2025–2026.
- **Sektorske strategije** (energetika, transport, šumarstvo, voda, turizam, industrija, cirkularna ekonomija) dodatno operacionalizuju mjere koje su identifikovane kao nosioci smanjenja emisija ili povećanja otpornosti.

Proces izrade FNC/BTR izvještaja 2023–2024. ukazao je na napredak u uspostavljanju nacionalnog sistema transparentnosti (MRV-E), posebno kroz projekat CBIT, koji jača kapacitete za inventar GHG, projekcije, klimatske rizike i izvještavanje prema UNFCCC-u.

2.4. Aktuelni projekti

Jačanje kapaciteta Crne Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena u proces planiranja za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama (NAP)

U periodu 2022-2024. Crna Gora je, uz podršku UNDP-a i Zelenog klimatskog fonda (GCF), sprovodila projekat „Jačanje kapaciteta Crne Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena u proces planiranja“, koji predstavlja ključnu osnovu za izradu prvog Nacionalnog plana prilagođavanja (NAP). Projekat je doprinio jačanju institucionalnog okvira za adaptaciju, unapređenju međuresorske koordinacije i izgradnji kapaciteta institucija kroz obuke o klimatskim rizicima, ranjivosti, ciklusu politika adaptacije i indikatorima za praćenje. Tokom ovog perioda razvijeni su sektorski nalazi i prioritetne mjere za poljoprivredu, vodoprivredu, zdravlje i turizam, kao i rodno-osjetljive procjene klimatskih rizika. Paralelno su sprovedene aktivnosti na uspostavljanju okvira za monitoring, izvještavanje i evaluaciju adaptacionih mjera (M&E), kao i pripremi strategije finansiranja adaptacije i mobilizacije sredstava. Projekat je 2024. godine ušao u završnu fazu, obezbjeđujući sadržajnu osnovu za finalizaciju NAP-a i njegovo integrisanje u širi okvir klimatskih i razvojnih politika Crne Gore.

² Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 10. decembra 2025. godine usvojila Nacionalni energetska i klimatski plan - NEKP, strateški dokument kojim se definiše pravac energetske tranzicije i klimatske politike države do 2030. godine.

³ Vlada Crne Gore na sjednici održanoj 03. jula 2025. godine usvojila Plan prilagođavanja na klimatske promjene za period 2025 – 2035 sa Akcionim planom za period 2025 – 2027 (PPKP).

Jačanje crnogorskog Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC) i akcija adaptacije u okviru transparentnosti kroz inicijativu za izgradnju kapaciteta za transparentnost - CBIT

U periodu 2022-2024. Crna Gora je kroz projekat „Jačanje crnogorskog Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC) i akcija adaptacije u okviru transparentnosti“ u okviru globalne CBIT inicijative (Capacity-Building Initiative for Transparency) ostvarila ključan napredak u uspostavljanju nacionalnog sistema za praćenje, izvještavanje i verifikaciju (MRV) u skladu sa zahtjevima Pariskog sporazuma. Projekat je doprinio jačanju kapaciteta institucija za izradu GHG inventara, projekcija emisija, sistemsku koordinaciju i pripremu izvještaja u formatu BTR-a i nacionalnih komunikacija, te unapređenju institucionalnog okvira za transparentnost i tehničku verifikaciju podataka. Kao poseban rezultat, CBIT projekat je sproveo sveobuhvatnu analizu kapaciteta i potreba nadležnih institucija na nacionalnom i lokalnom nivou koje učestvuju u kreiranju i implementaciji klimatskih politika u ključnim oblastima - uključujući institucionalni, strateški i regulatorni okvir, administrativne kapacitete, finansijske potrebe za klimatske aktivnosti, upravljanje znanjem i integraciju rodni pitanja. Na osnovu nalaza, projekat je definisao preporuke za dalje jačanje ovih kapaciteta, kako bi se omogućilo donosiocima odluka da efikasnije i održivo sprovode mjere ublažavanja i prilagođavanja klimatskim promjenama, u skladu sa međunarodnim obavezama, a prvenstveno obavezama koje proizilaze iz ratifikovanog Pariskog sporazuma. Projekat time predstavlja jedan od ključnih temelja za dugoročno funkcionisanje MRV-E sistema i za povećanje ambicije Crne Gore u sprovođenju NDC ciljeva.

Izrada Četvrte nacionalne komunikacije i prvog dvogodišnjeg izvještaja o transparentnosti Crne Gore ka Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o promjeni klime - FNC/BTR

U periodu 2022-2024. Crna Gora je, uz podršku UNDP-a, sprovodila projekat izrade Četvrte nacionalne komunikacije (FNC) i Prvog dvogodišnjeg izvještaja o transparentnosti (BTR) prema Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC), čime je započet prelazak na novi globalni okvir transparentnosti definisan Pariškim sporazumom. U okviru projekta pripremljena je i Ministarstvu predata Četvrta nacionalna komunikacija i Prvi BTR na crnogorskom i engleskom jeziku, zajedno sa ažuriranim GHG inventarima za 2020, 2021. i 2022. godinu, kao i NIR 2023 i NID 2024. Poseban napredak ostvaren je pripremom prvog poglavlja za NDC tracking, izrađenog u saradnji sa Climate Promise inicijativom, kao i ispunjavanjem obaveza iz CTR 1, 2, 3, 4.1, 5, 7, 8, 9, 10 i 11 modula transparentnosti. Dodatno, urađene su projekcije emisija do 2040. godine, čime je znatno unaprijeđena analitička osnova za planiranje klimatskih politika. Projekat je takođe imao važnu ulogu u jačanju sektorskih kapaciteta i unapređenju klimatskih analiza. Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju dobio je novi softver za klimatografiju, sprovedena je obuka iz GIS-a i omogućena je izrada vizuelizacija kroz Google Earth, što predstavlja značajan doprinos adaptacionom segmentu izvještavanja. U saradnji sa NAP procesom izrađena je studija „Procjena rizika od klimatskih promjena i ranjivosti u energetske sektoru“, a dodatno i studija „Šume Orjena - preliminarna procjena uticaja klimatskih promjena“, čime su pokriveni ključni sektori ranjivosti. Važnu komponentu projekta činila je i izrada pregleda postojećih i nedostajućih rodno razvrstanih podataka i rodno odgovornih indikatora, uz preporuke za unapređenje rodne dimenzije u okviru sistema transparentnosti. Projekat je doprinio jačanju institucionalnih kapaciteta kroz obuke i podršku ključnim institucijama. MONSTAT je unaprijedio dostupnost podataka

o poljoprivredi i obučio 7 novih saradnika, dok je AZŽS pružena kadrovska i tehnička podrška u izradi projekcija i sprovođenju analiza u okviru FNC/BTR procesa (ukupno dvije pozicije i više ciklusa obuka). Takođe su izrađeni brojni dopunski dokumenti koji jačaju transparentnost i učešće javnosti, uključujući izvještaj o mapiranim međunarodnim i nacionalnim praksama, smjernice za institucionalizaciju youth mainstreaming-a, kao i Policy Brief i Memorandum o posvećenosti za uspostavljanje Omladinskog klimatskog savjeta u Crnoj Gori.

Podrška izradi ažuriranog Nacionalnog klimatskog obećanja 2 (NDC)

U periodu 2022-2024. Crna Gora je kroz UNDP-ovu globalnu inicijativu Climate Promise dobila ciljanu tehničku i analitičku podršku za jačanje ambicije, sadržaja i implementacije svog revidovanog Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC). Climate Promise projekat je unaprijedio metodološki pristup NDC-u kroz pripremu NDC Implementation Roadmap, što je omogućilo sistematično praćenje napretka i jaču integraciju klimatskih ciljeva u sektorske politike u oblastima energetike, industrije, transporta i upravljanja otpadom. Dodatno, projekat je podržao izradu analiza emisija, unapređenje sektorskog obuhvata i sprovođenje širokih konsultacija sa institucijama, privatnim sektorom, akademijom i civilnim društvom. Poseban doprinos ostvaren je kroz integraciju rodne ravnopravnosti, mladih i društvene inkluzije u NDC proces, čime su klimatske politike usklađene sa principima održivog razvoja i međunarodnim standardima. Climate Promise je takođe pružio podršku povezivanju NDC ciljeva sa izradom Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NEKP) i obavezama iz EU klimatskog paketa Fit-for-55, čime je ojačana usklađenost Crne Gore sa evropskim klimatskim zakonodavstvom i dugoročnom tranzicijom ka klimatskoj neutralnosti.

Podrška u cilju postizanja spremnosti za određivanje cijena ugljenika

U periodu 2022-2024. Crna Gora je kroz projekat „Podrška u cilju postizanja spremnosti za određivanje cijena ugljenika“, koji se sprovodi uz podršku Svjetske banke i u koordinaciji sa Energetskom zajednicom i Evropskom komisijom, započela sveobuhvatan proces modernizacije svog sistema upravljanja emisijama i pripreme za uvođenje savremenih instrumenata određivanja cijene ugljenika. Tokom ovog perioda sprovedene su ključne analize mogućih modela određivanja cijene emisija, uključujući unapređenje postojećeg nacionalnog ETS sistema i razmatranje alternativnih pristupa poput ugljeničnih taksi i hibridnih politika. Urađena je detaljna procjena uticaja EU CBAM mehanizma na domaću privredu, posebno na energetske sektor i energetske intenzivne industrije, te analiza kompatibilnosti nacionalnog ETS-a sa EU ETS pravilima. Projekat je dodatno doprinio jačanju institucionalnog i regulatornog okvira kroz pripremu preporuka za definisanje nadležnosti institucija, regulatorne izmjene i uspostavljanje sistema za upravljanje prihodima od emisijskih jedinica. Paralelno su realizovane obuke i tehnička podrška za državne institucije, industriju i operatore postrojenja u oblastima monitoringa, verifikacije, CBAM obaveza i fiskalnih implikacija cijena ugljenika. Sve ove aktivnosti predstavljaju osnovu za integrisanje određivanja cijene ugljenika u Nacionalni energetskeg i klimatskeg plan i Strategiju niskokarbonskog razvoja, te za jačanje spremnosti Crne Gore da se uskladi sa EU klimatskim mehanizmima i dugoročnim ciljem klimatske neutralnosti.

Izrada Strategije niskokarbonskog razvoja

Projekat „Izrada Strategije niskokarbonskog razvoja/Low-Carbon Development Strategy Framework for Montenegro“, finansiran od strane Svjetske banke kroz program *Partnership for Market Implementation (PMI)*, pokrenut je sa ciljem izrade okvira Strategije niskougljeničnog razvoja Crne Gore. Projekat obuhvata razvoj modela i scenarija smanjenja emisija, pripremu stručnih analiza, izradu tehničkih podloga i sprovođenje paralelnih konsultacija sa zainteresovanim stranama, kako bi se obezbijedila sveobuhvatna stručna osnova za buduću Strategiju. U periodu 2022-2024, uz finansijsku i tehničku podršku Svjetske banke, realizovane su ključne aktivnosti: pokrenut je proces razvoja strateškog okvira, sprovedene su inicijalne analize i prikupljanje podataka, izrađene su preliminarne ekspertske podloge,

započet je rad na modeliranju i definisanju niskougljeničnih scenarija do 2050. godine, te su organizovane prve sektorske i konsultativne radionice radi uključivanja stručne i šire javnosti.

EU4Green

EU4Green je regionalni projekat Evropske unije (2022-2025) koji podržava zemlje Zapadnog Balkana u prelasku ka klimatski neutralnoj i zelenoj ekonomiji, a sprovodi ga Austrijska agencija za životnu sredinu. Cilj projekta je jačanje kapaciteta za kreiranje i sprovođenje klimatskih politika u skladu sa EU acquis, unapređenje i priprema za jačanje sistema trgovine emisijama (ETS), razvoj i modernizacija MRV sistema (monitoring, reporting, verification), podrška pripremi za CBAM, kao i podrška zelenoj tranziciji kroz smanjenje emisija u ključnim sektorima. Projekat je zvanično pokrenut 17. juna 2022. godine, nakon čega su aktivnosti u Crnoj Gori u periodu 2022–2024. dale konkretne rezultate. Tokom 2022. godine, Crna Gora je uključena u regionalno pokretanje projekta, izvršena je početna dijagnostika stanja klimatskih politika, ETS-a, MRV-a, identifikovani su prioriteti za dalji rad, te uspostavljena saradnja sa nadležnim institucijama, uključujući ministarstva i EPA. U 2023. godini pružena je stručna podrška daljem razvoju nacionalnog ETS-a kroz procjenu institucionalnih kapaciteta i preporuke za jačanje verifikacije i nadzora, kao i smjernice za pripremu privrede za CBAM, uz identifikovanje sektora najizloženijih novom režimu. Paralelno je započeta analiza javnih politika u energetsom sektoru sa fokusom na smanjenje emisija GHG. Tokom 2024. godine, prema izvještaju EU4Green, realizovana je prva godina konkretne implementacije u Crnoj Gori, uključujući organizaciju obuka o EU ETS pravilima, postupcima monitoringa i izvještavanja, te pripremi industrije za CBAM. Razvijeni su alati i preporuke za unapređenje nacionalnog GHG inventara, pružena je podrška u pripremi strateških klimatskih dokumenata, ojačani su administrativni kapaciteti relevantnih institucija, a uspostavljena je i intenzivnija saradnja sa zemljama regiona u oblastima ETS-a i klimatskih politika.

2.5. Sporazum o formiranju Energetske zajednice

Sporazum o formiranju EZ je međunarodni ugovor između sljedećih pristupnih strana: Evropske Unije, sa jedne strane, i država: Albanija, Sjeverna Makedonija, Srbija, Moldavija, Ukrajina, Bosna i Hercegovina, Gruzija, Kosovo i Crna Gora, sa druge strane, o međusobnom osnivanju EZ.

Zadatak EZ je stvaranje zajedničkog pravnog i ekonomskog okvira, kako bi se:

- (a) stvorio stabilni regulatorni i tržišni okvir, koji će da privuče ulaganja u gasovodne mreže, proizvodnju energije, prenosne i distributivne mreže, tako da sve strane imaju pristup stabilnom i kontinuiranom snabdijevanju energijom, koja je bitna za ekonomski razvoj i socijalnu stabilnost;
- (b) stvorio jedinstveni regulatorni prostor za trgovinu mrežnom energijom;
- (c) povećala sigurnost snabdijevanja jedinstvenog regulatornog prostora, stvaranjem investicione klime u kojoj će se razvijati projekti korišćenja konvencionalnih izvora energije, poput prirodnog gasa, uglja i hidroenergije, kao i gasovoda sa rezervama gasa iz Kaspijske oblasti, Sjeverne Afrike i Srednjeg Istoka;
- (d) poboljšalo stanje životne sredine i povećala energetska efikasnost, podsticalo korišćenje obnovljivih izvora energije i uspostavili uslovi za trgovinu energijom u jedinstvenom regulatornom prostoru;
- (e) razvila tržišna konkurencija na širem geografskom području.

Aktivnosti EZ su uglavnom usmjerene na: primjenu zakonskih rješenja iz oblasti energetike, zaštite životne sredine, obnovljivih izvora energije i tržišta, prilagođenih istovremeno institucionalnom okviru EZ i specifičnim okolnostima u svakoj državi; uspostavljanje specifičnog regulatornog okvira za izdavanje dozvola učesnicima na jedinstvenom tržištu, a koji uključuje stvaranje jedinstvenog mehanizma za prekogranični prenos energije, i nadzor unilateralnih zaštitnih mjera, kao i stvaranje jedinstvenog tržišta bez unutrašnjih granica, uključujući i koordinaciju međusobne pomoći u slučaju ozbiljnih poremećaja u energetske sistemima ili spoljašnjih remećenja, koji mogu ugroziti postizanje zajedničke energetske trgovinske politike.

2.6. EU strateški okvir

Period 2022–2024 predstavlja najintenzivniji ciklus razvoja EU klimatskih politika, sa punom legislativnom i institucionalnom operacionalizacijom Evropskog zelenog dogovora i Evropskog klimatskog zakona. U nastavku je prikaz ključnih elemenata EU okvira i mjera koje je Crna Gora preduzela u odnosu na njih.

- Evropski klimatski zakon

Evropski klimatski zakon definiše ključne strateške obaveze Evropske unije, uključujući postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine, smanjenje emisija za najmanje 55% do 2030. godine u odnosu na 1990. godinu i izradu dugoročnih strategija dekarbonizacije i integrisanih energetske–klimatskih planova na nivou država članica. U odnosu na ove obaveze, Crna Gora je nastavila rad na izradi Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NEKP), čija verzija iz 2024. godine eksplicitno prepoznaje usklađenost sa Evropskim klimatskim zakonom i ciljevima Energetske zajednice. U okviru NEKP-a definisane su mjere usmjerene na povećanje udjela obnovljivih izvora energije, unapređenje energetske efikasnosti i smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte do 2030. godine.

- Paket „Fit for 55“ – EU legislativa

Fit for 55 obuhvata najobimniju reformu EU klimatskog zakonodavstva, sa ključnim elementima koji se implementiraju u periodu 2022–2024:

Reforma ETS EU:

- Strože smanjenje emisija po linearnoj stopi.
- Uključivanje pomorskog sektora.
- Ukidanje besplatnih dozvola.
- Jačanje Market Stability Reserve.

Crna Gora je u posmatranom periodu nastavila primjenu nacionalnog sistema trgovine emisijama (ETS), koji je u funkciji od 2020. godine i obuhvata približno 40% ukupnih emisija gasova sa efektom staklene bašte. Paralelno sa tim, intenzivirane su aktivnosti na jačanju sistema praćenja, izvještavanja i verifikacije (MRV),

uključujući izdavanje dozvola i organizovanje aukcija emisijskih jedinica. U saradnji sa Energetskom zajednicom sprovedene su detaljne analize dizajna postojećeg ETS sistema, uz preporuke za dalju harmonizaciju sa EU ETS okvirom. Takođe su započete pripremne aktivnosti za ispunjavanje budućih obaveza koje proističu iz primjene mehanizma CBAM, s obzirom na njegov značajan uticaj na izvozno orijentisane sektore.

- Uvođenje ETS2

Uvođenje ETS2 sistema u Evropskoj uniji predstavlja novi mehanizam koji obuhvata sektore zgrada i drumskog saobraćaja, a čija se puna primjena očekuje nakon 2026. godine. U Crnoj Gori, NEKP iz 2024. godine predviđa početnu analizu potencijalnih efekata ETS2 sistema, ali sama implementacija ovog mehanizma još nije započeta. Za njegovu primjenu biće neophodna dodatna institucionalna priprema, kao i odgovarajuće izmjene i usklađivanje nacionalnog zakonodavnog okvira.

- Mehanizam prekograničnog oporezivanja ugljenika (CBAM)

Mehanizam CBAM u Evropskoj uniji uveden je kroz prelaznu fazu koja je započela 2023. godine i tokom koje je obavezno prijavljivanje emisija ugrađenih u robu, dok će od 2026. godine uvoznici biti dužni da kupuju CBAM sertifikate. U Crnoj Gori su pokrenute analize uticaja ovog mehanizma na izvozno orijentisane industrije, a istovremeno se sprovode pripreme za prilagođavanje nacionalnog ETS sistema budućim CBAM zahtjevima. NEKP prepoznaje CBAM kao jedan od ključnih obavezujućih instrumenata u narednom periodu, što ukazuje na potrebu za daljim institucionalnim i regulatornim usklađivanjem

- RED III – Direktiva o obnovljivim izvorima energije

Direktiva RED III na nivou Evropske unije predviđa povećanje ciljeva za učešće obnovljivih izvora energije, ubrzavanje procedura za izdavanje dozvola i uspostavljanje posebnih “go-to” zona namijenjenih bržoj realizaciji OIE projekata. U Crnoj Gori je u tom kontekstu 2024. godine usvojen Zakon o korišćenju energije iz obnovljivih izvora, koji je u potpunosti usklađen sa zahtjevima Energetske zajednice i djelimično sa RED III direktivom. Ovaj zakon uvodi novu tržišnu šemu podsticaja, značajno ubrzava procedure za razvoj OIE projekata i uspostavlja sistem garancija porijekla, čime se stvaraju uslovi za brži razvoj obnovljive energetike u skladu sa evropskim standardima.

- Direktiva o energetskej efikasnosti

Revidirana Direktiva o energetskej efikasnosti (EED) na nivou Evropske unije uvodi strože obaveze za smanjenje potrošnje energije, posebno u javnom sektoru, kao i obavezujuće minimalne standarde za renoviranje zgrada radi povećanja njihove efikasnosti. U Crnoj Gori, NEKP predviđa niz mjera usmjerenih na unapređenje energetske efikasnosti, ali njihova implementacija je i dalje fragmentarna, dok je proces potpunog zakonskog usklađivanja sa novom verzijom EED direktive još uvijek u toku.

- Uredba o raspodjeli napora (ESR)

Uredba o raspodjeli napora (ESR) u Evropskoj uniji definiše obavezujuće ciljeve smanjenja emisija za sektore koji nisu obuhvaćeni ETS sistemom, uključujući transport, zgrade, poljoprivredu i druge difuzne izvore emisija. Iako ESR ciljevi nijesu direktno primjenjivi na Crnu Goru kao državu koja nije članica EU, NEKP ipak uključuje sektorske ciljeve smanjenja emisija u ovim oblastima, čime se obezbjeđuje funkcionalna analogija ESR obavezama koje važe za države članice Evropske unije.

- LULUCF uredba

U okviru EU LULUCF regulative povećane su obaveze uklanjanja CO₂ putem šuma i zemljišta, čime se jača uloga sektora korišćenja zemljišta u postizanju klimatskih ciljeva. U Crnoj Gori, međutim, sistemske aktivnosti u ovoj oblasti još uvijek su ograničene i nije ostvareno potpuno usklađivanje sa LULUCF pravilima. Kako bi se ovaj sektor adekvatno uključio u klimatske politike, neophodno je dodatno jačanje institucionalnih kapaciteta za izradu i održavanje inventara zemljišta i šuma, kao i razvoj pouzdanih metodologija za praćenje i izvještavanje o uklanjanju emisija.

- EU Strategija adaptacije na klimatske promjene

EU Strategija prilagođavanja klimatskim promjenama postavlja prioritete koji obuhvataju pametnije prilagođavanje zasnovano na kvalitetnijim podacima, naprednim klimatskim modelima i Copernicus servisima, integraciju adaptacije u sve sektorske politike te primjenu obaveznih standarda klimatske otpornosti u planiranju i upravljanju infrastrukturom. Crna Gora u tom kontekstu učestvuje u razvoju klimatskih rizika i scenarija kroz međunarodne projekte i uključuje mjere adaptacije u NEKP i druge nacionalne politike. Ipak, uprkos ovim koracima, u zemlji još uvijek nedostaje sistemsko upravljanje procesom prilagođavanja klimatskim promjenama, dok sektor infrastrukture nije u potpunosti integrisao EU standarde klimatske otpornosti.

- REPowerEU

Plan REPowerEU definiše ciljeve usmjerene na smanjenje zavisnosti od ruskih fosilnih goriva, ubrzanje razvoja obnovljivih izvora energije i rekordno povećanje instaliranih solarnih kapaciteta na nivou Evropske unije. U Crnoj Gori se principi ovog plana primjenjuju posredno, kroz okvir Energetske zajednice. Usvajanje Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora 2024. godine, kao i planiranje novih solarnih projekata, jasno odražavaju prioritete REPowerEU plana. Dodatno, ubrzane procedure za izdavanje dozvola za OIE projekte predstavljaju djelimičnu implementaciju REPowerEU principa u nacionalnom kontekstu.

- EU finansijski mehanizmi (JTM, InvestEU, SCF, taksonomija)

EU finansijski i institucionalni mehanizmi usmjereni su na pravednu tranziciju regiona zavisnih od uglja, ulaganja u obnovljive izvore energije, digitalizaciju i infrastrukturu, ublažavanje socijalnih efekata uvođenja ETS2 sistema, kao i na uspostavljanje jedinstvene klasifikacije održivih investicija kroz taksonomiju EU. Crna Gora, međutim, ima pristup samo ograničenim instrumentima Energetske zajednice i nema mogućnost korišćenja punog spektra EU mehanizama poput JTM-a,

Socijalnog klimatskog fonda ili InvestEU programa. Ipak, koncepti taksonomije EU postepeno se uvode u nacionalne regulatorne procese i pojedine investicione projekte, posebno kroz sprovođenje EU IPA programa, što doprinosi postepenoj harmonizaciji finansijskog okvira sa evropskim standardima održivosti.

- EU predlog cilja za 2040. godinu

Evropska inicijativa za srednjeročne klimatske ciljeve je predložila smanjenje emisija za 2040. godinu, uz fokus na industrijsku transformaciju i socijalnu izvodljivost. Crna Gora, u skladu sa svojim obavezama prema međunarodnim sporazumima, u toku je sa izradom novog NDC-ja. Prema najnovijoj verziji NDC-ja koji je u nacrtu, Crna Gora je postavila cilj smanjenja neto emisija gasova sa efektom staklene bašte za 55% do 2030. i 60% do 2035. u odnosu na nivo iz 1990. godine. To znači da je zemlja dodatno podigla svoju klimatsku ambiciju u odnosu na ranije ciljeve - što predstavlja važan korak u pravcu dugoročne dekarbonizacije, iako formalni cilj za 2040. još nije usvojen.

III Pregled realizacije obaveza po podoblastima za period 2021. –2024. godine

3.1. Pregled mjera mitigacije

U poglavlju „Ublažavanje klimatskih promjena“, dat je pregled mjera mitigacije do kraja 2030. godine pojedinačno za sve ključne sektore: **energetika, industrijski procesi, poljoprivreda, šumarstvo i otpad**. Kako se za analizu projekcija emisija sa efektom staklene bašte (u daljem tekstu: GHG) preporučuje razvijanje minimum dva scenarija, prilikom izrade Strategije su mjere iz sektora energetike i sektora industrijskih procesa analizirane kroz 2 scenarija: scenario sa postojećim mjerama (WEM) i scenario sa dodatnim mjerama (WAM), dok je za preostale sektore dat jedinstveni pregled mjera za oba scenarija. Ukupan broj mjera po scenarijama za pojedinačne sektore iznosi: energetika (WEM-18, WAM-12), industrijski procesi (WEM-2, WAM-2), poljoprivreda (WEM/WAM-4), šumarstvo (WEM/WAM-28) i otpad (WEM/WAM-3). Samim tim će i pregled realizacije mjera u okviru izvještaja obuhvatiti mjere iz oba scenarija.

U tabeli 2. dat je pregled svih mjera mitigacije iz NSKP po sektorima i scenarijima.

Iako je navedeno u uvodnom dijelu, prije same tabele, ponavljamo da je od ukupnog broja aktivnosti (69) u periodu 2021-2024:

- realizovano je 14,5%, odnosno 10 aktivnosti,
- u toku je realizacija 60,9%, odnosno ukupno 42 aktivnost
- 10,1% aktivnosti, tj. 7 nije realizovano. I od tog broja, od dvije aktivnosti se odustalo.
- 14,5% nije dospjelo na realizaciju (10 aktivnosti).

Stepen realizacije se može sagledati i na način da je od ukupnog broja mjera 75,4% mjera realizovano ili su u toku realizacije.

Tabela 2: Pregled realizacije mjera mitigacije po sektorima i scenarijima

Operativni cilj: Mjere mitigacije Energetika/WEM										
Indikator učinka: Realizovane mjere mitigacije Energetika/WEM										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovorna institucija	Datum početka	Status realizacije	Planiran i datum završetka	Novi rok za realizaciju (s obrazloženjem)	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period
1.1 Postojeća TE Pljevlja I - ograničeni broj radnih sati (20.000 radnih sati) u periodu 2018-2023. godine, u skladu sa EnCT Ministarskom Odlukom D-2013-05-MG-ENG: o sprovođenju Direktive 2001/80/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 23. oktobra 2001. godine o ograničavanju emisija određenih	Realizovana ekološka rekonstrukcija TEP	MEIR, EPCG	2020	U TOKU	2024	2025 Kašnjenje u realizaciji projekta ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja, za koji je Ugovor potpisan u junu 2020. god. ukupne vrijednosti 54,45 miliona €, zbog kašnjenja u izradi glavnog projekta usljed	63.500.000	31.000.000 ⁴	EPCG	Elektroprivreda Crne Gore (EPCG), sprovodi radove na finalizaciji ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja. Neophodno je dovršiti rad na kanalu dimnih gasova, spajanju starog i novog sistema cirkulacione vode, kao i adaptaciji dimnjaka. Takođe, radovi na adaptaciji kotla se nalaze u završnoj fazi, dok se istovremeno izvode radovi na remontu generatora i

⁴ <https://www.vijesti.me/vijesti/ekonomija/719395/ekoloska-rekonstrukcija-tep-epcg-do-sada-uplatila-preko-31-milion-eura-rashladni-toranj-skoro-gotov>

zagađivača vazduha iz velikih uređaja za loženje i rad sa pola kapaciteta od 2024. godine pa nadalje, nakon investiranja u postrojenje, kako bi se zadovoljile granične vrijednosti emisija utvrđene u Dijelu 2 Priloga V Direktive 2010/75/EU					kvaliteta podataka za izradu glavnog projekta i nedovoljno jasnih i problematičnih rješenja po idejnom projektu, koja će iziskivati dodatna sredstva i povećanje vrijednosti ugovora za dodatnih 15 mil. €.				prateće opreme, čime se obezbjeđuje dugoročna pouzdanost rada. Što se tiče projekta toplifikacije grada Pljevlja, primarni toplovod je prema podacima EPCG-a u naprednoj fazi realizacije.
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--

1.2 TE Pljevlja II - puštanje u rad 2020. godine	Odustalo se od realizacije mjere	MEIR, EPCG	2015	NIJE REALIZOVANO (ODUSTALO SE)	2020					
1.3 Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih elektrana na obnovljive izvore energije (voda, sunce, vjetar, biomasa)	Povećanje udjela energije iz obnovljivih izvora	MEIR, EPCG, Eko-fond, privatni investitori	2015	U TOKU	2025					U izvještajnom periodu sprovedene su aktivnosti koje se odnose na modernizaciju postojećih hidroenergetskih kapaciteta, kao i na dalji razvoj i integraciju novih projekata u oblasti vjetro i solarne energije. Hidroelektrane Piva i Perućića su predmet rekonstrukcije i unapređenja, dok su vjetroeletktrane

										Krnovo (72 MW) i Možura (46 MW) već u pogonu, uz dodatne projekte Gvozd i Bijela koji se nalaze u fazi razvoja. U oblasti solarne energije, realizovan je program instalacije fotonaponskih sistema na krovovima domaćinstava i privrednih objekata kroz inicijative "Solari 3000+" i "Solari 500+", uz nastavak 5000+, koje su do kraja 2023. godine omogućile ugradnju više hiljada sistema snage od 3 do 10 kW po objektu, uz primjenu modela otplate putem mjesečnih računa za električnu energiju. Paralelno je uspostavljen sistem neto mjerenja koji korisnicima omogućava predaju viška proizvedene
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

										energije u mrežu i umanjenje troškova. Pored ovih projekata, planirana je realizacija velikih solarnih elektrana na principima aukcija sa tržišnim premijama tokom 2025. godine. Sve navedene aktivnosti se sprovode u skladu sa Zakonom o energetici i Zakonom o korišćenju energije iz obnovljivih izvora energije, koji postavljaju pravni okvir za proizvodnju iz OIE, tržišne modele subvencija i regulisanje prozjuMEIRa, kao i sa nacrtom Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NEKP) koji predviđa učešće obnovljivih izvora od 50% do 2030. godine.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

1.4	Ugradnja kogeneracionih sistema kada je toplotna energija potrebna u prerađivačkim industrijama, gdje se toplotna energija dobija korišćenjem postojećih instalacija na bazi fosilnih tečnih goriva, sa postupnim uključivanjem moderne biomase i prirodnog gasa kao zamjena za lož ulje. Planirano je da se do kraja projektovanog perioda 20% ukupne toplotne energije koja se koristi u podsektoru prerađivačkih industrija i PGR (poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo, građevinarstvo i ne-energetsko rudarstvo) dobija iz kogeneracija (CHP). Moderna biomasa	Povećanje proizvodnje toplotne energije za sopstvene potrebe	Operatori industrijskih postrojenja (KAP, Željezara,...), rudnici	2015	U TOKU	2030					Od 2019. godine u tehnološkim procesima u KAP-u i Željezari koristi se samo električna energija i LNG (tečni prirodni gas). Zbog smanjene aktivnosti u sektoru prerađivačkih industrija, osim navedene zamjene goriva, ova mjera nije počela sa realizacijom i ne očekuje se da će početi dok finansijska situacija u metaloprerađivačkim industrijskim postrojenjima ne bude stabilna, da mogu započeti velike investicione zahvate sa ciljem unaprjeđenja i modernizacije tehnoloških procesa. Trenutno je nastavak rada u pogonima KAP-a i Željezare neizvjesan, i od početka 2022. godine prestao je sa radom
-----	--	--	---	------	---------------	------	--	--	--	--	---

(pelet, briket) predstavlja 20% goriva za kogeneraciju na kraju planiranog perioda. Ostatak kogeneracionih goriva su nafta i prirodni gas, koji na kraju projektovanog perioda imaju učešće od 80% i 20% ukupnih fosilnih goriva koja se koriste za kogeneraciju. Sva električna energija generisana u CHP će se koristiti lokalno, što smanjuje količinu isporučene električne energije iz javne mreže. Dakle, potrebno je naglasiti da prirodni gas kao gorivo može postati moguće tek nakon 2020. godine, kada će, prema planovima iz SRE 2030, biti dostupna potrebna infrastruktura.										pogon elektrolize u KAP-u, koji je inače najveći potrošač električne energije. Željezara je tokom 2023.godine kupljena od strane EPCG i formalno postaje EPCG- Željezara Nikšić d.o.o. Novi poslovni model, prema EPCG i menadžmentu, podrazumijeva i značajno investiranje u obnovljive izvore energije, uključujući solarnu elektranu koja će biti izgrađena na krovu poslovne zgrade, kao i proizvodnju konstrukcija i metalnih elemenata za potrebe projekata obnovljivih izvora energije (vjetroelektrane i solarne elektrane).
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

1.5	Uvođenje sunčeve energije za proizvodnju toplotne energije - glavni industrijski kapaciteti se nalaze u središnjem dijelu države, gdje postoji velik potencijal za primjenu sunčeve energije. Iako većina studija pokazuje da je najjednostavniji način za iskorišćavanje sunčeve energije u domaćinstvima i uslužnom sektoru, sunčeva energija se može također koristiti u podsektoru prerađivačkih industrija i PGR. Dakle, malo učešće sunčeve toplotne energije (2% korisne energije) je uključeno kao mjera zamjene uglja i tečnog naftnog gasa, koji se koriste	Uvedena sunčeva energija za proizvodnju toplotne energije u glavnim industrijskim kapacitetima	Operatori industrijskih postrojenja (KAP, Željezara,...), rudnici	2015	U TOKU	2030					Željezara je tokom 2023. godine kupljena od strane EPCG kada i formalno postaje EPCG- Željezara Nikšić d.o.o. Novi poslovni model, prema EPCG i menadžmentu, podrazumijeva i značajno investiranje u obnovljive izvore energije, uključujući solarnu elektranu koja će biti izgrađena na krovu poslovne zgrade, kao i proizvodnju konstrukcija i metalnih elemenata za potrebe projekata obnovljivih izvora energije (vjetroelektrane i solarne elektrane).
-----	---	--	---	------	---------------	------	--	--	--	--	---

za proizvodnju toplotne energije.										
1.6 Osim sunčeve energije, tradicionalna biomasa (drvo) se koristi za zamjenu uglja i tečnog naftnog gasa kao gorivo, koje se koristi za proizvodnju toplotne energije, tako da će do kraja projektovanog perioda sunčeva energija i tradicionalna biomasa u energetsom bilansu zamijeniti 10% uglja i tečnog naftnog gasa.	Uvodena biomasa za proizvodnju toplotne energije u glavnim industrijskim kapacitetima	Operatori industrijskih postrojenja (KAP, Željezara,...), rudnici	2015	NIJE DOSPJELO	2030					Zbog smanjene aktivnosti u sektoru prerađivačkih industrija, ova mjera nije počela sa realizacijom i ne očekuje se da će početi dok finansijska situacija u metaloprerađivačkim industrijskim postrojenjima ne bude stabilna, da mogu započeti velike investicione zahvate sa ciljem unaprjeđenja i modernizacije tehnoloških procesa.

1.7	Upravljanje energijom i korišćenje savremenih tehnologija u podsektoru prerađivačkih industrija i PGR takođe mogu obezbijediti dodatne uštede u korišćenju foslinih goriva i električne energije.	Uvedeno upravljanje energijom i korišćenje savremenih tehnologija u podsektoru prerađivačkih industrija	Operatori industrijskih postrojenja (KAP, Željezara,...), rudnici	2015	NIJE DOSPJELO	2030					Zbog smanjene aktivnosti u sektoru prerađivačkih industrija, ova mjera nije počela sa realizacijom i ne očekuje se da će početi dok finansijska situacija u metaloprerađivačkim industrijskim postrojenjima ne bude stabilna, da mogu započeti velike investicione zahvate sa ciljem unaprjeđenja i modernizacije tehnoloških procesa.
1.8	Željeznički saobraćaj – povećanje željezničkog teretnog saobraćaja sa 20% na 50%, a u željezničkom teretnom saobraćaju povećanje učešća električnog željezničkog teretnog	Postignuti ciljevi definisani mjerom	Ministarstvo saobraćaja, operator željezničkog teretnog saobraćaja	2015	REALIZOVANO	2030					Započeta rehabilitacija i modernizacija željezničke infrastrukture, što je ujedno i preduslov za realizaciju mjere povećanja udjela željezničkog teretnog saobraćaja i povećanja udjela električnog željezničkog teretnog

saobraćaja sa trenutnih 33% na 70% (ostatak željezničkog saobraćaja koristi dizel)										saobraćaja. Procentualni udio željezničkog teretnog saobraćaja na kraju 2024. godine iznosio je 49%. Učešće električnog željezničkog teretnog saobraćaja iznosi 100%.
1.9 Kamionski prevoz – blago smanjenje kamionskog prevoza sa trenutnog 55% učešća u ukupnom teretnom saobraćaju na 40% krajem projektovanog perioda. Takođe, 5% smanjenja potrošnje goriva kamiona je uzeto u obzir zbog očekivanog napretka tehnologije.	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MEIR, MUP, privatni prevoznici	2015	NIJE DOSPJELO	2030					U izvještajnom periodu nije bilo promjena u sprovođenju ove mjere i stanje je ocjena stanje je kao i u prethodnom periodu. Još se nisu stekli uslovi da se dio kamionskog prevoza prebaci na željeznički teretni saobraćaj, usljed neadekvatnosti željezničke infrastrukture.

1.10 Gradski prevoz – s obzirom da 2/3 putnika u gradskom prevozu koristi vozila na benzin u baznoj godini, glavni cilj je promjena tog stanja, pomoću sljedećih mjera: - Uvođenje hibridnih električnih vozila; - Povećanje udjela putnika koji koriste autobuse gradskog prevoza; - Umjereno povećanje dizela i TNG (tečni naftni gas) vozila, s obzirom na njihovu manju potrošnju; - Rezultat kombinovanja navedenih mjera na kraju projektovanog perioda je	Postignuti ciljevi definisani mjerom	Ministarstvo saobraćaja, MUP, Eko-fond, privatni prevoznici	2015	U TOKU	2030					U izvještajnom periodu Eko-fond je sproveo Javni konkurs za dodjelu subvencija za kupovinu električnih i hibridnih vozila. Cilj Javnog konkursa je neposredno podsticanje nabavke ekološki prihvatljivog vida transporta, u okviru sprovođenja mjera za poboljšanje kvaliteta vazduha i unaprjeđenja kvaliteta životne sredine. Subvencionisanjem nabavke električnih i hibridnih vozila, direktno se utiče na podsticaje za poboljšanje kvaliteta vazduha, kao i smanjenje izvora zagađenja vazduha odnosno smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte u drumskom saobraćaju na teritoriji
---	--------------------------------------	---	------	---------------	------	--	--	--	--	---

smanjen udio putnika koji koriste vozila na benzin u gradskom prevozu za 23%; - Udio prevezenih putnika autobusima povećan je sa 5% u baznoj godini na 36%, na kraju projektovanog perioda. - Uvođenje prirodnog gasa u energetsom miksu, nakon 2020. godine, što se obračunava sa 3% prevezenih putnika autobusima na komprimovani prirodni gas (KPG), na kraju projektovanog perioda. Smanjenje potrošnje goriva tokom projektovanog										Crne Gore. Ukupan broj vozila pribavljenih od strane fizičkih lica, privrednog i javnog sektora, uz podršku obezbijedenu u okviru ove aktivnosti je bio 265, uz iznos subvencije od preko 900 hiljada eura.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

perioda takođe je modelovano zbog očekivanog poboljšanja tehnologija. Pretpostavlja se 30% porast efikasnosti vozila koji koriste dizel i benzin (hibridna vozila) i 20% porast efikasnosti vozila na LPG i autobusa na kraju projektovanog perioda u odnosu na baznu godinu.										
1.11 Međugradski prevoz – veliki dio međugradskog prevoza u baznoj godini obavljan je privatnim automobilima (86%). Da bi se na kraju projektovanog perioda učešće automobilskeg prevoza smanjilo za 80%, razmatrane su mjere poboljšanja sistema javnog	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MS, MUP, Eko-fond, privatni prevoznici	2015	U TOKU	2030					Što se tiče učešća električnog željezničkog saobraćaja, crnogorske pruge, odnosno linije Bar-Bijelo Polje, kao i Podgorica-Nikšić su u potpunosti elektrificirane, tako da se saobraćaj odvija električnom vučom. Jedino se stanično manevrisanje u stanici Bar, kao posebni dio

prevoza, povećanje cijene goriva i podizanje svijesti o manjem uticaju javnog prevoza na životnu sredinu. Javni prevoz - Povećanje korišćenja autobusa sa trenutnog učešća od 25% na 50% na kraju projektovanog perioda (uključujući 2% CNG autobusa). - Smanjenje učešća dizel željezničkog saobraćaja u korist električnog željezničkog saobraćaja sa sadašnjih 27% na 13,5% krajem projektovanog perioda. - Povećanje energetske efikasnosti										organizacije željezničkog saobraćaja, oslanja na dizel vuču, tako da možemo reći da učešće električnog željezničkog saobraćaja iznosi 100%.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

autobusa za 25% u odnosu na baznu godinu je modelovano zbog očekivanog napretka tehnologije tokom projektovanog perioda.										
1.12 Auto prevoz Slično kao u slučaju gradskog prevoza, vozila na benzin se dominantno koriste za međugradski prevoz (72%). Ostala vozila koja se koriste su dizel vozila (20%) i LPG vozila (8%). Pretpostavlja se da će uvođenje hibridnih električnih vozila posebno uticati na učešće benzinskih vozila u	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MS, MUP, Eko-fond, privatni prevoznici	2015	U TOKU	2030					Sektor saobraćaja karakteriše progresivni porast ukupnog broja registrovanih vozila uz istovremeno starenje voznog parka. Drumski saobraćaj je dominantan način prevoza, udio javnog prevoza je veoma mali i gotovo u potpunosti zavisi od fosilnih goriva. Na kraju 2024. godine bilo ⁵ je 306 686 registrovanih vozila od

⁵ Broj registrovanih drumskih motornih vozila prema vrsti pogonske energije, Monstat 2024. godine

međugradskom saobraćaju, te stoga dovesti do smanjenja benzinskih vozila na učešće od 40% krajem projektovanog perioda. - Zbog bolje ekonomske situacije, učešće dizelskih i LPG vozila će se povećati za 40% i 20% respektivno na kraju projektovanog perioda. - Povećanje energetske efikasnosti u odnosu na baznu godinu, zbog prodora hibridnih vozila i napretka tehnologija na način da je učešće: 1. benzinskih vozila 40%										čega je benzinskih vozila bilo 55 758 ili oko 18%, dizel vozila 237.320 ili 77%, vozila na auto gas (LPG) je bilo 5024 što je malo više od 1%, dok je hibridnih i električnih vozila bilo 3936 što je takođe malo više od 1 %. Iz priloženog se može zaključiti da cilj nije ostvaren i da se očekuje da se ulože dodatni naponi kako bi isti bio ispunjen do 2030. godine.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2. dizel vozila 30%										
3. LPG vozila 20%.										
1.13 Grijanje prostora - 10% ukupne energije potrebne za grijanje domaćinstava obezbijediće se iz kotlova na modernu biomasu; - 5% ukupne energije potrebne za grijanje domaćinstava obezbijediće se iz sistema daljinskog grijanja; - 10% ukupne energije potrebne za grijanje domaćinstava	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MEIR, Eko- fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, koMEIRcijalni sektor, privatna domaćinstva	2015	U TOKU	2030					MEIR u saradnji sa Eko-fondom je u toku 2024 godine realizovalo Program za podsticanje energetske efikasnosti u domaćinstvima. Programom je omogućena dodjela bespovratnih sredstava fizičkim licima za mjere energetske efikasnosti u individualnim stambenim objektima i stambenim jedinicama (stanovima) unutar kolektivnih stambenih objekata. Mjere koje su mogle da se finansiraju su obuhvatale

obezbijediće se iz kotlova na prirodni gas; - Zamjena klasičnog električnog grijanja u domaćinstvima toplotnim pumpama sa visokim COP do učešća od 85% ukupnih električnih aparata koji se koriste za grijanje. - Smanjenje specifične toplotne energije po m² na 80 kWh/m² god. u koMEIRcijalnim i javnim zgradama, koje će se postići kroz: - 8% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se										• kupovinu i ugradnju visokoefikasnih toplotnih pumpi za grijanje objekta, • kupovinu i ugradnju split i multisplit sistema za grijanje/ hlađenje objekata, • ugradnju termoizolacije na fasadi stambenog objekta, • ugradnju energetske efikasne stolarije. Ova mjera predstavlja kontinuitet aktivnosti MEIR u cilju postizanja ciljeva unapređenja energetske efikasnosti.
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

iz kotlova na modernu biomasu; - 9% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz kotlova na prirodni gas; - 4% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz sistema daljinskog grijanja.										
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

1.14 Priprema sanitarne tople vode - 10% ukupnih potreba za toplom vodom obezbijediće se iz sistema sunčevog grijanja vode (SWH); - 10% ukupnih potreba za toplom vodom obezbijediće se iz kotlova na modernu biomasu; - 10% ukupnih potreba za toplom vodom; obezbijediće se iz kotlova na prirodni gas; - 5% ukupnih potreba za toplom vodom obezbijediće se iz sistema daljinskog grijanja.	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MEIR, Eko-fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor, privatna domaćinstva	2015	REALIZOVAN O	2030						
---	---	--	-------------	----------------------------	-------------	--	--	--	--	--	--

1.15 Kuvanje - 20% ukupne energije potrebne za kuvanje obezbijediće se koristeći šporete na tečni naftni gas; - 10% od ukupne energije potrebne za kuvanje obezbijediće se koristeći šporete na prirodni gas.		MEIR, Eko-fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor, privatna domaćinstva	2015	U TOKU	2030					Prirodni gas je zastupljen za potrebe kuvanja u dijelu crnogorskih domaćinstava. Značajnija zastupljenost se može očekivati nakon veće dostupnosti ovog izvora energije tj. nakon izgradnje infrastrukture gasovoda, što u izvještajnom periodu nije pokrenuto.
1.16 Ostale potrebe za električnom energijom - Povećanje efikasnosti za 10% računa se kao posljedica tehnoloških napredaka u rasvjeti i kućnim aparatima, kao i podizanje opšte svijesti populacije o energetskej efikasnosti i	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MEIR, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor, privatna domaćinstva	2015	U TOKU	2030					Primjena regulative o označavanju energetske efikasnosti i zahtjevima za eko dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije, kojom je obuhvaćena široka lepeza proizvoda široke potrošnje, koji se koriste, kako u domaćinstvima, tako i u komercijalnom i javnom sektoru, već doprinesi postizanju

klimatskim promjenama.										znatnih dodatnih ušteda energije. Zahtjevi za energetska označavanje i ekodizajn odražavaju približavanje direktivama / regulativama EU za proizvode koji koriste energiju. Zakonskim odredbama o energetskom označavanju zahtijeva se da ekonomski operateri pružaju kupcima informacije o tome koliko energije troši uređaj. Zahtjevi za ekodizajn postavljaju minimalne standarde energetske efikasnosti (u nekim slučajevima i standarde zagađenja) za brojne proizvode, što znači da ako ne ispunjavaju date standarde, takvi proizvodi ne mogu biti plasirani na tržište. Ova dva domena
-------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

										izbora regulatornih intervencija zavise od energetske efikasnosti uređaja dostupnih na tržištu. Da bi se obezbijedili uslovi i praksa za označavanje i zahtjevi za ekodizajn uređaja, već je izrađen odgovarajući pravni okvir koji obavezuje učesnike na tržištu (dobavljače i distributere) da se pridržavaju niza pravnih zahtjeva za proizvode. Uz to, organizovana je obuka za tržišne inspektore da bi se obezbijedilo poštovanje propisa na tržištu.
1.17 Ostale potrebe za toplotnom energijom u komercijalnim i javnim zgradama - 8% ukupne energije potrebne za	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MEIR, Eko-fond, Uprava za nekretnine, Uprava za državnu imovinu, komercijalni sektor	2015	U TOKU	2030					Primjena regulative o minimalnim zahtjevima energetske efikasnosti zgrada, sertifikovanju energetskih karakteristika zgrada i redovnim energetskim

grijanje obezbijediće se iz kotlova na modernu biomasu; - 9% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz kotlova na prirodni gas; - 4% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz sistema daljinskog grijanja; - 6% ostalih potreba za toplotnom energijom obezbijediće se iz kotlova na tečni naftni gas (zamjena preostalih kotlova na mazut)										pregledima sistema za grijanje i sistema za klimatizaciju već daje rezultate u smanjenju potrošnje energije zgrada.
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

- 30% ukupnih potreba za toplom vodom obezbijediće se iz sistema sunčevog grijanja vode (SWH).										
1.18 Hlađenje prostora - Smanjenje specifične potrošnje energije koja se koristi za klima uređaje po m ² poslovnih i javnih zgrada na 50 kWh/m ² god.	Postignuti ciljevi definisani mjerom	MEIR, Eko-fond, Uprava za nekretnine, Uprava za državnu imovinu,, komercijalni sektor	2015	U TOKU	2030					Primjena regulative o označavanju energetske efikasnosti i zahtjevima za eko dizajn za uređaje za klimatizaciju već daje rezultate u smanjenju potrošnje energije koja se koristi za hlađenje prostora.
Operativni cilj: Mjere mitigacije Energetika/WAM										
Indikator učinka: Realizovane mjere mitigacije Energetika/WAM										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		

2.1 Gašenje TE Pljevlja do kraja 2023. god. (zastarjela i prljava tehnologija, koja će 2023. god. biti stara 43 godine), u skladu sa EnCT Ministarskom Odlukom D/2013/05/MG-ENG: o sprovođenju Direktive 2001/80/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća od 23 oktobra 2001. god. o ograničavanju emisija određenih zagađivača vazduha iz velikih uređaja za loženje	Odustalo se od realizacije mjere	MEIR, EPCG	2015	NIJE REALIZOVANO (ODUSTALO SE)	2023					Ova mjera neće biti realizovana, jer se u međuvremenu pristupilo mjeri ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja, koja je detaljno opisana ranije.
2.2 Učestvovanje u EU šemi trgovine emisijama (EU-ETS), počevši od 2020. god. pa nadalje za oba bloka termoelektrane, prema reformisanim pravilima šeme za period (2021-2030),	Učešće postrojenja u ETS šemi	MEIR, MERS, AZŽS, Eko-fond, EPCG	2020	NIJE DOSPJELO	2030					Ova mjera je djelimično sprovedena nakon usvajanja Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena i relevantnih podzakonskih akata. Ista nije u potpunosti realizovana jer će

cilj 2,2% godišnje smanjenje emisija GHG iz postrojenja, koja učestvuju u šemi										učestvovanje u EU šemi trgovine emisijama (EU-ETS) biti moguće najranije, kada Crna Gora bude država članica EU.
2.3 Kogeneracije će generisati 40% toplote proizvedene u prerađivačkim industrijama, sa istom opštom strukturom goriva, kao u WEM scenariju, ali će fosilna goriva biti potpuno zamijenjena prirodnim gasom	Postignut cilj mjere	Operatori industrijskih postrojenja (KAP, Željezara,...), rudnici	2015	NIJE DOSPJELO	2030					Zbog smanjene aktivnosti u sektoru prerađivačkih industrija, ova mjera nije počela sa realizacijom i ne očekuje se da će početi dok finansijska situacija u metaloprerađivačkim industrijskim postrojenjima ne bude stabilna, da mogu započeti velike investicione zahvate sa ciljem unaprjeđenja i modernizacije tehnoloških procesa.

2.4 Sunčeva toplotna energija i tradicionalna biomasa će zamijeniti 20% uglja i tečnog naftnog gasa za proizvodnju toplotne energije	Postignut cilj mjere	Operatori industrijskih postrojenja (KAP, Željezara,...), rudnici	2015	NIJE DOSPJELO	2030					Zbog smanjene aktivnosti u sektoru prerađivačkih industrija, ova mjera nije počela sa realizacijom i ne očekuje se da će početi dok finansijska situacija u metaloprerađivačkim industrijskim postrojenjima ne bude stabilna, da mogu započeti velike investicione zahvate sa ciljem unaprjeđenja i modernizacije tehnoloških procesa.
2.5 Prevoz tereta - Povećanje teretnog saobraćaja željeznicom za dodatnih 20% u odnosu na WEM scenario do kraja projektovanog perioda; - Povećanje učešća električnog željezničkog teretnog saobraćaja za	Postignut cilj mjere	MS, operator željezničkog teretnog saobraćaja	2015	U TOKU	2030					Procentualni udio željezničkog teretnog saobraćaja na kraju 2020. godine je iznosio 59%, na kraju 2021. godine je iznosio 52%, na kraju 2022. godine je iznosio 60%, na kraju 2023. godine je iznosio 53%, a na kraju 2024. godine iznosio je 49%.

dodatnih 10% u odnosu na WEM scenario u pogledu učešća električnog željezničkog teretnog saobraćaja u ukupnom željezničkom teretnom saobraćaju.										Povećanje učešća električnog željezničkog teretnog saobraćaja za dodatnih 10% u odnosu na WEM scenario u pogledu učešća električnog željezničkog teretnog saobraćaja u ukupnom željezničkom teretnom saobraćaju Teretni saobraćaj na crnogorskim prugama se odvija električnom vučom, sem staničnog manevrisanja, koje se oslanja na dizel vuču. Na pruzi Podgorica-Tuzi, na kojoj je saobraćaj u prekidu, a koja nije elektrificirana, obavljao se samo dio prevoza robe dizel vučom, ali u zanemarljivom procentu, tako da se može konstatovati da učešće električnog
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

										željezničkog teretnog saobraćaja u ukupnom željezničkom teretnom saobraćaju iznosi 100%.
2.6 Prevoz putnika Gradski prevoz - Uvođenje električnih vozila; - Povećanje učešća autobusa u ukupnom gradskom prevozu do 50% na kraju projektovanog perioda.	Postignuti ciljevi mjere	MS, MUP, Eko-fond, privatni prevoznici	2015	U TOKU	2030					U izvještajnom periodu Eko-fond je sproveo Javni konkurs za dodjelu subvencija za kupovinu električnih i hibridnih vozila. Cilj Javnog konkursa je neposredno podsticanje nabavke ekološki prihvatljivog vida transporta, u okviru sprovođenja mjera za poboljšanje kvaliteta vazduha i unaprjeđenja kvaliteta životne sredine. Subvencionisanjem nabavke električnih i

										hibridnih vozila, direktno se utiče na podsticaje za poboljšanje kvaliteta vazduha, kao i smanjenje izvora zagađenja vazduha odnosno smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte u drumskom saobraćaju na teritoriji Crne Gore. Ukupan broj vozila pribavljenih od strane fizičkih lica, privrednog i javnog sektora, uz podršku obezbijeđenu u okviru ove aktivnosti je bio 265, uz iznos subvencije od preko 900 hiljada eura. Takođe, Glavni grad Podgorica je unaprijedio javni prevoz kupovinom novih autobusa EURO 6 standarda i efikasnijom organizacijom autobuskih linija.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

2.7 Međugradski prevoz - Povećanje učešća putnika koji koriste javni prevoz u odnosu na automobilski prevoz do 30%; - Uvođenje CNG autobusa u javnom prevozu sa učešćem od 5% na kraju projektovanog perioda	Postignuti ciljevi mjere	MS, MUP, Lokalne samouprave, privatni prevoznici	2015	U TOKU	2030					Glavni grad Podgorica je unaprijedio javni prevoz kupovinom novih autobusa EURO 6 standarda i efikasnijom organizacijom autobuskih linija.
2.8 Grijanje prostora - 15% ukupne energije potrebne za grijanje domaćinstava obezbijediće se iz kotlova na modernu biomasu; - 10% ukupne energije potrebne za grijanje domaćinstava obezbijediće se iz	Postignuti ciljevi mjere	MEIR, Eko-fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor, privatna domaćinstva	2015	U TOKU	2030					MEIR u saradnji sa Eko-fondom je u toku 2024 godine realizovalo Program za podsticanje energetske efikasnosti u domaćinstvima. Programom je omogućena dodjela bespovratnih sredstava fizičkim licima za mjere energetske efikasnosti u individualnim stambenim objektima i stambenim

sistema daljinskog grijanja; - 20% ukupne energije potrebne za grijanje domaćinstava obezbijediće se iz kotlova na prirodni gas; - Smanjenje specifične toplotne energije po m² na 70 kWh/m²god. u komercijalnim i javnim zgradama, koje će se postići kroz: - 12% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz kotlova na modernu biomasu; - 14% ukupne energije potrebne za										jedinicama (stanovima) unutar kolektivnih stambenih objekata. Mjere koje su mogle da se finansiraju su obuhvatale • kupovinu i ugradnju visokoefikasnih toplotnih pumpi za grijanje objekta, • kupovinu i ugradnju split i multisplit sistema za grijanje / hlađenje objekata, • ugradnju termoizolacije na fasadi stambenog objekta, • ugradnju energetske efikasne stolarije. Ova mjera predstavlja kontinuitet aktivnosti MEIR u cilj postizanja
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

grijanje obezbijediće se iz kotlova na prirodni gas; - 6% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz sistema daljinskog grijanja.										ciljeva unapređenja energetske efikasnosti.
2.9 Priprema sanitarne tople vode - 20% ukupnih potreba za toplom vodom obezbijediće se iz sistema sunčevog grijanja vode (SWH); - 15% ukupnih potreba za toplom vodom obezbijediće se iz kotlova na modernu biomasu; - 20% ukupnih potreba za toplom vodom	Postignuti ciljevi mjere	MEIR, Eko- fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor, privatna domaćinstva	2015	REALIZOVAN O	2030					

osiguravajući se iz kotlova na prirodni gas; - 10% ukupnih potreba za toplom vodom osiguravajući se iz sistema daljinskog grijanja.										
2.10 Kuvanje - 30% ukupne energije potrebne za kuvanje osiguravajući se koristeći štednjake na tečni naftni gas; - 20% od ukupne energije potrebne za kuvanje osiguravajući se koristeći šporete na prirodni gas.	Postignuti ciljevi mjere	MEIR, Eko-fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor, privatna domaćinstva	2015	U TOKU	2030					Prirodni gas je zastupljen za potrebe kuvanja u dijelu crnogorskih domaćinstava. Značajnija zastupljenost se može očekivati nakon veće dostupnosti ovog izvora energije tj. nakon izgradnje infrastrukture gasovoda, što u izvještajnom periodu nije pokrenuto.

2.11 Ostale potrebe za toplotnom energijom u komercijalnim i javnim zgradama - 12% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz kotlova na modernu biomasu; - 14% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz kotlova na prirodni gas; - 6% ukupne energije potrebne za grijanje obezbijediće se iz sistema daljinskog grijanja; - 8% ostalih potreba za toplotnom	Postignuti ciljevi mjere	MEIR, Eko-fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor	2015	U TOKU	2030					Primjena regulative o označavanju energetske efikasnosti i zahtjevima za eko dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije, kojom je obuhvaćena široka lepeza proizvoda široke potrošnje, koji se koriste, kako u domaćinstvima, tako i u komercijalnom i javnom sektoru, već doprinesi postizanju znatnih dodatnih ušteda energije. Zahtjevi za energetska označavanje i ekodizajn odražavaju približavanje direktivama / regulativama EU za proizvode koji koriste energiju. Zakonskim odredbama o energetskom označavanju zahtijeva se da ekonomski operateri pružaju kupcima informacije o
--	---------------------------------	--	-------------	----------------------	-------------	--	--	--	--	---

energijom obezbijediće se iz kotlova na tečni naftni gas (zamjena preostalih kotlova na mazut); - 50% ukupnih potreba za toplom vodom obezbijediće se iz sistema sunčevog grijanja vode (SWH).										tome koliko energije troši uređaj. Zahtjevi za ekodizajn postavljaju minimalne standarde energetske efikasnosti (u nekim slučajevima i standarde zagađenja) za brojne proizvode, što znači da ako ne ispunjavaju date standarde, takvi proizvodi ne mogu biti plasirani na tržište. Ova dva domena izbora regulatornih intervencija zavise od energetske efikasnosti uređaja dostupnih na tržištu. Da bi se obezbijedili uslovi i praksa za označavanje i zahtjevi za ekodizajn uređaja, već je izrađen odgovarajući pravni okvir koji obavezuje učesnike na tržištu (dobavljače i distributere) da se pridržavaju niza
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

										pravnih zahtjeva za proizvode. Uz to, organizovana je obuka za tržišne inspektore da bi se obezbijedilo poštovanje propisa na tržištu.
2.12 Hlađenje prostora - Smanjenje specifične potrošnje energije koja se koristi za klima uređaje po m ² poslovnih i javnih zgrada na 40 kWh/m ² god.	Postignuti ciljevi mjere	MEIR, Eko-fond, Uprava za katastar i državnu imovinu, komercijalni sektor	2015	U TOKU	2030					Primjena regulative o označavanju energetske efikasnosti i zahtjevima za eko dizajn za uređaje za klimatizaciju već daje rezultate u smanjenju potrošnje energije koja se koristi za hlađenje prostora.
Operativni cilj: Mjere mitigacije Industrijski procesi/WEM										
Indikator učinka: Realizovane mjere mitigacije Industrijski procesi/WEM										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
3.1 Rad industrijskih postrojenja u punom kapacitetu u periodu (2020-2030) god. u oba scenarija (WEM i WAM).	Postignuti ciljevi mjere	KAP, Željezara	2020	NIJE DOSPJELO	2030					Željezara je tokom 2023. godine kupljena od strane EPCG kada i formalno postaje EPCG- Željezara Nikšić d.o.o. Novi poslovni model, prema EPCG i menadžmentu, podrazumijeva i značajno investiranje

										u obnovljive izvore energije, uključujući solarnu elektranu koja će biti izgrađena na krovu poslovne zgrade, kao i proizvodnju konstrukcija i metalnih elemenata za potrebe projekata obnovljivih izvora energije (vjetroelektrane i solarne elektrane).
3.2 Predložene tehničke i tehnološke mjere, zapravo već pokrenute akcije i intervencije u tehnološkim procesima: KAP – investicije u pogonu elektrolize i automatizacija procesa elektrolize, sa ciljem smanjenja broja anodnih efekata (do 50% u odnosu na referentno stanje) i	Postignuti ciljevi mjere	KAP, Željezara	2020	U TOKU	2030					Staro postrojenje KAP je ugašeno i odustalo se od modernizacija tog postrojenja. Čelije elektrolize su ugašene i razmontirane. U krugu KAP-a otvorilo se novo postrojenje za koje je shodno Zakonom o industrijskim emisijama u aprilu 2024. godine izdata integrisana dozvola operateru „Uniprom“doo Nikšić

trajanja pojedinačnih efekata.										za Fabriku za proizvodnju bileta - prerađevina od aluminijuma. Željezara je tokom 2023. godine kupljena od strane EPCG kada i formalno postaje EPCG- Željezara Nikšić d.o.o. Novi poslovni model, prema EPCG i menadžmentu, podrazumijeva i značajno investiranje u obnovljive izvore energije, uključujući solarnu elektranu koja će biti izgrađena na krovu poslovne zgrade, kao i proizvodnju konstrukcija i metalnih elemenata za potrebe projekata obnovljivih izvora energije (vjetroelektrane i solarne elektrane).
Operativni cilj: Mjere mitigacije Industrijski procesi/WAM										
Indikator učinka: Realizovane mjere mitigacije Industrijski procesi/WAM										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		

4.1 Učestvovanje u EU šemi trgovine emisijama (EU-ETS), počevši od 2020. god.	Učešće postrojenja u ETS šemi	MERS, MEIR, MERS, AZŽS, Eko-fond, KAP, Željezara	2020	NIJE DOSPJELO	2030					Ova mjera je djelimično sprovedena nakon usvajanja Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena i relevantnih podzakonskih akata. Ista nije u potpunosti realizovana jer će učestvovanje u EU šemi trgovine emisijama (EU-ETS) biti moguće najranije, kada Crna Gora bude država članica EU.
4.2 Poboljšanje sadašnjih tehnoloških procesa ugradnjom nove opreme i / ili dalje parcijalne intervencije (poboljšanja/ nadogradnje) na postojeću opremu, kao što su bolje kontrole procesa (dalja smanjenja broja anodnih efekata i trajanja	Poboljšani tehnološki procesi	KAP, Željezara	2018	U TOKU	2030					Staro postrojenje KAP je ugašeno i odustalo se od modernizacija tog postrojenja. Čelije elektrolize su ugašene i razmontirane. U krugu KAP-a otvorilo se novo postrojenje za koje je shodno Zakonom o industrijskim emisijama u aprilu 2024. godine izdata integrisana dozvola operateru

pojedinačnih efekata u KAP-u).										„Uniprom“doo Nikšić za Fabriku za proizvodnju bileta - prerađevina od aluminijuma. Željezara je tokom 2023. godine kupljena od strane EPCG kada i formalno postaje EPCG-Željezara Nikšić d.o.o. Novi poslovni model, prema EPCG i menadžmentu, podrazumijeva i značajno investiranje u obnovljive izvore energije, uključujući solarnu elektranu koja će biti izgrađena na krovu poslovne zgrade, kao i proizvodnju konstrukcija i metalnih elemenata za potrebe projekata obnovljivih izvora energije (vjetroelektrane i solarne elektrane).
Operativni cilj: Mjere mitigacije Poljoprivreda (WEM/WAM)										
Indikator učinka: Realizovane mjere mitigacije Poljoprivreda (WEM/WAM)										

Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
5.1 Podsticaji za očuvanje i održivo korišćenje ugroženih autohtonih i lokalnih pasmina stoke i biljnih vrsta koje su ugrožene genetskom erozijom.	Obezbijede ni podsticaji	MPŠV, poljoprivredni proizvođači	2015	U TOKU	2030		340.000		Agrobudžet 2021, 2022, 2023 i 2024- Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima, mjera Očuvanje autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi	Podrška se daje kroz pomenutu mjeru Agrobudžeta, koja se tokom godina kontinuirano povećava a za 2025. godinu predviđen iznos od 165.000€. Planirano je da ova aktivnost bude u budućnosti finansirana iz Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u Crnoj Gori u okviru IPARD III Programa 2021-2027 MJERU 4– AGRO-EKOLOŠKO-KLIMATSKE MJERE I MJERE ORGANSKE PROIZVODNJE Akreditacioni paket za M4 upućen je Evropskoj komisiji sredinom 2025, dok se akreditacija i započinjanje aktivnosti očekuje

										početkom 2026. godine.
5.2 Održivo korišćenje planinskih pašnjaka	Postignuto održivo korišćenje planinskih pašnjaka	MPŠV, poljoprivredni proizvođači	2015	U TOKU	2030		870.000	796.438,62	Agrobudžet 2021, 2022, 2023, 2024 - Mjera za održivo korišćenje planinskih pašnjaka	Podrška se daje kroz pomenutu mjeru Agrobudžeta, a za 2025. godinu predviđen je iznos od 480.000€. Ovaj način korišćenja planinskih pašnjaka čuva prirodni biodiverzitet, sprječava njihovo pretvaranje u šumske površine i omogućava održivo gazdovanje – kroz pretvaranje kabaste hrane u visokokvalitetne mliječne proizvode i meso. Istovremeno se njeguje i vjekovna tradicija izdiga na katune.
5.3 Podrška razvoju organske proizvodnje:	Obezbijeđen a podrška	MPŠV, poljoprivredni proizvođači	2015	U TOKU	2030					Podrška se daje proizvođačima u biljnoj proizvodnji po hektaru (ha), u

- Podsticanje efikasnog korišćenja resursa i prelaska na ekonomiju sa niskim nivoom emisija ugljendioksida, otpornu na klimatske promjene u poljoprivredi, prehrambenoj industriji i šumarstvu; - U kratkom roku, fokus će biti na povećanju efikasnosti upotrebe vode i energije u poljoprivrednoj proizvodnji i preradi hrane; - U srednjem roku, fokus će biti na uvođenju EU politika, koje imaju za cilj smanjenje emisija azotnih									stočarskoj proizvodnji po uslovnom grlu stoke, jedinki živine i u pčelarskoj proizvodnji po broju košnica, koji su u okviru organske proizvodnje registrovani u Registar subjekata u organskoj proizvodnji. Monteorganica, ovlašćeno pravno lice za vršenje kontrole i izdavanje sertifikata iz organske poljoprivrede (sertifikaciono tijelo) je do kraja 2023 godine izdalo 514 sertifikata organskim proizvođačima, koji su uvedeni u Registar organskih proizvođača i dobili mogućnost da koriste finansijska sredstva iz fonda podrške organskoj poljoprivrednoj proizvodnji. To je uvećanje za nešto više od 100 organskih
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

oksida i metana i povećanje vezivanja ugljenika u poljoprivredi i šumarstvu.										proizvođača u odnosu na prethodni izvještajni period.
5.4 Solarni paneli za katune	Obezbijeđeni solarni paneli za katune	MEIR, MPŠV, poljoprivredni proizvođači	2015	REALIZOVANO	2030					
Operativni cilj: Mjere mitigacije Šumarstvo (WEM/WAM)										
Indikator učinka: Realizovane mjere mitigacije Šumarstvo (WEM/WAM)										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
6.1 Jačanje produktivnosti, stabilnosti i otpornosti šuma i pejzaža	Postignuto jačanje produktivnosti, stabilnosti i otpornosti šuma i pejzaža	MPŠV, Uprava za šume, privatni vlasnici šuma	2015	U TOKU	2023	Kontinuirano				U izvještajnom periodu nije bilo promjena u sprovođenju ove mjere i ocjena stanja je kao i u prethodnom periodu.
6.2 Podsticanje na pošumljavanje, dodatnu sadnju i njegu šumskih šikara	Obezbijeđeni podsticaji	MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima	2015	U TOKU	2023	Kontinuirano				Uprava za gazdovanje šumama i lovištima permanentno vrši pošumljavanje, realizujući planove uzgojnih radova iz desetogodišnjih programa gazdovanja šumama i godišnjih

										programa gazdovanja šumama.
6.3 Upravljanje i uzgoj privatnih šuma, prilagođeno sistemu označavanja	Obezbijeđen o upravljanje i uzgoj privatnih šuma, prilagođeno sistemu označavanja	MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima privatni vlasnici šuma, opštine	2015	U TOKU	2023	Kontinuirano				Godišnjim programom gazdovanja šumama za 2024. godinu predviđena je Izrada Planova gazdovanja privatnim šumama, međutim interesovanje privatnih vlasnika za ovu mjeru je vrlo oraničeno.
6.4 Pružanje kvalitetnih autohtonih sjemena i sadnica šumskog drveća	Pružene kvalitetna autohtona sjemena i sadnice šumskog drveća	MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, naučno-istraživačke institucije, komercijalni ponuđači rasadničke proizvodnje	2015	REALIZOVANO	2030					Urađen Priručnik sa smjernicama za obezbjeđivanje i razvoj proizvodnje i čuvanja kvalitetnog šumskog sjemena i sadnog materijala, kao i Registar sjemenskih objekata. 16 sjemenskih objekata je registrovano u skladu sa Zakonom o reproduktivnom materijalu šumskog drveća. U godinama punog uroda vrši se sakupljanje/branje

										autohtonih sjemena/šišarica. Svake godine u rasadnicima Uprave za gazdovanje šumama i lovištima obezbjeđuju /proizvode se uglavnom četinarske vrste sadnica, koje se koriste za pošumljavanje u državnim šumama, realizujući planove koji su izrađeni u skladu sa programima gazdovanja. Isto tako, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima iz svojih rasadnika besplatno dodjeljuje šumske sadnice privatnim vlasnicima šuma za pošumljavanje.
6.5 Izgradnja šumskih komunikacija kako bi se obezbijedila održivost sječe	Izgrađene šumske komunikacije kako bi se obezbijedila	MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, koncesionari, vlasnici šuma,	2015	U TOKU	2023	Kontinuirano				Uspostavljen je Informacioni sistem o šumskim saobraćajnicama kao dio šumarskog informacionog

	održivost sječe	opštine.								sistema. Budućim modelom reorganizacije Sistema gazdovanja šumama će se utvrditi nadležnost i obaveza izgradnje i održavanja šumskih saobraćajnica.
6.6 Definisanje novog koncepta za srednjeročni razvoj drvne industrije	Definisan novi koncept za srednjeročni razvoj drvne industrije	MPŠV, MEIR, preduzeća u oblasti drvne industrije, klaster drvoprerađivača, Privredna komora, kontrolne organizacije (laboratorije i zavodi za ispitivanje kvaliteta) u izabranim zemljama EU, Regionalne Privredne komore u izabranim zemljama EU,	2015	U TOKU	2023	2027 – čeka se osnivanje Privrednog društva				U okviru MPŠV izrađen je Program srednjoročnog razvoja šumske industrije, za period od 3 godine. Međutim, on nije usvojen, iako su dobijeni i komentari od GSV (u cilju usaglašavanja sa nacionalnom metodologijom izrade strateških dokumenata. Komentari su dobijeni 2023. godine), jer se čeka osnivanje Privrednog društva, u državnom vlasništvu, za gazdovanje šumama „CG šume“.

		Kompanije iz oblasti drvne industrije u izabranim zemljama EU								Ovo preduzeće će gazdovati šumama, a biće izvršena i reorganizacija poslova vezanih za šumsko uzgojne radove i pošumljavanje, sa ciljem da se uspostavi efikasniji sistem gazdovanja šumama, sa brojnim ekonomskim i ekološkim pozitivnim efektima, kroz pošumljavanje, djelovanje protiv šumskih požara i sanaciju opožarenih površina.
6.7 Povećanje potražnje za biomasom uvođenjem grijanja javnih zgrada kogeneracijom na drvnu sječku	Povećana potražnja za biomasom uvođenjem grijanja javnih zgrada kogeneracijom na drvnu sječku	MEIR, MPŠV, MF, MZ, Uprava za nekretnine i Uprava za državnu imovinu, preduzeća u drvnoj industriji, menadžment	2015	NIJE REALIZOVANO	2023	2030				MPŠV u izvještajnom periodu nije imalo aktivnosti po ovom pitanju.

		objekata od javnog značaja, privatni vlasnici šuma i njihova udruženja, kao učesnici u lancu snabdijevanja								
6.8 Uključivanje drvnih proizvoda u "zelene javne nabavke"	Uključeni drvni proizvodi u "zelene javne nabavke"	MF, MPŠV, Direkcija za javne nabavke, kao i javna preduzeća i ustanove.	2023	U TOKU	2023	2027 - čeka se osnivanje Privrednog društva				U okviru Programa srednjoročnog razvoja šumske industrije, za period od 3 godine, a koji čeka na usvajanje, planirane su aktivnosti koje se odnose na zelena javne nabavke, kao i cirkularnu ekonomiju.
6.9 Definisanje izvoznog klastera za odabrane gotove proizvode	Definisan izvozni klaster za odabrane gotove proizvode	Liderska preduzeća iz drvne industrije, ministarstva, agencije, institucije i ustanove, banke,	2015	REALIZOVANO	2023					

		konsultantske kuće, Privredna komora, inostrani partneri.								
6.10 Razvoj fleksibilnijeg sistema prodaje drveta	Razvijen fleksibilniji sistem prodaje drveta	MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, preduzeća iz drvne industrije. Poreska uprava i Uprava carina, Privredna komora	2015	NIJE REALIZOVANO	2023	2027 - čeka se osnivanje Privrednog društva				Sa usvanjem Programa srednjoročnog razvoja šumske industrije i osnivanjem Privrednog društva, u vlasništvu države, za gazdovanje šumama, radiće se i na razvoju fleksibilnijeg sistema prodaje drveta.
6.11 Uvođenje lanca i kontrole cirkulacije drveta	Uveden lanac i kontrola cirkulacije drveta	MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, Poreska uprava i Uprava carina, privatni vlasnici šuma, koncesionari,	2015	U TOKU	2023	2027				Zakonom o šumama (Službeni list CG, br. 77/2024 i 92/2025) za početak 2025. planirano je osnivanje kompanije (Crne Gora šume) koja bi preuzela sve nadležnosti postojeće Uprave za gazdovanje šumama i lovištima. Preduzeće bi svojim radom kroz

		Izvođači radova i prevoznici, Drvna industrija								Program pokrilo više od 60% aktivnosti koje se odnose na šumsku industriju. Pored Programa, na čekanju je I Strategija razvoja šumarstva koja ima isti status kao I program.
6.12 Ulaganja u drvenu industriju	Izvršena ulaganja u drvenu industriju	MPŠV, MEIR, Univerziteti, Institut za Standardizaciju, preduzeća u drvnoj industriji i šumarstvu, Projektni biro i konsultantske agencije	2015	NIJE REALIZOVANO	2023	2027				Realizacijom projekta "Unaprjeđenje drvoprerađivačke industrije" bio je definisan obim, izvori i načini realizacije investicija u tehnološku modernizaciju, jačanje kadrova i razvoja novih proizvoda u segmentu drvne industrije. Međutim Program je ugašen 2021. godine. Planirano je da se kroz Program srednjoročnog razvoja šumske industrije, ove aktivnosti povežu sa grant šemom Svjetske banke, a koja se

										odnosi na unapređenje konkurentnosti preduzeća iz drvne industrije. Početak ove grant šeme sa Svjetskom bankom planiran je za 2027. godinu.
6.13 Jačanje uloge i učešća lokalnog stanovništva u zajedničkim programima ruralnog razvoja	Ojačana uloga i učešće lokalnog stanovništva u zajedničkim programima	Područne jedinice Uprave za gazdovanje šumama i lovištima i savjetodavne službe, postojeća udruženja na lokalnom nivou, odjeljenja lokalne samouprave zadužena za lokalni razvoj, zainteresovan o lokalno stanovništvo i lokalna	2023	NIJE DOSPJELO	2023	2030				U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti na sprovođenju ove mjere.

		preduzeća.								
6.14 Pобољшanje infrastrukture u ruralnim područjima (ruralna infrastruktura)	Pобољšana infrastruktur a u ruralnim područjima	MPŠV, MEIR	2015	U TOKU	2023	2030	12.092.0 00,00	8.607.018, 16	Agrobudže t 2021, 2022, 2023 i 2024- Mjera razvoj sela i izgradnja seoske infrastrukt ure	Podrška se daje kroz pomenutu mjeru Agrobudžeta, koja se tokom godina kontinuirano povećava, a za 2025. godinu predviđen iznos od 3.473.592,29€. Planirano je da ova aktivnost bude u budućnosti finansirana iz Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u Crnoj Gori u okviru IPARD III Programa 2021-2027 MJERU 6– INVESTICIJE U RURALNU JAVNU INFRASTRUKTURU
6.15 Raznovrsnost ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima kroz	Povećana raznovrsnost ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima	Područne jedinice Uprave za gazdovanje šumama i lovištima i	2023	NIJE REALIZOVAN O	2023	2030				Planirano je da se u drugoj polovini 2026. godine otpočene sa aktivnostima na akreditaciji Mjere 11 - ZASNIVANJE I ZAŠTITA

promociju uloge šuma i šumarstva	kroz promociju uloge šuma i šumarstva	savjetodavne službe, postojeća udruženja na lokalnom nivou, odjeljenja lokalne samouprave zadužena za lokalni razvoj, zainteresovan o lokalno stanovništvo i lokalna preduzeća.								ŠUMA koja se biti finansirana iz Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u Crnoj Gori u okviru IPARD III Programa 2021-2027.
6.16 Ulaganja u mala preduzeća šumarstva i drvne industrije u ruralnim područjima	Izvršena ulaganja u mala preduzeća šumarstva i drvne industrije u ruralnim područjima	Područne jedinice Uprave za gazdovanje šumama i lovištima i savjetodavne službe, postojeća udruženja na lokalnom nivou, odjeljenja	2015	REALIZOVANO	2023					

		lokalne samouprave zadužena za lokalni razvoj, zainteresovan o lokalno stanovništvo i lokalna preduzeća.								
6.17 Ulaganja u turizam	Izvršena ulaganja u turizam	MEIR, MPŠV, MT	2015	REALIZOVANO	2023					U izvještajnom periodu, nastavljen je kontinuitet ulaganja u razvoj turizma
6.18 Održivo upravljanje i korišćenje nedravnih šumskih proizvoda	Postignuto održivo upravljanje i korišćenje nedravnih šumskih proizvoda	Područne jedinice Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, Agencija za zaštitu životne sredine, postojeća udruženja vlasnika šuma i vlasnici šuma, zainteresovan a	2023	U TOKU	2023	2030				Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, u skladu sa Zakonom o šumama i Pravilnikom o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva, koje se koriste u komercijalne svrhe, utvrdila je listu nezaštićenih biljnih vrsta. Uprava za gazdovanje šumama i lovištima donosi

		postojeća lokalna preduzeća, zaštićena područja.								godišnji cjenovnik na osnovu ispitivanja domaćeg tržišta (apoteke/trgovine) na kojim se nezaštićene biljne vrste prodaju, kao i na osnovu cijena koje su dostignute u okruženju.
6.19 Stabilni šumski ekosistemi visokog kvaliteta: zaštićena staništa i vrste u cijelom šumskom području kroz integraciju zahtjeva Natura 2000 u planove upravljanja šumama	Postignuti stabilni šumski ekosistemi visokog kvaliteta	MPŠV, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, Agencija za zaštitu životne sredine, institucije koje upravljaju pojedinim zaštićenim područjima, Lovački savez	2015	U TOKU	2023	2030				U šumama, u okviru zaštićenih prirodnih dobara, može se vršiti sanitarna sječa i mjere neophodne za njegu kojima se obezbjeđuje zaštita, stabilnost i prirodna obnova šuma, u skladu sa zakonom. U šumama, u okviru ekološke mreže NATURA 2000, gazduje se na održiv način u cilju zaštite i očuvanja stanišnih tipova i ekološki zaštićenih lokaliteta, u skladu sa Zakonom o šumama.
6.20 Eko-sistemske pristup upravljanju	Omogućen eko-sistemske	MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i	2015	U TOKU	2023	2027				Posljednjih godina su, u cilju unapređenja stanja šuma i načina

šumama i zaštite prirode	pristup upravljanju šumama i zaštite prirode	lovištima, druge državne i lokalne institucije, Agencija za upravljanje zaštićenim područjima Glavnog grada d.o.o., privatni vlasnici šuma, preduzeća, NVO								korišćenja ovog značajnog ekološkog, socijalnog i ekonomskog resursa, sprovedene mjere dale niz pozitivnih rezultata posebno na planu bolje valorizacije šumskih resursa. Reorganizacija koncepta dosadašnjeg gazdovanja šumama, odnosno načina korišćenja šuma, uključuje organizacioni i zakonodavni okvir, procjene fiskalnog uticaja na privredu i građane i definisanje finansiranja sektora šumarstva. Programom reorganizacije modela koncesija stvoriće se i efikasnije polazište za pošumljavanje, odnosno očuvanje šumskih resursa. Novi model predviđa osnivanje privrednog
--------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

										društva u državnom vlasništvu koje će gazdovati šumama, biće izvršena i reorganizacija poslova vezanih za šumsko uzgojne radove i pošumljavanje, sa ciljem da se uspostavi efikasniji sistem gazdovanja šumama, sa brojnim ekonomskim i ekološkim pozitivnim efektima, kroz pošumljavanje, djelovanje protiv šumskih požara i sanaciju opožarenih površina. Program reorganizacije koncepta gazdovanja šumskim resursima, u cilju postizanja značajno većih efekata, ogleda se, prije svega, u dijelu boljeg očuvanja šuma, ali i bolje ekonomske valorizacije, ravnomjerne
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

										dostupnosti sirovine za razvoj drvne industrije, sa ambicijom da se otvori što više „zelenih“ radnih mjesta i stvori nova dodata vrijednost u ovom sektoru. Izrađen Plan upravljanja za Park prirode "Komovi" na teritoriji Glavnog grada 2022-2026.
6.21 Razgraničenje pašnjaka i šuma, registracija i regulisanje prava korišćenja	Razgraničeni pašnjaci i šume, registrovana i regulisana prava korišćenja	Vlasnici šuma, MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, Nacionalni i regionalni Parkovi	2015	REALIZOVANO	2023					
6.22 Poboljšanje upravljanja šumama u nacionalnim parkovima	Poboljšano upravljanje šumama u nacionalnim parkovima	MPŠV, Nacionalni parkovi, vlasnici zemljišta, korisnici u NP	2015	REALIZOVANO	2023					

6.23 Očuvanje otvorenih prostora unutar šuma	Očuvani otvoreni prostori unutar šuma	MUP, MPŠV	2023	NIJE DOSPJELO	2023	2030				U izvještajnom periodu nije bilo promjena u sprovođenju ove mjere i ocjena stanja je kao i u prethodnom periodu.
6.24 Unaprjeđenje organizacije institucija uključenih u borbu protiv šumskih požara	Unaprijeđena organizacija institucija uključenih u borbu protiv šumskih požara	MUP, MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, Preduzeća u sektoru šumarstva, opštinske službe za zaštitu i spašavanje	2015	U TOKU	2023	2030				Ministarstvo unutrašnjih poslova-Direktorat za zaštitu i spašavanje u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti i spašavanju redovno ažurira Nacionalni plan zaštite i spašavanja od požara. Shodno odredbama Zakona o zaštiti i spašavanju i Nacionalnom planu zaštite i spašavanja od požara definisan je način koordiniranja i rukovođenja ministarstava, organa državne uprave, jedinica lokalne samouprave i privrednih društava na sprovođenju mjera i aktivnosti zaštite i

										spašavanja od požara u šumama i na otvorenom prostoru. Na taj način preciziran je način saradnje među institucijama nadležnim za djelovanje u slučaju nastanka požara u šumama i na otvorenom prostoru. JP Nacionalni parkovi su izradili planove zaštite i spašavanja od požara za 5 nacionalnih parkova. Planovi sadrže preventivne, operativne i sanacione mjere, kao i pregled potrebnih materijalno-tehničkih sredstava i opreme i ljudstvo za adekvatnu zaštitu šuma od požara. U skladu sa Zakonom o zaštiti i spašavanju formiran je Koordinacioni tim za
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

									zaštitu i spašavanje kao i Operativni štab za zaštitu i spašavanje, aktivnosti se sprovede kontinuirano. Planska dokumentacija se ažurira na godišnjem nivou. Ministarstvo realizovalo obaveze. Nije bilo utrošenih sredstava.
6.25 Ulaganje u opremu i preventivne mjere za gašenje požara	Izvršena ulaganja u opremu i preventivne mjere za gašenje požara	Preduzetne i dobrovoljne vatrogasne jedinice, MPŠV, Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, opštinske službe za spašavanje, MUP, VCG, vlasnici i korisnici šuma	2015	U TOKU	2023	2030			Ministarstvo unutrašnjih poslova permanentno ulaže u održavanje vazduhoplova i postojeće opreme jedinice za gašenje požara iz vazduha. Lokalne samouprave na osnovu opštinskih planova za zaštitu i spašavanje od požara godišnjim budžetom planiraju finansijska sredstva za nabavku opreme i materijalno-tehničkih sredstava za zaštitu i spašavanje od požara.

										Vojska Crne Gore takođe posjeduje ljudske i materijalne resurse koji su na raspolaganju u slučaju požara. Izrađena Procjena rizika od katastrofa Crne Gore, Procjena sposobnosti upravljanja rizicima od katastrofa Crne Gore, u okviru projekta saradnje sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju JICA uspostavljen je Crnogorski informacioni sistem za različite vrste rizika i izvršeno pošumljavanje primorske šume u Ulcinju, kao i revitalizacija šuma u Očini i u Kolašinu. U toku je projekat Mjere prevencije i pripremljenosti
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

									upravljanja rizicima od katastrofa Crne Gore, a sprovedene su i niz drugih projekata i programa u oblasti preventivnih mjera za gašenje požara. Ulaganje u opremu i preventivne mjere za gašenje požara su aktivnosti koje se sprovode kontinuirano na godišnjem nivou.
6.26 Uključivanje stanovništva u prevenciju i gašenje požara	Uključeno stanovništvo u prevenciju i gašenje požara	MUP, organi državne uprave, javna preduzeća, opštine i opštinske službe za zaštitu i spašavanje	2015	U TOKU	2023	2030			Kroz brojne projekte u kontinuitetu su organizovane kampanje za podizanje svijesti u zaštiti od požara. Na taj način u značajnog mjeri je podignuta svijest stanovništva o značaju sprovođenja preventivnih aktivnosti. Takođe, kroz međupredmetni program „Obrazovanje u oblasti smanjenja rizika od

										katastrofa“, a u saradnji sa Zavodom za školstvo duži niz godina, obučeni su nastavnici i profesori osnovnih i srednjih škola i odrađene su brojne prezentacije na ovu temu učenicima osnovnih i srednjih škola. Ova aktivnost se sprovodi kontinuirano na godišnjem nivou.
6.27 Razvoj i testiranje metoda rehabilitacije za spaljena područja	Razvijena i testirana metoda rehabilitacije za spaljena područja	MPŠV, Uprava za šume, naučne institucije i udruženje vlasnika šuma	2015	REALIZOVANO	2023					
6.28 Razmjena iskustava i saradnje sa institucijama iz regiona	Razmijenjena iskustva i saradnja sa institucijama iz regiona	MPŠV, MUP	2015	REALIZOVANO	2023					

Operativni cilj: Mjere mitigacije Otpad (WEM/WAM)										
Indikator učinka: Realizovane mjere mitigacije Otpad (WEM/WAM)										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
7.1 Izgradnja regionalnih sanitarnih deponija sa reciklažnim centrima	Izgrađene regionalne sanitarne deponije sa reciklažnim centrima	MERS, opštine	2020	U TOKU	2030					Dopunama Državnog plana upravljanja otpadom za period 2015-2020. godine su definisana četiri centra za upravljanje otpadom. Do sada su izrađene dvije deponije sa reciklažnim centrima (Livade Podgorica i Možura Bar). Plan je da se preostala 2 centra (B. Polje i Nikšić) izgrade do 2035. god. ⁶ Zakon o upravljanju otpadom donesen je u aprilu 2024. godine.
7.2 Smanjenje količine otpada, kao rezultat uvođenja primarne selekcije i reciklaže	Smanjena količina otpada, kao rezultat uvođenja	MERS, opštine	2015	U TOKU	2027					Prema Zakonu o upravljanju otpadom, upravljanje otpadom vrši se odvojenim prikupljanjem papira,

⁶ Državni plan upravljanja otpadom za period 2025 – 2029. godina donesen je u oktobru 2025. godine. Za izgradnju regionalnih centara upravljanja otpadom u Nikšiću i Bijelom Polju planirana su sredstva od međunarodnih finansijskih institucija u iznosu od po 20 miliona eura.

	primarne selekcije i reciklaže									metala, plastike i stakla i to na način da se do 2030. godine pripremi za ponovnu upotrebu i recikliranje otpadnih materijala, kao što su papir, metal, plastika i staklo, iz domaćinstva i drugih izvora u kojima su tokovi otpada slični sa tokovima otpada iz domaćinstva, najmanje 50% ukupne mase sakupljenog otpada.
7.3 Smanjenje količine biološki razgradivog otpada u čvrstom komunalnom otpadu	Smanjena količina biološki razgradivog otpada u čvrstom komunalnom otpadu	MERS, opštine	2015	U TOKU	2027					Implementacija Direktive o deponijama (1999/31/EC) iziskuje smanjenje biorazgradivog otpada koji se deponuje. Stoga se planira povećanje odvojenog prikupljanja komunalnog otpada i, na taj način, postizanje smanjenja organskog

										otpada koji se odlaže na deponije. Implementacija ovih mjera već je u toku i nastaviće se da bi se postigle sljedeće ciljne vrijednosti koje su određene u pregovaračkom Poglavlju 27: • Do 2025. godine: udio biorazgradivog komunalnog otpada koji se odlaže na deponije smanjiće se na 75% ukupne količine (po težini) biorazgradivog otpada generisanog 2010. godine (146.000 t); • Do 2029. godine: udio biorazgradivog komunalnog otpada koji se odlaže na deponije smanjiće se na 50% ukupne količine (po težini) biorazgradivog otpada generisanog 2010. godine (146.000 t);
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

										Do 2033. godine: udio biorazgradivog komunalnog otpada koji se odlaže na deponije smanjiće se na 35% ukupne količine (po težini) biorazgradivog otpada generisanog 2010. godine (146.000 t).
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

3.2. Prilagođavanje klimatskim promjenama

Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine prilagođavanje klimatskim promjenama obrađuje se u poglavlju 6, čija je svrha procjena potreba i utvrđivanje preduslova za formulisanje mjera prilagođavanja na klimatske promjene. Imajući u vidu da Strategijom nisu obuhvaćene mjere prilagođavanja, jedna od ključnih preporuka Strategije je izrada Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama. Osim ovim dokumentom, Nacionalni plan prilagođavanja klimatskim promjenama predviđen je i kroz Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena. **Nacionalni plan prilagođavanja na klimatske promjene, čija je izrada u izvještajnom periodu ušla u finalnu fazu, doprinijeće uspostavljanju kontinuranog i ponavljajućeg procesa planiranja adaptacije, koji se stalno unapređuje na osnovu novih podataka i procjena klimatskih rizika, sa ciljem jačanja otpornosti na klimatske promjene.** Ovaj strateški pristup će, između ostalog, ojačati poziciju Crne Gore u odnosu na njene razvojne partnere, međunarodne izvore finansiranja i privatni sektor u pogledu obezbjeđivanja finansijskih sredstava. Očekuje se da će NAP takođe ojačati svijest i kapacitete za planiranje adaptacije više grupa zainteresovanih strana, što će stvoriti bolje okruženje za učenje i iterativno planiranje i akciju adaptacije.

3.3. Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena

Usklađenost Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena obrađuje se u poglavlju 7. U istom su detaljno razrađeni koracima usklađivanja sa ključnim pravnim instrumentima u ovoj oblasti, koji su podijeljeni u 7 podgrupa:

- 1) Mehanizam monitoringa-Indikator učinka: Transponovana i implementirana Uredba o praćenju emisija GHG;
- 2) Šema trgovine emisijama GHG - **Transponovano i implementirano zakonodavstvo EU o sistemu trgovine emisijama GHG;**
- 3) Podjela napora (za smanjenje emisija GHG) - **Transponovano i implementirano zakonodavstvo EU o sistemu podjele napora;**
- 4) Supstance koje oštećuju ozonski omotač i fluorisani gasovi - Indikator učinka: Transponovana i implementirana Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i F-gasovima;
- 5) Kvalitet goriva - **Transponovana i implementirana Direktiva o kvalitetu goriva;**
- 6) Emisije CO₂ iz vozila - Indikator učinka: Transponovane i implementirane Direktiva o označavanju vozila u pogledu emisija CO₂ i Uredba o emisijama CO₂ iz vozila;
- 7) Skladištenje i kaptaža CO₂- **Transponovani i implementirani propisi o kaptaži i skladištenju CO₂.**

Što se realizacije usklađenosti sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena tiče, ovdje se može zaključiti da ista teče uglavnom po planu i vremenskim rokovima, predviđenim u pristupnim strategijama ili sa blagim pomjeranjima rokova. Važno je naglasiti da jedan dio ovih propisa nije transponovan, dok dio nije dospio na implementaciju, jer je puna implementacija dijela ovih propisa jedino moguća, nakon ulaska Crne Gore u EU. Skupština Crne Gore je na sjednici od 23.12.2019. godine donijela Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena („Sl. list CG", broj 73/19) koji predstavlja osnovu za uspostavljanje Nacionalnog sistema za

monitoring, izvještavanje i verifikaciju gasova s efektom staklene bašte, funkcionisanje Sistema za trgovanje emisijskim jedinicama, a kojim će se obezbijediti i sektorska podjela napora za smanjenje emisija, koje su izvan Sistema trgovanja emisijama. Takođe, Zakon predstavlja osnovu i za unaprijeđenje pitanja upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač i fluorisanih gasova.

U tabeli 4 dat je pregled mjera predviđenih kroz NSKP, uključujući pregled finalizovanih podzakonskih akata koji proizilaze kao obaveza iz pomenutog zakona.

Tabela 3: Pregled realizacije mjera za implementaciju propisa sa pravnom tekovinom EU u oblasti klimatskih promjena

Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena										
Indikator učinka: Transponovana i implementirana Uredba o praćenju emisija GHG										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovorna institucija	Datum početka	Status realizacije	Planirani datum završetka	Novi rok za realizaciju	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period
1.1 Priprema Strategije niskokarbonskog razvoja	Izrađena i usvojena Strategija niskokarbonskog razvoja	MERS, AZŽS, MEIR,	2017	NIJE REALIZOVANA	2019	2027				U skladu sa Zakonom o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena, članom 6 predviđena je izrada Strategije niskokarbonskog razvoja. Finalizovan je Priručnik za izradu Strategije niskokarbonskog razvoja koji pruža pregled daljih obaveza kada je u pitanju proces tranzicije ka niskokarbonskoj ekonomiji. U njemu su date smjernice za izradu strategije, uključujući viziju, opšte i specifične

										ciljeve, kao i mjere za postizanje obaveznih ciljeva smanjenja GHG u sektorima poljoprivrede, upravljanja otpadom, energetike, IPPU i LULUCF-a.
1.2 Uspostavljanje nacionalnog sistema inventara GHG	Uspostavljen nacionalni sistem inventara GHG	MERS, AZŽS	2016	U TOKU	2017	2026				Na osnovu člana 20 st. 8 i 9 Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena donijet je Pravilnik o načinu izrade i sadržaju inventara emisija gasova sa efektom staklene bašte, kojim se propisuje način izrade i sadržaj inventara i izvještaja o inventaru emisija gasova sa efektom staklene bašte, lista gasova sa efektom staklene bašte, način proračuna emisija gasova sa

										efektom staklene bašte prema sektorima, način kontrole kvaliteta podataka i rokovi za izradu inventara emisija gasova sa efektom staklene bašte, pratećih izvještaja, način izrade projekcija emisija gasova sa efektom staklene bašte, izvještavanje o projekcijama i mjerama, objavljivanje projekcija i pratećih podataka, metodologija izrade, korišćeni modeli i pretpostavke i uspostavljanje registra, odnosno sistema za izvještavanje.
1.3 Izvještavanje o istorijskim emisijama i	Izvještaj o istorijskim emisijama i	MERS, AZŽS	2019	U TOKU	Nakon pridruživanja					Iako obaveza izvještavanja prema Evropskoj komisiji počinje s članstvom

ponorima GHG	ponorima GHG									u EU, izvještavanje o istorijskim emisijama i ponorima GHG je u toku, s tim da se vrši prema Sekretarijatu UNFCCC, kroz izradu nacionalnih izvještaja i dopunskih dvogodišnjih izvještaja.
1.4 Registri	Uspostavljen i registri	MERS, AZŽS	2020	U TOKU	Nakon pridruživa nja					U djelovima Uredbe o aktivnostima odnosno djelatnostima koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte koje se odnose na namjenu sredstava i registar emisionih kredita utvrđeno je za koje projekte se koriste sredstva prikupljena po osnovu dodjele

										emisionih kredita, kao i da registar vodi Eko fond. Registar uspostavljen u okviru ove uredbe tiče se naziva operatera, statusa emisionih kredita koji se dobijaju besplatnom dodjelom kao i datum sticanja prilikom javne aukcije ili trgovinom.
1.5 Izveštavanje o nacionalnim sistemima inventara	Izveštaj o nacionalnim sistemima inventara	MERS, AZŽS	2020	U TOKU	Nakon pridruživanja					Iako obaveza izveštavanja prema Evropskoj komisiji počinje s članstvom u EU, izveštavanje o nacionalnim sistemima inventara je u toku, s tim da se vrši prema Sekretarijatu UNFCCC, kroz izradu nacionalnih izvještaja i dopunskih

										dvogodišnjih izvještaja.
1.6 Izvještavanje o politikama i mjerama	Izvještaj o politikama i mjerama	MERS, AZŽS	2021	U TOKU	Nakon pridruživanja					Iako obaveza izvještavanja prema Evropskoj komisiji počinje s članstvom u EU, izvještavanje o politikama i mjerama u oblasti klimatskih promjena je u toku, s tim da se vrši prema Sekretarijatu UNFCCC, kroz izradu nacionalnih izvještaja i dvogodišnjih izvještaja.
1.7 Izvještavanje o projekcijama	Izvještaj o projekcijama	MERS, AZŽS	2021	U TOKU	Nakon pridruživanja					Iako obaveza izvještavanja prema Evropskoj komisiji počinje s članstvom u EU, izvještavanje o projekcijama je u toku, s tim da se vrši prema Sekretarijatu UNFCCC, kroz izradu nacionalnih izvještaja i dopunskih

										dvogodišnjih izvještaja. Na osnovu Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena, propisana je obaveza izrade projekcija nivoa emisija GHG, koji su sastavni dio Strategije niskokarbonskog razvoja koje sadrže: postojeće podatke o emisijama, projekcije bez mjera, projekcije sa mjerama, projekcije sa dodatnim mjerama i metodologiju za njihovu izradu. Projekcije nivoa emisija gasova sa efektom staklene bašte izrađuju se posebno za sektore energetike, industrije, poljoprivrede,
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

									šumarstva i saobraćaja. Projekcije nivoa emisija gasova sa efektom staklene bašte može da izrađuje pravno lice koje ovlasti Ministarstvo, na osnovu javnog poziva koji se raspisuje u skladu sa zakonom kojim su uređene javne nabavke
1.8 Izveštavanje o nacionalnim mjerama adaptacije	Izveštaj o nacionalnim mjerama adaptacije	MERS, AZŽS	2021	U TOKU	Nakon pridruživanja				Iako obaveza izveštavanja prema Evropskoj komisiji počinje s članstvom u EU, izveštavanje o nacionalnim mjerama adaptacije je u toku, s tim da se vrši prema Sekretarijatu UNFCCC, kroz izradu nacionalnih izveštaja i dopunskih dvogodišnjih izveštaja.

										U skladu sa usvojenim Zakonom o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena, radi identifikacije uticaja klimatskih promjena na osjetljive sektore i smanjivanja negativnih posljedica na te sektore donijeće se Plan prilagođavanja na klimatske promjene (NAP). Aktivnosti na izradi NAP-a su intenzivirane u toku 2023 i 2024. i obuhvaćena su četiri sektora: vode, zdravstvo, turizam i poljoprivreda, jer su oni najugroženiji sektori u pogledu prilagođavanja na klimatske promjene.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

1.9 Izveštavanje o finansijskoj i tehničkoj podrsci pruženoj zemljama u razvoju	Izveštaj o finansijskoj i tehničkoj podrsci pruženoj zemljama u razvoju	MERS, AZŽS	Nakon pridruživ anja	NIJE DOSPJELO	Danom ulaska u EU					U izvještajnom periodu nije bilo promjena u sprovođenju ove mjere i ocjena stanja je kao i u prethodnom periodu.
1.10 Izveštavanje o korišćenju naknade od aukcija i projektnih kredita	Izveštavanje o korišćenju naknade od aukcija i projektnih kredita	MERS, AZŽS	Nakon pridruživ anja	NIJE DOSPJELO	Danom ulaska u EU					U izvještajnom periodu nije bilo promjena u sprovođenju ove mjere i ocjena stanja je kao i u prethodnom periodu.
1.11 Izveštavanje prema UNFCCC	Izveštaj prema UNFCCC	MERS, AZŽS	2018	REALIZOVANO	2018					Izveštavanje prema UNFCCC je u toku i vrši se kroz izradu nacionalnih izveštaja i dopunskih dvogodišnjih izveštaja. Kao članica van Aneksa I, Crna Gora je u skladu sa zahtjevima UNFCCC-a u izvještajnom periodu pripremila i

										predala svoj Prvi, Drugi i Treći nacionalni izvještaj o klimatskim promjenama, kao i Prvi (FBUR), Drugi i Treći dvogodišnji ažurirani izvještaj o klimatskim promjenama. Izveštavanje se vrši uz značajnu finansijsku pomoć GEF fonda i organizacionu i ekspertsku podršku UNDP-a. Crna Gora priprema nacionalne izvještaje za period od 4 godine i dvogodišnje izvještaje za period od 2 godine, dok će ulaskom u EU morati da pređe na samostalno izveštavanje na godišnjem nivou. Za to je neophodna
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

										dalja izgradnja kapaciteta.
1.12. Saradnja i podrška	Uspostavljen a saradnja i podrška	MERS, AZŽS	Nakon pridruživanja	NIJE DOSPIJELO	Danom ulaska u EU					Ova mjera se odnosi na saradnju i podršku država članica EU u procesu izrade inventara emisija na nivou Zajednice, u kojoj će Crna Gora učestvovati nakon pridruživanja.

Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena										
Indikator učinka: Transponovano i implementirano zakonodavstvo EU o sistemu trgovine emisijama GHG										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovorna institucija	Datum početka	Status realizacije	Planirani datum završetka	Novi rok za realizaciju	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period

1.1 Zakonodavstvo EU o sistemu trgovine emisijama GHG	Donešen Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena u koji je djelimično prenešeno ETS zakonodavstvo	MERS	2018	U TOKU	Nakon pridruživanja					Pravni osnov za EU-ETS sistem uređen je Zakonom o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena, kao i nizom podzakonskih akata za sprovođenje ovog zakona.
1.2 Mjere transpozicije	Donešen Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena i podzakonska akta za prenošenje	MERS	2019	U TOKU	2022	2026				Pravni osnov za EU-ETS sistem uređen je Zakonom o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena, kao i nizom podzakonskih akata za sprovođenje ovog zakona.
1.3 Primjena članova o izdavanju dozvola	Primijenjen i članovi o	MERS	Nakon pridruživanja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					Zakonom o zaštiti od negativnih

	izdavanju dozvola									uticaja klimatskih promjena definisana je obaveza operatera koji obavlja aktivnosti, odnosno djelatnosti koje dovode do emitovanja gasova sa efektom staklene bašte, pribavljanja dozvole za emisiju gasova sa efektom staklene bašte. Takođe definisana je obaveza operatera da je dužan da obezbjedi emisioni kredit za svaku jedinicu ekvivalentne
1.4 Primjena dodjele i izdavanja emisijских kvota	Primijenjen a dodjela i izdavanje emisijских kvota	MERS	Nakon pridruživanja nja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					
1.5 Transfer, predavanje i otkazivanje emisijских kvota	Uspostavljen n transfer, predavanje i otkazivanje emisijских kvota	MERS	Nakon pridruživanja nja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					
1.6 Registar	Uspostavljen n registar	MERS	Nakon pridruživanja nja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					
1.7 Korišćenje kredita iz mehanizama Kjoto protokola	Uspostavljen no korišćenje kredita iz mehanizama Kjoto protokola	MERS	Nakon pridruživanja nja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					
1.8 Učešće javnosti i pristup informacijama	Uspostavljen no učešće javnosti i pristup informacijama	MERS	Nakon pridruživanja nja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					

1.9 Monitoring, izvještavanje, verifikacija i akreditacija	Uspostavljen monitoring, izvještavanje, verifikacija i akreditacija	MERS	Nakon pridruživanja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					emisije ugljen-dioksida, koju ostvaruje. Zakon uvodi obavezu monitoringa za industrijska i energetska postrojenja. Crna Gora je usvojila Uredbu o aktivnostima ili operacijama koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte („Službeni list Crne Gore“, br. 08/20) u okviru koje je razvijen okvir za sprovođenje EU ETS u pogledu praćenja, izvještavanje i
1.10 Izvještavanje	Uspostavljeno izvještavanje	MERS	Nakon pridruživanja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					

										verifikacija emisija gasova sa efektom staklene bašte. Za stacionarne operatere postrojenja zakonska obaveza je nadgledanje, izveštavanje, kontrola i evidentiranje podataka, uključujući vođenje liste emisija sa efektom staklene bašte. Uspostavljanje m kompletnog sistema za ograničene emisije i trgovinu emisijama gasova sa efektom staklene bašte na nacionalnom nivou. Uredba,
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

										pored operatora koji će učestvovati u trgovini emisijama i aktivnostima, utvrđuje ukupan iznos i minimalnu cijenu emisijih kredita dodijeljenih na aukciji, osnovu aukcije za dodjelu emisijih kredita, kao i način evidencije. Sadržaj plana praćenja, postupci, neophodni podaci i metodologija za praćenje gasova sa efektom staklene bašte iz stacionarnih postrojenja definisani su i
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

										detaljno razrađeni podzakonskim aktima.
1.11 Obuka i izgradnja kapaciteta	Uspostavljen obuka i izgradnja kapaciteta	MERS	2019-do pridruživanja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					Realizacija ove mjere biće podržana kroz niz aktivnih i planiranih projekata finansiranih iz EU i donatoriskih sredstava.
Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena										
Indikator učinka: Transponovano i implementirano zakonodavstvo EU o sistemu podjele napora										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovorna institucija	Datum početka	Status realizacije	Planirani datum završetka	Novi rok za realizaciju (s obrazloženjem)	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period
1.1 Uspostaviti mehanizme koordinacije da bi se osigurala sinergija sa primjenom ključnih	Uspostavljeni mehanizmi	MERS	2020	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					Na osnovu Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena ("Službeni list

zakonodavnih/strateških dokumenata relevantnih za ovu Odluku, npr. zakonodavstvo iz oblasti energetske efikasnosti, odredbe vezane za poljoprivredu, saobraćaj i upravljanje otpadom.										CG", broj 73/19) donijet je Pravilnik o načinu utvrđivanja obaveznih ciljeva smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte kojim se propisuje način utvrđivanja obaveznih ciljeva smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte na godišnjem nivou i dozvoljena odstupanja od postizanja tih ciljeva, način obračuna emisija iz sektora šumarstva, korišćenja
1.2 Obezbijediti tehničku obuku zaposlenima u organima uprave uključenim u prikupljanje informacija i dostavljanje podataka i praćenje rezultata primijenjenih nacionalnih mjera, obezbjeđujući kontrolu kvaliteta podataka	Obezbijeđe na obuka	MERS	2020	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					

dostavljenih iz uključenih sektora.										zemljišta, promjene namjene zemljišta i dozvoljena odstupanja od tih pravila.
1.3 Uspostaviti neophodne administrativne i tehničke aranžmane da bi se osiguralo da dostavljeni izvještaji u skladu sa ovom Odlukom sadrže sve zahtijevane elemente.	Uspostavljeni neophodni administrativni i tehnički aranžmani	MERS	Nakon pridruživanja	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					
1.4 Uspostaviti regulatorni sistem da bi se obezbijedilo ispunjavanje nacionalnih ciljeva vezanih za emisije.	Uspostavljen regulatorni sistem	MERS	Nakon pridruživanja	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					

1.5 Uspostaviti sistem za korektivne mjere u slučaju neusklađenosti	Uspostavljen sistem	MERS	Nakon pridruživanja	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					
Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena										
Indikator učinka: Transponovana i implementirana Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i F-gasovima										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovorna institucija	Datum početka	Status realizacije	Planirani datum završetka	Novi rok za realizaciju (s obrazloženjem)	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period
1.1. Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač alternativnim supstancama	Donešena Uredba	MERS	2020	REALIZOVANO	2021.					
Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena										
Indikator učinka: Transponovana i implementirana Direktiva o kvalitetu goriva										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovorna institucija	Datum početka	Status realizacije	Planirani datum završetka	Novi rok za realizaciju (s obrazloženjem)	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period

1.1 Izmjene članova 1-4 Direktive 98/70/EC (transponovati kroz izmjene Uredbe o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla)	Transponovani članovi	MERS, MEIR	2016	REALIZOVANO	2021					
1.2 Ubačeni članovi 7a-7e Odredbe o smanjenju emisija GHG, kriterijumima održivosti biogoriva, verifikaciji usklađenosti sa kriterijumima održivosti biogoriva, izračunavanju životnog ciklusa	Transponovani članovi	MERS, MEIR	2016	REALIZOVANO	2021					

emisija GHG, implementacioni mjerama i izvještaju o održivosti biogoriva treba transponovati podzakonskim aktom o biogorivima na osnovu Zakona o energetici.										
1.3 Ubačeni član 8a Odredbe o aditivima na bazi metala treba transponovati kroz izmjene Uredbe o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla	Transponovane odredbe	MERS	2016	REALIZOVANO	2021					

1.4 Izmjene Direktive 1999/32/EC Odredbe o kvalitetu brodskih goriva treba transponovati kroz izmjene Uredbe o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla	Transponov ane izmjene	MERS	2016	REALIZOVANO	2021					
1.5 Napraviti jasno razgraničenje između nadležnosti imenovanih organa (Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera/Ministars tvo energetike i rudarstva i	Napravljen o jasno razgraničen je	MERS, MEIR, UIP	2016	REALIZOVANO	2021					

različita inspekcijska tijela)										
1.6 Identifikovati neophodne korake i uspostaviti regulatorni sistem kojim se obezbjeduje da biogoriva odgovaraju propisanim specifikacijama i da su potrošači obavješteni o sadržaju biogoriva u gorivima. Osigurati ispravno označavanje usaglašenih goriva tako da se navodi njihov sadržaj – npr. sadržaj bio goriva ili aditiva na bazi metala	Identifikova ni neophodni koraci i uspostavlje n regulatorni sistem kojim se obezbjedu je da biogoriva odgovaraju propisanim specifikacij ama i da su potrošači obavješteni o sadržaju biogoriva u gorivima.	MERS, MEIR	2016	REALIZOVANO	2021					
1.7 Koristiti ispravne	Korišćenje ispravnih	MERS	2017	REALIZOVANO	2021	2022				

metodologije za testiranje i ispitivanje aditiva na bazi metala	metologija u zavisnosti od odobrenja metode ispitivanja od strane EK									
1.8 Uspostaviti sistem za smanjenje emisija GHG kojim se uzimaju u obzir biogoriva u skladu sa propisanim specifikacijama, uključujući i kriterijume održivosti za biogoriva, metode izračunavanja i specifikacije vezane za njihov sastav i porijeklo	Uspostavljen sistem za smanjenje emisija GHG	MEIR	2018	REALIZOVANO	2021					
1.9 Smanjiti životni vijek emisija GHG po jedinici energije iz goriva i	Smanjen životni vijek emisija GHG po jedinici	MEIR	2020	U TOKU	2025					Donošenje Uredbe o obaveznom udjelu biogoriva u

isporučene energije do 10%	energije iz goriva i isporučene energije do 10%									sektoru saobraćaja ("Sl. list CG", broj 51/18 od 25.07.2018. godine), načinjen je prvi korak ka ostvarenju ovog cilja i omogućeno praćenje realizacije.
1.10 Pružiti mogućnost grupi distributera da zajednički ispune određene uslove iz Direktive, kao što su postizanje ciljeva smanjenja emisija GHG iz goriva	Pružena mogućnost grupi distributera da zajednički ispune određene uslove iz Direktive, kao što su postizanje ciljeva smanjenja emisija	MEIR	Nakon pridruživanja EU	NIJE DOSPJELO	Nakon pridruživanja EU					Ova mogućnost može se nakon pridruživanja utvrditi Uredbom o obaveznom udjelu biogoriva u sektoru saobraćaja, kojom se uređuju obaveze distributera.

	GHG iz goriva									
1.11 Koristiti propisane metode za izračunavanje životnog vijeka emisija GHG iz goriva, uključujući i biogoriva	Koriste se propisane metode	MEIR, MERS	2020	U TOKU	2023	2027				Djelimično propisano Pravilnikom o metodologiji za izračunavanje uticaja biogoriva na emisiju gasova sa efektom staklene bašte i Uredbom o obaveznom udjelu biogoriva u sektoru saobraćaja
1.12 Uspostaviti sistem za prikupljanje nacionalnih podataka o kvalitetu goriva (baza podataka ili drugi sistem).	Uspostavljen sistem za prikupljanje nacionalnih podataka o kvalitetu goriva	MERS	2017	NIJE REALIZOVANO	2024	2027				Preporučuje se odlaganje izrade softverskog rješenja do osposobljavanja

Sistem treba da sadrži i sistem rezimiranja odstupanja i metod za sačinjavanje godišnjih izvještaja										informacionog sistema za životnu sredinu.
1.13 Obezbijediti da se odgovarajuća verifikacija informacija i podataka koje dostavljaju operateri, uključujući i verifikaciju usklađenosti sa kriterijumima održivosti uzmu u obzir kod smanjenja emisija GHG	Transponovana obaveza	MEIR	2020	REALIZOVANO	2021					Regulisano Uredbom o obaveznom udjelu biogoriva u sektoru saobraćaja
1.14 Dostaviti izvještaj, svake godine do 30. juna, sa: nacionalnim podacima o kvalitetu goriva	Izvještavanje na EU nivou	MEIR	Nakon pridruživanja EU	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					Obaveza je propisana Pravilnikom o metodologiji za izračunavanje

za proteklu godinu, u skladu sa relevantnim EN standardom, ukupne količine motornih benzina i dizel goriva stavljenih u promet na domaće tržište i udio bezolovnih benzina i dizel goriva										je uticaja biogoriva na emisiju gasova sa efektom staklene bašte. Trenutno se izvještavanje vrši na nacionalnom nivou.
1.15 Osigurati da dobavljači godišnje izvještavaju (predmet verifikacije) nacionalno nadležno tijelo o intenzitetu GHG i isporučenoj energiji, obezbjeđujući minimum informacija propisanih Direktivom	Izvještavanje dobavljača	MEIR	2020	U TOKU	Nakon pridruživanja EU					Obaveza je propisana Pravilnikom o metodologiji za izračunavanje uticaja biogoriva na emisiju gasova sa efektom staklene bašte. Trenutno se izvještavanje vrši na

										nacionalno m nivou.
1.16 Dostaviti Komisiji izvještaj, uključujući listu oblasti na teritoriji koja je klasifikovana kao stepen 2 ili veći u nomenklaturi (NUTS) (član 7 (d) Direktiva 2009/30/EC)	Dostavljen izvještaj Komisiji	MEIR	Nakon pridruživanja EU	NIJE DOSPJELO	Nakon pridruživanja EU					U nomenklaturi NUTS Crna Gora predstavlja jednu prostornu jedinicu, nivoa 2. Izvještavanje se ne vrši na nacionalno m nivou.
1.17 Planirati sistem povlastica (npr. finansijskih olakšica, kao što su rabat, jeftiniji parking i povećan pristup unutrašnjim zonama gradova koje mogu biti predmet naplate posebih taksi) za promociju korišćenja biogoriva	Planiran sistem povlastica	MEIR	Nakon pridruživanja EU	NIJE REALIZOVANO	Nakon pridruživanja EU					Kroz važeću zakonsku regulativu trenutno ne postoje povlastice ovog tipa.

Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena										
Indikator učinka: Transponovana i implementirana Direktiva o označavanju vozila u pogledu emisija CO2 i Uredba o emisijama CO2 iz vozila										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovor na institucija	Datum početka	Status realizacije	Planirani datum završetka	Novi rok za realizaciju (s obrazloženjem)	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period
1. Direktiva o označavanju vozila u pogledu emisija CO2 1.1 Odredbe o predmetu i cilju Direktive transponovane su kroz Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena ("Službeni list CG", broj 73/19)	Transponovane odredbe	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					
1.2 Definicije propisane ovom Direktivom treba transponovati kroz podzakonski	Transponovane definicije	MERS	2017	REALIZOVANO	2021					

akt predviđen Zakonom o životnoj sredini nakon njegovog donošenja.										
1.3 Odredbe o određivanju nadležnog organa transponovane su kroz Zakon o životnoj sredini. Predlog Zakona o životnoj sredini utvrđen je od strane Vlade u junu 2015. godine i nalazi se u skupštinskoj proceduri	Transponovane odredbe	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					
1.4 Oznaka, poster, vodič i promotivni materijal Odredbe vezane za oznaku, poster, vodič i promotivni materijal treba transponovati kroz podzakonski akt predviđen	Transponovane odredbe	MERS	2017	REALIZOVANO	2021					

Zakonom o životnoj sredini nakon njegovog donošenja										
1.5 Kaznene odredbe definisane su u Predlogu zakona o životnoj sredini. Predlog Zakona o životnoj sredini utvrđen je od strane Vlade u junu 2015. godine i nalazi se u skupštinskoj proceduri.	Transponovane odredbe	MERS	2016	REALIZOVANO	2021					
1.6 Osigurati da je oznaka potrošnje goriva i emisija CO2 prikazana ili istaknuta na jasno vidljiv način pored svakog modela novih putničkih vozila na mjestu prodaje.	Transponovana obaveza	MERS	2018.	REALIZOVANO	2021					
1.7 Osigurati da je vodič o ekonomičnoj	Transponovana obaveza	MERS	2019	REALIZOVANO	2021					

potrošnji goriva i emisijama CO2 izrađen. Vodič treba da bude prenosiv, kompaktan i besplatno dostupan na zahtjev potrošača na mjestu prodaje i kod nadležnog organa										
1.8 Obezbijediti da je, za svaki tip vozila, postavljen poster (ili alternativno displej) sa listom zvaničnih podataka o potrošnji goriva i specifičnim emisijama CO2 za sve modele novih putničkih vozila koja su izložena ili ponuđena na prodaju ili za iznajmljivanje na tom mjestu prodaje	Transponovana obaveza	MERS	2018	REALIZOVANO	2021					

1.9 Osigurati da promotivna literatura sadrži zvanične podatke o potrošnji goriva i specifičnim emisijama CO2 za sve modele novih putničkih vozila na koje se odnosi, u skladu sa zahtjevima.	Transponovana obaveza	MERS	2018	REALIZOVANO	2021					
1.10 Osigurati da je prisustvo oznaka, vodiča, postera i promotivnog materijala koji se odnosi na potrošnju goriva i emisije CO2 koji ne odgovara zahtjevima Direktive 99/94/EC zabranjen ukoliko njihovo isticanje može dovesti u zabludu potencijalne	Uvođenje kaznenih odredbi	MERS	2019	REALIZOVANO	2021					

kupce novih putničkih vozila.										
2. Uredbe o emisijama CO2 iz vozila 2.1 Uspostavljanje uslova za primjenu uredbi o emisijama CO2 iz vozila (laka vozila – automobili i kombi vozila, teška vozila – autobusi i kamioni)	Uspostavljeni uslovi za primjenu uredbi o emisijama CO2 iz vozila	MS	Nakon pridruživanja	NIJE REALIZOVANO	Nakon pridruživanja					U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti na sprovođenju ove mjere
2.2 Uspostavljanje uslova za redovno izvještavanje Komisije	Izvještavanje Komisije	MEIR	Nakon pridruživanja	NIJE REALIZOVANO	Nakon pridruživanja					Nije uspostavljena baza podataka vozila na nacionalnom nivou na osnovu odobrenja tipa vozila, obzirom da postojeća evidencija MUP-a o registraciji motornih vozila

										ne odgovara zahtjevima propisa EU za ovu svrhu
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

Operativni cilj: Usklađenost sa propisima EU u oblasti klimatskih promjena										
Indikator učinka: Transponovani i implementirani propisi o kaptaži i skladištenju CO2										
Polazna vrijednost:		Prelazna vrijednost:						Ciljna vrijednost:		
Aktivnost	Indikator rezultata	Odgovor na institucija	Datum početka	Status realizacije	Planiran i datum završetka	Novi rok za realizaciju (s obrazloženjem)	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period
1.1 Kaptaža i skladištenje CO2 u odnosu na Odredbe o predmetu i cilju Direktive	Transponovane odredbe	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					
1.2 Kaptaža i skladištenje CO2 u odnosu na odredbe o opsegu i zabranama	Transponovane odredbe	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					

1.3 Kaptaža i skladištenje CO2 u odnosu na odredbe o određivanju nadležnog organa	Transponovane odredbe	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					
1.4 Odredbe o dozvolama za istraživanje	Transponovane odredbe	MERS	2016	REALIZOVANO	2021					
1.5 Odredbe o imenovanju nadležnog organa	Transponovane odredbe	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					
1.6 Odredbe o prekograničnoj saradnji	Transponovane odredbe	MERS	2019.	REALIZOVANO	2021					
1.7 Odredbe o informisanju javnosti	Transponovane odredbe	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					
1.8 Izvještavanje	Izvještaj prema EK	MERS	2015	NIJE DOSPJELO	Nakon pridruživanja EU					
1.9 Odlučivanje o namjeri da se dozvoli ili ne dozvoli geološko skladištenje CO2 na nacionalnoj teritoriji, isključivim	Transponovane odlučivanje	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					

ekonomskim zonama i podmorju										
1.10 Uspostavljanje sistema inspekcije	Uspostavljen sistem inspekcije	MERS	2015	REALIZOVANO	2021					
1.11 Uspostavljanje procedura povezanih sa curenjem ili značajnim nepravilnostima	Uspostavljene procedure	MERS	2016	REALIZOVANO	2021					
1.12 Uspostavljanje sistema za informisanje javnosti o geološkom skladištenju CO2	Uspostavljen sistem za informisanje	MERS	2019	REALIZOVANO	2021					
1.13 Uspostavljanje procedure za saradnju sa susjednim	Uspostavljene procedure	MERS	2019	REALIZOVANO	2021					

državama u slučaju prekograničnog transporta ili skladištenja CO2										
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Obzirom da su klimatske promjene multidisciplinarna problematika, prilikom izrade i donošenja politika je važno integrisati klimatsku politiku u sektorske planove i strategije. Kako je strategijom obuhvaćen veliki broj mjera, koje prožimaju razne sektore direktno povezane sa klimatskom politikom, realizacija ovih mjera zavisi od velikog broja faktora: načina finansiranja, dostupnosti sredstava u javnom budžetu, privatnih investitora, međunarodnih finansijera, donacija, ljudskih i tehničkih kapaciteta za sprovođenje, regulatornih i drugih ograničenja. Primjere dobre prakse u sprovođenju NSKP nalaze se u dobrom dijelu mjera predviđenih Strategijom, koje se uspješno realizuju u skladu sa planiranim rokovima i dinamikom, a tu se naročito izdvajaju mjere energetske efikasnosti, povećanje udjela proizvodnje iz obnovljivih izvora energije, veći dio mjera u sektoru šumarstva, kao i usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa politikama EU. Sa druge strane, izvjestan dio mjera nije dospio na realizaciju usljed dugotrajnog procesa pristupanja EU, pa je samim tim, što je došlo do pomjeranja vremenskog roka za pristupanje EU, došlo i do pomjeranja realizacije ovih mjera, kao npr. mjere vezane za uspostavljanje i funkcionisanje sistema trgovine emisijama. Na kraju, postoji i dio mjera, koje se mogu svrstati u primjere loše prakse, čija realizacija nije započela, ili kasni usljed objektivnih razloga ili čak lošeg planiranja. To su uglavnom sve mjere, koje se odnose na industrijska postrojenja i mjere modernizacije željezničkog saobraćaja, djelimično i mjere iz sektora potrošnje goriva u saobraćaju, kao i kašnjenja u izradi i donošenju planskih dokumenata u oblasti tretmana čvrstog komunalnog otpada, što je uslovalo izostanak značajnijeg napretka u sprovođenju mjera tokom izvještajnog perioda.

IV Preporuke za naredni period sprovođenja i unapređenje implementacije NSKP

Preporuke predstavljene u ovom poglavlju zasnivaju se na izazovima i ograničenjima identifikovanim u prethodnim dijelovima izvještaja, uključujući nalaze o stepenu realizacije mjera, usklađenosti sa pravnom tekovinom EU, kao i institucionalnim, tehničkim i finansijskim barijerama u implementaciji NSKP. Cilj preporuka je da ponude jasne smjernice za unapređenje sprovođenja strateškog dokumenta u narednom periodu, kroz jačanje mjera mitigacije, uspostavljanje funkcionalnog okvira za adaptaciju i dalje usklađivanje domaćih politika sa EU regulativom.

4.1. Mjere mitigacije: Plan prioriternih mjera za postizanje pune implementacije Strategije

S obzirom na to da se NSKP 2030 neće ažurirati, neophodno je da se prilikom izrade Strategije niskokarbonskog razvoja - koja će, u skladu sa Zakonom o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena, postati novi strateški okvir do 2050. godine - postojeće mjere unaprijede i usklade sa novim zahtjevima EU zakonodavstva, ciljevima dekarbonizacije i prilagođavanja klimatskim promjenama. Takođe, potrebno je definisati jasnije rokove realizacije i precizno odrediti institucije odgovorne za sprovođenje svake mjere, u skladu sa Mapom puta dekarbonizacije usvojenom 2021. godine na Savjetu ministara Energetske zajednice.

Preporuke za naredne faze sprovođenja strateškog dokumenta u dijelu mjera mitigacije:

Preporuka br. 1. Neophodno je da MEIR promoviše investicije u OIE, da privlači nove investitore, raspisuje tendere za izgradnju novih OIE i prati realizaciju potpisanih ugovora sa investitorima za izgradnju novih elektrana na obnovljive izvore, kako bi se u što kraćem roku izgradile planirane elektrane i istovremeno smanjila potreba za sagorijevanjem uglja. Dalje, u saradnji sa Eko-fondom i drugim međunarodnim finansijerima neophodno je započeti programe finansiranja OIE u javnom, komercijalnom i rezidencijalnom sektoru.

Preporuka br. 2. MERS treba da, u saradnji sa operatorima postrojenja, započne pripremne aktivnosti za učestvovanje postrojenja u EU šemi trgovine emisijama u skladu sa Mapom puta dekarbonizacije, kao i da započne sa prenošenjem EU regulative za prekogranični mehanizam prilagođavanja ugljenika (CBAM)⁷.

Preporuka br. 3. Potrebno je da, u skladu sa Mapom puta dekarbonizacije, MEIR transponuje inovirane EU direktive o obnovljivim izvorima energije i energetske efikasnosti i na bazi istih definiše nove mjere vezano za potrošnju energije u javnom, komercijalnom i rezidencijalnom sektoru, kao i u sektoru saobraćaja. Dalje, u saradnji sa Eko-fondom i drugim međunarodnim finansijerima neophodno je nastavljati započete i kreirati nove programe finansiranja EE u ovim sektorima.

Preporuka br. 4. Potrebno je da MPŠV donese novu Strategiju razvoja šumarstva, kojom će se između ostalog bolje i preciznije definisati mjere ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene.

Preporuka br. 5. Neophodno je da MERS u saradnji sa lokalnim samoupravama donese novi Državni plan upravljanja otpadom, kojim će se između ostalog definisati izgradnja regionalnih sanitarnih deponija sa reciklažnim centrima, smanjenje količine otpada, kao rezultat uvođenja primarne selekcije i reciklaže i smanjenje količine

⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_3661

biološki razgradivog otpada u čvrstom komunalnom otpadu.

4.2. Prilagođavanje klimatskim promjenama: Izrada i sprovođenje NAP-a kao prioritetna mjera

Imajući u vidu da NSKP ne obuhvata mjere prilagođavanja, i da je proces izrade zakona ukazao na potrebu većeg fokusa na prilagođavanje i da ova oblast treba biti uzeta u obzir u procesima izrade politika, jedna od ključnih preporuka Strategije je izrada Nacionalnog plana adaptacije na klimatske promjene. Aktivnosti u ovom smjeru su započete kroz izradu Nacionalnog plana adaptacije na klimatske promjene, implementiranog u saradnji sa UNDP uz finansiranje Zelenog klimatskog fonda. Koordinacioni okvir za planiranje i akciju prilagođavanja djelimično je uspostavljen i ne funkcioniše. Međuinstitucionalni mehanizam koordinacije, Radna grupa za ublažavanje i prilagođavanje na klimatske promjene, ne funkcioniše onako kako je predviđeno. Pored toga, nisu određeni institucionalni aranžmani za uključivanje klimatskih promjena u rad programiran na nivou sektora. Očigledni su ograničeni institucionalni i tehnički kapaciteti na nacionalnom i sektorskom nivou za rješavanje klimatskih promjena kroz prilagođavanje. Ministarstvu ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Nacionalnom savjetu za održivi razvoj, Radnoj grupi za ublažavanje i prilagođavanje na klimatske promjene, kao i ostalim ministarstvima i agencijama nedostaju potrebni tehnički i ljudski kapaciteti, alati i pristupi za identifikaciju, procjenu, određivanje prioriteta i primjenu akcija prilagođavanja. Pored toga, postoje ograničeni specijalizovani kapaciteti na nivou nacionalne vlade za sprovođenje projekata prilagođavanja i praćenje uspjeha. Sve ovo rezultira scenarijima klimatske ranjivosti i mjerama prilagođavanja, koji nisu adekvatno uključeni u politike i planove.

Nedostupne su potrebne informacije za sprovođenje informisanog i efikasnog planiranja adaptacije i investicija. Teško je precizno izmjeriti troškove na nacionalnom i sektorskom nivou bez relevantnih informacija o klimatskim uticajima, ranjivostima i prilagodljivim kapacitetima u srednjoročnoj i dugoročnoj perspektivi. U Crnoj Gori informacije potrebne za sveobuhvatno planiranje investicija u prilagođavanje zasnovano na riziku u većini slučajeva nisu dostupne. Dostupne informacije su ograničene i, tamo gdje se generišu, nisu objedinjene. To je djelimično zbog nedostatka određenog mehanizma za koordinaciju, ali dijelom zbog ad-hoc prirode razvoja informacija. Analize klimatskih uticaja i adaptivnog kapaciteta zajednica i institucija za svaku veću ranjivost nisu sprovedene zbog nedostataka u tehničkim kapacitetima, nedostatka strukturiranog procesa i prioriternih namjenskih resursa za preduzimanje dugoročnih procjena. Nacionalni i alternativni izvori finansiranja za finansiranje investicija u adaptaciju nisu optimizovani jer još uvek nisu poznati puni troškovi adaptacije. Međutim, široko shvaćeni obim klimatskih rizika i procijenjeni troškovi adaptacije su znatni i premašuju budžetske mogućnosti države, s obzirom na njene demografske i fiskalne realnosti. Alternativni izvori finansiranja i zajedničkog ulaganja nijesu istraženi, niti je formulisana strategija za podsticanje investicija radi adaptacije.

Nacionalni plan prilagođavanja na klimatske promjene, čija izrada je u izvještajnom periodu ušla u finalnu fazu, će pomoći Crnoj Gori da postavi temelje za sistemsko i iterativno planiranje adaptacije kroz identifikaciju klimatskih rizika i opcija prilagođavanja u svrhu uspostavljanja dobro uspostavljenog procesa planiranja koji vodi poboljšanom rastu otpornosti. Ovaj strateški pristup će, između ostalog, ojačati poziciju Crne Gore u odnosu na njene razvojne partnere, međunarodne izvore finansiranja i privatni sektor u pogledu obezbjeđivanja finansijskih sredstava. Očekuje se da će NAP takođe ojačati svijest i kapacitete za planiranje adaptacije više grupa zainteresovanih strana, što će stvoriti bolje okruženje za učenje i iterativno planiranje i akciju adaptacije.

4.3. Usklađenost sa propisima EU: Preporuke u skladu sa Akcionim planom za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 - životna sredina i klimatske promjene

U sumarnoj tabeli date su aktivnosti koje je potrebno preduzeti da bi se realizovala usklađenost sa propisima EU u skladu sa Akcionim planom za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 – životna sredina i klimatske promjene. Osim toga, važna preporuka je da se buduće aktivnosti usklade sa Mapom puta dekarbonizacije, koja je usvojena početkom decembra 2021. godine na Savjetu Ministara Energetske Zajednice.

Tabela 4: Preporuke za usklađenost sa propisima EU u skladu sa Akcionim planom za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 - životna sredina i klimatske promjene

Aktivnosti koje je potrebno preduzeti da bi se realizovala obaveza	Način realizacije	Nadležna institucija	Rok	Indikator	Finansije i izvori finansiranja
1. Dalja harmonizacija sa sljedećim EU regulativama i direktivama: Regulativa (EU) 2018/2066– monitoring i izvještavanje; Regulativa (EU) 2018/2067– akreditacija i veifikacija; Regulativa (EU) 2018/842 – o obavezanim smanjenjima emisija; Direktiva (EU) 2018/2001-o obnovljivim izvorima energije; Regulativa (EU) 2018/1999 - o energetske zajednici; Regulativa (EU) 2018/841 –	Donošenje sljedećih podzakonskih akata: 1) Pravilnik o načinu utvrđivanja obaveznih ciljeva smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte- Regulativa (EU) 2018/842 o obavezanim smanjenjima emisija CO2 2) Pravilnik o sadržaju oznaka, vodiča, postera, displeja i drugog promotivnog materijala o potrošnji goriva i emisijama	MERS	I kvartal 2021.	Sljedeći podzakonski akti objavljeni u Službenom listu: 1) Pravilnik o načinu utvrđivanja obaveznih ciljeva smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte - Regulativa (EU) 2018/842 o obavezanim smanjenjima emisija CO2 2) Pravilnik o sadržaju oznaka, vodiča, postera, displeja i drugog promotivnog materijala o potrošnji goriva i emisijama ugljendioksida 3) Pravilnik o bližim uslovima pristupa transportnoj mreži, postupku i kriterijumima za prihvatanje tokova	Podrška za donošenje podzakonskih akata koji proizilaze iz Zakonom o zaštiti od negativnog uticaja klimatskih promjena biće dijelom obezbijeđena kroz instrument tehničke pomoći EU TAIEX-a, kao i iz budžeta Crne Gore (procjena je da je potrebno obezbijediti oko 35.000€)

LULUCF, u skladu sa Zakonom o zaštiti od negativnog uticaja klimatskih promjena („Sl. list CG“ br. 73/19)	ugljendioksida 3) Pravilnik o bližim uslovima pristupa transportnoj mreži, postupku i kriterijumima za prihvatanje tokova ugljendioksida 4) Pravilnik o bližem načinu i potrebnoj dokumentaciji za izdavanje dozvole za obavljanje djelatnosti ugradnje, održavanja i/ili popravke, kao isključivanja iz upotrebe opreme i proizvoda koji sadrže supstance koje oštećuju ozonski omotač ili alternativne supstance 5) Pravilnik o bližem načinu i potrebnoj dokumentaciji za izdavanje dozvole za uvoz i/ili izvoz supstanci koje oštećuju ozonski omotač i alternativnih supstanci-EU Regulativa 517/2014 o fluorovanim gasovima			ugljendioksida 4) Pravilnik o bližem načinu i potrebnoj dokumentaciji za izdavanje dozvole za obavljanje djelatnosti ugradnje, održavanja i/ili popravke, kao isključivanja iz upotrebe opreme i proizvoda koji sadrže supstance koje oštećuju ozonski omotač ili alternativne supstance 5) Pravilnik o bližem načinu i potrebnoj dokumentaciji za izdavanje dozvole za uvoz i/ili izvoz supstanci koje oštećuju ozonski omotač i alternativnih supstanci-EU Regulativa 517/2014 o fluorovanim gasovima sa efektom staklene bašte 6) Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i alternativnim supstancama-Regulativa EU 1005/2013 o supstancama koje oštećuju ozonski omotač 7) Pravilnik o stručnom osposobljavanju lica koja vrše djelatnost ugradnje, održavanja i popravke i isključivanje iz upotrebe	
---	---	--	--	--	--

	sa efektom staklene bašte 6) Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i alternativnim supstancama-Regulativa EU 1005/2013 o supstancama koje oštećuju ozonski omotač 7) Pravilnik o stručnom osposobljavanju lica koja vrše djelatnost ugradnje, održavanja i popravke i isključivanje iz upotrebe opremi i proizvoda koji sadrže supstance koje oštećuju ozonski omotač			opremi i proizvoda koji sadrže supstance koje oštećuju ozonski omotač	
2. Dalja harmonizacija sa sljedećim EU regulativama i direktivama: EU Direktiva 2018/410- sistem trgovine emisijama CO2, Regulativa (EU) 2018/2066– monitoring i izvještavanje;	Donošenje sljedećih podzakonskih akata: 1) Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i alternativnim supstancama član 28 st. 1 i 2, Regulativa o ODS i F 2) Pravilnik o bližem načinu i potrebnoj dokumentaciji za	MERS	II kvartal 2021.	Sljedeći podzakonski akti objavljeni u Službenom listu: 1) Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i alternativnim supstancama član 28 st. 1 i 2, Regulativa o ODS i F 2) Pravilnik o bližem načinu i potrebnoj dokumentaciji za izdavanje dozvole za vršenje rekuperacije, reciklaže i/ili	Sredstva za donošenje navedenih akata biće obezbijedena u budžetu Crne Gore

Regulativa (EU) 2018/2067–akreditacija i veifikacija; Regulativa (EU) 2018/842 – o obaveznim smanjenjima emisija; Direktiva (EU) 2018/2001-o obnovljivim izvorima energije; Regulativa (EU) 2018/1999 – o energetske zajednice; Regulativa (EU) 2018/841 –LULUCF, u skladu sa Zakonom o zaštiti od negativnog uticaja klimatskih promjena („Sl. list CG“ br. 73/19)	izdavanje dozvole za vršenje rekuperacije, reciklaže i/ili regeneracije supstanci koje oštećuju ozonski omotač i alternativnih supstanci 3) Pravilnik o bližim uslovima pristupa mreži za transport ugljendioksida, postupku i kriterijumima za prihvatanje tokova ugljendioksida (član 25 stav 5 – Direktiva 2009/31/EC 4) Pravilnik o sadržaju oznaka, vodiča, postera, displeja i druge promotivne literature i materijala o potrošnji goriva i emisijama ugljendioksida iz novih putničkih vozila. (član 22 stav 6 Direktiva 1999/94/EC 5) Uredba o vazduhoplovnim aktivnostima za koje se ne dostavlja plan			regeneracije supstanci koje oštećuju ozonski omotač i alternativnih supstanci 3) Pravilnik o bližim uslovima pristupa mreži za transport ugljendioksida, postupku i kriterijumima za prihvatanje tokova ugljendioksida (član 25 stav 5 – Direktiva 2009/31/EC) 4) Pravilnik o sadržaju oznaka, vodiča, postera, displeja i druge promotivne literature i materijala o potrošnji goriva i emisijama ugljendioksida iz novih putničkih vozila (član 22 stav 6 Direktiva 1999/94/EC) 5) Uredba o vazduhoplovnim aktivnostima za koje se ne dostavlja plan praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte. (član 16 stav 5 – 2017/2392 - sistem trgovine emisijama /avijacija) 6) Pravilnik o obliku i sadržaju izvještaja, načinu verifikacije izvještaja (član 17 stav 4 Regulativa EU 2018/2067) 7) Pravilnik o bližim uslovima, koje u pogledu kadra i opreme, treba da ispunjava pravno lice koje vrši verifikaciju (član 218	
---	--	--	--	---	--

	praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte. (član 16 stav 5 – 2017/2392- sistem trgovine emisijama / avijacija) 6) Pravilnik o obliku i sadržaju izvještaja, načinu verifikacije izvještaja (član 17 stav 4 Regulativa EU 2018/2067) 7) Pravilnik o bližim uslovima, koje u pogledu kadra i opreme, treba da ispunjava pravno lice koje vrši verifikaciju (član 218 stav 3, Regulativa EU 2018/2067) 8) Pravilnik o sadržaju dozvole i načinu vođenja evidencije o dozvolama za emisiju GHG (član 14 Direktiva 2003/87/EC Direktiva EU 2018/410)			stav 3, Regulativa EU 2018/2067) 8) Pravilnik o sadržaju dozvole i načinu vođenja evidencije o dozvolama za emisiju GHG (član 14 Direktiva 2003/87/EC Direktiva EU 2018/410)	
3 Uspostavljanje okvira za implementaciju EU ETS	Izrada Studije za uspostavljanje MRV sistema kao baze na osnovu	MERS	2021-2024.	Usvojena Studija za uspostavljanje MRV sistema od strane Vlade Finalizacija projekta Inicijativa za	Studija će biti urađena kroz GEF projekat: Inicijativa za

Direktive u cjelini (praćenje, izvještavanje i verifikacija-MRV emisije gasova sa efektom staklene bašte)	koje će se uspostaviti EU ETS sistem Realizacija sljedećih aktivnosti u okviru projekta Inicijativa za izgradnju kapaciteta za transparentnost-CBIT: 1) Jačanje aktivnog angažovanja zainteresovanih strana i ugrađivanje MRV klimatskih aktivnosti u okviru postojećih sektorskih funkcija i ciljeva održivog razvoja; 2) Jačanje tehničkih kapaciteta za implementaciju okvira transparentnosti.			izgradnju kapaciteta za transparentnost-CBIT Uspostavljen okvir za implementaciju EU ETS Direktive	izgradnju kapaciteta za transparentnost – CBIT (vrijednost projekta 1,1 milion USD)
4. Pripremiti nacionalne operatere za ulazak u EU ETS sistem	Implementacija Uredbe o aktivnostima odnosno djelatnostima koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte	MERS, Eko fond, MEIR, operateri	Kontinuirano do 2025.	Stepen realizacije obaveza definisanih podzakonskim aktima za svakog operatera	Sredstva za realizaciju obezbjeđuju se iz sredstava nacionalnih operatera
5. Ispunjavanje preuzetih obaveza iz oblasti klimatskih promjena	Implementacija Nacionalne strategije za klimatske promjene do 2030.	MERS sa ostalim nadležnim organima	2020-2030.	Trogodišnji izvještaji o implementaciji Nacionalne strategije o klimatskim promjenama koje usvaja Vlada Broj realizovanih aktivnosti (% realizovanih aktivnosti u odnosu	

				na ukupan broj aktivnosti)	
6. Uspostavljanje dugoročnog strateškog okvira niskokarbonskog razvoja	Izrada Strategije niskokarbonskog razvoja Crne Gore za period do 2050. godine	MERS sa ostalim nadležnim organima	2022-2024.	Strategija niskokarbonskog razvoja Crne Gore donijeta od strane Vlade	IPA III (2021-2026.) 1,0 milion €
	Javna rasprava				Nisu potrebna finansijska sredstva
	Donošenje Strategije od strane Vlade	Vlada	2024.		
	Usklađivanje sektorskih strategija (poljoprivreda, saobraćaj, energetika, itd.) sa Strategijom niskokarbonskog razvoja Crne Gore	Nadležna Ministarstva Vlada	2025.	Sektorske strategije (poljoprivreda, saobraćaj, energetika i sl.) usklađene sa Strategijom niskokarbonskog razvoja Crne Gore	
7. Uspostavljanje klimatsko- energetskeg okvira do 2030. i njegova integracija u sve relevantne sektorske politike i strategije	Izrada Plana energetika-klima	MEIR, MERS u saradnji sa ostalim nadležnim organima	2021.	Izrađen Predlog Plana energetika-klima do 2030.	Sredstva za izradu Plana su obezbijeđena kroz GIZ projekat „Razvoj kapaciteta za klimatsku politiku u zemljama jugoistočne i istočne Evrope, južnog Kavkaza i centralne Azije-faza III“
	Javna rasprava				
	Donošenje Plana energetika-klima do 2030.	Vlada	2025.	Donijet Plan energetika-klima do 2030. od strane Vlade	
8. Revizija NDC	Izrada dokumenta revizija postojećeg Nacionalnog doprinosa smanjenju emisija GHG (NDC) do 2030. godine	MERS	2021.	Donošenje revidovanog NDC-a od strane Vlade	Sredstva su obezbijeđena od strane UNDP-a u iznosu od oko 175.000€

	Dostavljanje Predloga NDC-ja relevantnim institucijama na davanje mišljenja				
	Upućivanje Predloga NDC-a Vladi na usvajanje	Vlada			
9. Ispunjenje revidovanog NDC-ja	Realizacija mjera koje proističu iz revidovanog NDC-ja u sektorima energetike, saobraćaja, poljoprivrede i šumarstva	MERS, MPŠV, MEIR, MS, MER	Kontinuirano, 2021-2030.	Godišnji izvještaji o realizaciji NDC-ija .koje usvaja Vlada u IV kvartalu Izračunat % smanjenja GHG-a (na godišnjem nivou) u odnosu na projektovano smanjenje do 2030.	Sredstva se obezbjeđuju iz budžeta nadležnih resora i eksternih izvora Precizan iznos i izvor finansiranja biće dati u Nacionalnom doprinosu smanjenju emisija GHG (NDC) do 2030.
10. Jačanje administrativnih kapaciteta i međuinstitucionalne saradnje	Organizovanje treninga i obuka za službenike iz svih relevantnih sektora Zapošljavanje dodatnih kadrova na poslovima vezanim za implementaciju politike oblasti klimatskih promjena	MERS MPŠV MEIR MS, MER	Kontinuirano	Broj organizovanih treninga i obuka na godišnjem nivou Broj službenika/ca, kao i broj institucija zastupljenih na treninzima Broj novozaposlenih zaduženih za pitanja iz oblasti klimatskih promjena u nadležnim institucijama	Treninzi i obuke biće organizovani u okviru sljedećih projekata: Jačanje crnogorskog Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC) i akcija adaptacije u okviru transparentnosti – CBIT; Plan pripravnosti za saradnju sa Zelenim klimatskim fondom i izradu Nacionalnog

					programa prioritetnih aktivnosti; Izgradnja kapaciteta za politiku klimatskih promjena na zapadnom Balkanu, centralnoj i istočnoj Evropi i centralnoj Aziji – (GIZ - CDCP III); Izrada Četvrtog nacionalnog izvještaja Crne Gore o klimatskim promjenama (FNC); Izrada Trećeg dvogodišnjeg ažuriranog izvještaja Crne Gore o klimatskim promjenama (TBUR); Izrada Nacionalnog plana adaptacije na klimatske promjene NAP (GCF) i Tehnička podrška za monitoring i implementaciju politika za zaštitu životne sredine i klimatskih akcija–IPA
--	--	--	--	--	---

					II Budžet nadležnih institucija
11. Preuzimanje obaveza iz Zelene agende za Zapadni Balkan/Evropskog zelenog sporazuma u oblasti klime	Kontinuirano usklađivanje sa najavljenim revizijama relevantnog zakonodavstva u oblasti: ETS Direktive, Odluke o dijeljenju napora, LULUCF Uredbe, Direktive o energetskej efikasnosti, Direktive o obnovljivim izvorima energije, propisa o standardima emisija CO2 za automobile i vozila Usklađivanje strateških dokumenata sa modificovanim klimatskim ciljevima i novom EU Strategijom o adaptaciji na klimatske promjene i Evropskim klimatskim sporazumom	MERS, MPŠV, MEIR, MS, MER	Kontinuirano	Usklađeno zakonodavstvo sa revizijama relevantnog EU zakonodavstva u oblasti klime Usklađena strateška dokumenta sa modificovanim klimatskim ciljevima i novom EU Strategijom o adaptaciji na klimatske promjene i Evropskim klimatskim sporazumom	UNDP, IPA, eksterni izvori finansiranja

Preporuke za naredne faze sprovođenja strateškog dokumenta u dijelu usklađenosti sa propisima EU:

Preporuka br. 6. Neophodno je da MERS u saradnji sa ostalim relevantnim ministarstvima (MEIR, MS, MPŠV, MF, MUP) i institucijama (AZŽS), uskladi zakonodavstvo sa propisima EU, u skladu sa Akcionim planom za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 - životna sredina i klimatske promjene i Mapom puta dekarbonizacije, koja je usvojena početkom decembra 2021. godine na Savjetu Ministara Energetske Zajednice.

Sumarno posmatrano, implementacija NSKP zahtijeva dalju konsolidaciju institucionalnog okvira, snažniji fokus na operacionalizaciju mjera dekarbonizacije i adaptacije, kao i kontinuirano usklađivanje sa dinamičnim EU regulatornim zahtjevima. Preporuke date u ovom poglavlju ukazuju na ključne pravce djelovanja u narednom periodu: jačanje administrativnih i tehničkih kapaciteta, unapređenje međuinstitucionalne koordinacije, definisanje jasnijih rokova i odgovornosti, kao i obezbjeđivanje adekvatnih izvora finansiranja za implementaciju mjera. Njihova dosljedna primjena omogućiće postepeno unapređenje sistema klimatske politike i stvoriti preduslove za efikasnije sprovođenje budućeg strateškog okvira, uključujući Strategiju niskokarbonskog razvoja i Nacionalni plan prilagođavanja.